

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદ ખાતે ગુજરાતની વડી અદાલતમાં

ફીમીનલ અપીલ નંબર ૮૯૧ સન ૧૯૯૩

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી સી.કે. બૂચ

=====

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવી શકે છે?	
૨	પત્રકારને રીફર કરવામાં આવશે કે નહીં?	
૩	શું માનનીય શ્રી ન્યાયમૂર્તિ ચુકાદાની ખરી નકલ જોવા માંગે છે?	
૪	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈપણ આદેશ અંગે કાયદાના નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે?	
૫.	શું તે સિવિલ જજને મોકલવાનું છે?	

=====

લિલાભાઈ ખોડાભાઈ ભરવાડ અને ૩ – અપીલકર્તા(ઓ)

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય – પ્રતિવાદી(ઓ)

=====

હાજરી :

એમ.આર. વાય.એફ. મહેતા અપીલકર્તાઓ તરફથી

પ્રતિવાદી તરફથી એમ.આર. પી.ડી. ભાટે, વધારાના સરકારી વકીલ

=====

કોરમ :માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી સી.કે. બુચ

તારીખ:૨૮/૧૨/૨૦૦૭

સી.એ.વી. ચુકાદો

૧. આ અપીલ ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૭૪[૨] ને કલમ ૩૮૬ સાથે વાંચી દાખલ કરવામાં આવી છે, જેમાં સેશન્સ કેસ ક્રમાંક ૧૦૧/૮૮ના વિચારણા પૂર્ણ થયા બાદ વિધાવંત અતિરિક્ત સેશન્સ જવિદ્વાન અધિક સેશન્સ જજ, અમદાવાદ[ગ્રામ્ય] દ્વારા તા. ૭મી ઓગસ્ટ, ૧૯૯૩ના રોજ પસાર

કરાયેલા દોષિત ઠેરવવાના અને સજાના આદેશની કાનૂનીતા અને માન્યતાને પડકારવામાં આવી છે. કુલ ૯ આરોપી વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમો ૧૪૩, ૧૪૭, ૧૪૮, ૧૪૯, ૩૪, ૩૨૩, ૩૨૪, ૩૩૨, ૩૫૩, ૫૦૬[૨], ૪૨૬, ૫૦૪ અને ૩૦૭ તેમજ બોમ્બે પોલીસ અધિનિયમની કલમ ૧૩૫[૧] હેઠળ દંડનીય ગુનાઓના આરોપસર વિચારણા કરવામાં આવી હતી. વિચારણા દરમિયાન મૂળ આરોપી ક્રમાંક ૨ ભુરા ભીખાનું કુદરતી મૃત્યુ થતાં તા. ૨૬મી જૂન, ૧૯૯૨ના આદેશ મુજબ ઉક્ત આરોપી વિરુદ્ધની કાર્યવાહી અબેટ થયેલી ગણવામાં આવી હતી [અપીલકર્તા ક્રમાંક ૨ જીવણ ભોજા ભરવાડનું અપીલ દરમિયાન અવસાન થયું હોવાથી આરોપી જીવણ ભોજાની અપીલ અબેટ થયેલી ગણવી પડશે]. વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે ઉપરોક્ત ચુકાદા અને આદેશ દ્વારા મૂળ આરોપી ક્રમાંક ૬ થી ૯ને તેમની વિરુદ્ધ મૂકાયેલ તમામ આરોપોમાંથી નિર્દોષ છૂટકારો આપવાનો નિર્ણય કર્યો હતો. અપીલકર્તાઓ, એટલે કે મૂળ આરોપી ક્રમાંક ૧, ૩, ૪ અને ૫, દોષિત ઠરાવાયેલા છે, જેઓને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૫૦૪ તથા બોમ્બે પોલીસ અધિનિયમની કલમ ૧૩૫[૧] હેઠળના ગુનાના આરોપ સિવાય તેમની વિરુદ્ધ મૂકાયેલા તમામ આરોપોમાં દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા છે. તમામ આરોપીઓને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમો ૧૪૩, ૧૪૭, ૧૪૮ અને ૧૪૯ ને કલમ ૩૦૭ સાથે વાંચીને દંડનીય ગુનાના આરોપ માટે ૩ વર્ષની કઠોર કેદની સજા તથા પ્રત્યેકને રૂ. ૫૦૦/- દંડની સજા ફટકારવામાં આવી છે. દંડની ચુકવણી ન કરવા પર તેઓને

૩ મહિનાની સાદી કેદની સજા ફટકારવામાં આવી છે. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમો ૧૪૩, ૧૪૭, ૧૪૮ ને કલમ ૧૪૯ સાથે વાંચીને દંડનીય ગુનાના આરોપ માટે તેઓને ૬ મહિનાની કઠોર કેદ તથા પ્રત્યેકને રૂ. ૮૦૦/- દંડની સજા ફટકારવામાં આવી છે અને દંડ ન ભર્યે ૧૫ દિવસની સાદી કેદની સજા ફટકારવામાં આવી છે. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમો ૧૪૭, ૧૪૮, ૧૪૯ ને કલમ ૩૩૨ સાથે વાંચીને દંડનીય ગુનાના આરોપ માટે તેઓને વધુમાં ૧ વર્ષની કઠોર કેદ તથા પ્રત્યેકને રૂ. ૨૦૦/- દંડની સજા ફટકારવામાં આવી છે અને દંડ ન ભર્યે ૧૫ દિવસની સાદી કેદની સજા ફટકારવામાં આવી છે. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૪૯ હેઠળ દંડનીય ગુનાના આરોપ માટે ઉપરોક્ત આરોપીઓને ૩ મહિનાની કઠોર કેદ તથા પ્રત્યેકને રૂ. ૧૦૦/- દંડની સજા ફટકારવામાં આવી છે અને દંડ ન ભર્યે ૧૫ દિવસની સાદી કેદની સજા ફટકારવામાં આવી છે. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમો ૧૪૭, ૧૪૮, ૧૪૯ ને કલમ ૩૨૩ સાથે વાંચીને દંડનીય ગુનાના આરોપ માટે ઉપરોક્ત આરોપીઓને ૩ મહિનાની કઠોર કેદ તથા પ્રત્યેકને રૂ. ૧૦૦/- દંડની સજા ફટકારવામાં આવી છે અને દંડ ન ભર્યે ૧૫ દિવસની સાદી કેદની સજા ફટકારવામાં આવી છે. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમો ૧૪૭, ૧૪૮ અને ૧૪૯ ને કલમ ૩૨૪ સાથે વાંચીને દંડનીય ગુનાના આરોપ માટે ઉપરોક્ત આરોપીઓને ૬ મહિનાની કઠોર કેદ તથા પ્રત્યેકને રૂ. ૧૦૦/- દંડની સજા ફટકારવામાં આવી છે અને દંડ ન ભર્યે ૧૫ દિવસની સાદી કેદની સજા ફટકારવામાં આવી છે. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમો ૧૪૭ અને ૧૪૯ ને

કલમ ૫૦૬[૨] સાથે વાંચીને દંડનીય ગુનાના આરોપ માટે તેઓને વધુમાં ૬ મહિનાની કઠોર કેદ તથા પ્રત્યેકને રૂ. ૧૦૦/- દંડની સજા ફટકારવામાં આવી છે અને દંડ ન ભર્યે ૧૫ દિવસની સાદી કેદની સજા ફટકારવામાં આવી છે. તેવી જ રીતે, ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમો ૧૪૭, ૧૪૮ અને ૧૪૯ ને કલમ ૪૨૬ સાથે વાંચીને દંડનીય ગુનાના આરોપ માટે તેઓને ૩ મહિનાની કઠોર કેદ તથા પ્રત્યેકને રૂ. ૧૦૦/- દંડની સજા ફટકારવામાં આવી છે અને દંડ ન ભર્યે ૧૫ દિવસની સાદી કેદની સજા ફટકારવામાં આવી છે. વિધાવંત નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૫૩ હેઠળ દંડનીય ગુનાના આરોપ માટે અલગ સજા ફટકારી નથી. તમામ સજાઓ કલમ ૪૨૮ હેઠળના લાભ સાથે, એટલે કે સેટ ઓફના લાભ સાથે, એકસાથે ચલાવવાનો આદેશ કરવામાં આવ્યો છે.

૨. દોષારોપણ અને સજાના આદેશની કાયદેસરતા અને માન્યતા અપીલના મેમોમાં ઉલ્લેખિત વિવિધ આધારો પર પડકારવામાં આવી છે. મેં અપીલકર્તાઓ તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી વાય.એફ. મહેતા તથા વિદ્વાન સરકારી વકીલ શ્રી પી.ડી. ભાટેને વિસ્તૃત રીતે સાંભળ્યા છે. તેઓ બન્નેએ મને પડકારાધીન ચુકાદાના સંબંધિત ભાગ તેમજ નીચલી અદાલતની કાર્યવાહી દરમિયાન રજૂ કરાયેલ મૌખિક અને દસ્તાવેજી પુરાવા, જેમાં ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા તપાસવામાં આવેલા ડૉક્ટરોના મતસ્વરૂપ પુરાવાનો પણ સમાવેશ થાય છે, રજૂ કર્યા છે.

૩. પ્રારંભે, અપીલકર્તાઓ તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલ શ્રી મહેતાએ અદાલતને જાણ કરી હતી કે, પ્રશ્નાધીન ઘટનામાં એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ મલકાનસિંહે પોતાની ૩૦૩ સર્વિસ રાઇફલમાંથી ગોળીબાર કર્યો હતો, જેના પરિણામે આરોપી પક્ષના સાત વ્યક્તિઓને ઇજાઓ પહોંચી હતી. બે વ્યક્તિઓ, નામે, ભરવાડ ચકુ બેચર અને ભરવાડ ઘેલા બેચર [સગા બે ભાઈઓ] ઘટનાસ્થળે જ મૃત્યુ પામ્યા હતા. આરોપી નં. ૨ જીવણ ભોજાભાઈને પણ મૂળ આરોપી નં. ૬, એટલે કે નિર્દોષ છૂટકારો પામેલા આરોપી કરમણ ખોડા ભરવાડ સાથે ઇજાઓ પહોંચી હતી. તેવી જ રીતે, મૂળ આરોપી નં. ૭ લાલીબેન મતમભાઈ, અપીલકર્તા નં. ૩ રૂખડ ખોડાની પત્ની મણીબેન [મૂળ આરોપી નં. ૪], મૂળ આરોપી નં. ૯ – બેચરભાઈ કરમણની પુત્રી રંગીબેન તથા એક સગીર છોકરો, નામે, સતીશ, વય અંદાજે ૨ વર્ષ, જીવણ ભોજા – આરોપી નં. ૨નો પુત્ર, તેમને પણ ગોળીબારમાં ઇજાઓ થઈ હતી. તેમ છતાં, જેઓ વિરુદ્ધ આરોપ મૂકવામાં આવ્યા હતા એવા વ્યક્તિઓ સામે ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કર્યો હતો તે મૂળભૂત કેસનો પ્રથમ ઉલ્લેખ કરવો લાભદાયક રહેશે.

૪. એવો આક્ષેપ છે કે ફરિયાદી પર, કેટલાક ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓ સાથે, ભરવાડ સમાજના પુરુષો અને સ્ત્રીઓ તથા તેમના અનુક્રમે બાળકો સહિતના અન્ય ૫૦ થી ૬૦ વ્યક્તિઓ સાથે ચાકુ બેચર, ઘેલા બેચર, રૂખડ ખોડા, લીલા ખોડા, જીવણ ભોજા, કાંતિ બેચર, ભૂરા જુઠા, કરમણ ખોડા, લાલીબેન

મતનભાઈ, નાનીબેન રૂખડભાઈ, રંગીબેન ભૂરાભાઈ દ્વારા ધારિયા અને લાકડીઓ જેવા જીવલેણ હથિયારો વડે હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો. આ ઘટના પિપળજ ગામના ભારવાડ વાસમાં તા. ૨૩મી મે, ૧૯૮૬ ના રોજ સવારે ૮.૩૦ વાગ્યે બની હતી. ફરિયાદ પક્ષ મુજબ, આશરે બે વર્ષ પહેલાં ભારવાડ સમાજના બે કુટુંબો વચ્ચે ઝઘડો થયો હતો; એક કુટુંબ મૂળ આરોપી ક્રમાંક ૨ ભૂરા જુઠા ભારવાડનું હતું અને બીજું સંકળાયેલું કુટુંબ ફરિયાદી કરમણ ભીખાનું હતું. તે ઝઘડાએ ઉગ્ર સ્વરૂપ ધારણ કર્યું અને આરોપીના નજીકના સગા એવા એક વણા ભાગાનું અવસાન થયું. અપીલકર્તા ક્રમાંક ૩ રૂખડ ખોડાએ તે ગુનામાં આરોપીઓ વિરુદ્ધ, અર્થાત્ ફરિયાદીના પિતા ભીખા સવા અને તેના બે ભાઈઓ વિરુદ્ધ પ્રથમ માહિતી અહેવાલ નોંધાવ્યો હતો. આરોપી વ્યક્તિઓનો ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ તથા અન્ય સંબંધિત કલમો સાથે વાંચવામાં આવતી જોગવાઈઓ હેઠળ દંડનીય ગુનાઓ માટે ખટલો ચલાવવામાં આવ્યો હતો અને અંતે, ફરિયાદીના પિતા તથા તેના બે ભાઈઓને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૪ ભાગ-૧ હેઠળ દંડનીય ગુનાના આરોપમાં દોષિત ઠરાવવામાં આવ્યા હતા. અદાલતે તેમને ૭ વર્ષના કઠોર કારાવાસની સજા ફટકારી હતી. દોષિતોએ, અર્થાત્ વર્તમાન કેસના ફરિયાદીના પિતા અને ભાઈઓએ, વડી અદાલતમાં અપીલ દાખલ કરી હતી, પરંતુ મૌખિક દલીલો દરમિયાન, કેટલીક મધ્યસ્થતાના આધારે પક્ષકારો વચ્ચે સમાધાન થયું અને અંતે, વડી અદાલતે દોષારોપણ ચથાવત્ રાખ્યું, તેમ છતાં દંડની રકમમાં વધારો લાદીને મૂળ સજાનો ગાળો

ઘટાડીને દોઢ વર્ષ કર્યો. વડી અદાલતે રૂપિયા ૧,૨૦,૦૦૦/- દંડ ચૂકવવાનો આદેશ આપ્યો હતો અને નિર્દેશ કર્યો હતો કે આ રકમ મૃત્યુ પામનાર વણા ભાગાની વિધવા અને બાળકોને ચૂકવવામાં આવે, જે તા. ૭.૬.૧૯૮૪ ની ઉક્ત ઘટનામાં તેને થયેલ ઈજાઓને કારણે મૃત્યુ પામ્યો હતો. ફરિયાદ પક્ષ મુજબ, ત્યારબાદ પણ વર્તમાન ફરિયાદીના પિતા અને ભાઈઓએ, જેઓએ મધ્યસ્થતાને કારણે રૂપિયા ૧,૨૦,૦૦૦/- ની રકમ ચૂકવી હતી, મૃત્યુ પામનાર વણા ભાગાની વિધવા અને બાળકો પાસેથી તે રકમ પરત મેળવવા માટે આગ્રહ રાખ્યો હતો. પ્રારંભે મનદુઃખ શરૂ થયું અને ત્યારબાદ તે બે કુટુંબો વચ્ચેના વિવાદનું સ્વરૂપ ધારણ કરી ગયું. ફરિયાદ પક્ષ મુજબ, ફરિયાદીને હુમલાની ભીતિ હોવાથી તેણે પોલીસ રક્ષણ માગ્યું હતું. અગાઉ કેટલીક શારીરિક અથડામણ થઈ હતી અને તેથી, ફરિયાદીની વિનંતી સ્વીકારીને, ફરિયાદીના કુટુંબને રક્ષણ અપાયું હતું અને ફરિયાદી તથા તેના કુટુંબના રક્ષણ માટે પિપળજ ગામે એક એસ.આર.પી. પોઈન્ટ મુકવામાં આવ્યો હતો. ફરિયાદ પક્ષ મુજબ, પ્રશ્નાસ્પદ ઘટનાની તારીખે. ફરિયાદ પક્ષ મુજબ, દરેક પ્રસંગે, જ્યારે ફરિયાદીના કુટુંબનો કોઈ સભ્ય બહાર જતો અથવા ખેતીના ખેતરે જતો, ત્યારે એક એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ તેવા સભ્યની સાથે રહેતો. પ્રશ્નાસ્પદ ઘટનાના દિવસે સવારે આશરે ૮.૩૦ વાગ્યે, ફરિયાદી કરસણ ભીખા અને તેનો કાકા દેવા સવા તેમના ખેતીના ખેતરે જતા હતા અને એક એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ તેમની સાથે હતો. એવો આક્ષેપ છે કે ફરિયાદીની બહેન પાનીબેન અને કાકી જીવીબેન તેમના

પાછળ આવી રહ્યા હતા. જ્યારે ઉક્ત ચાર વ્યક્તિઓ, અર્થાત્ ફરિયાદી, તેનો કાકા, પાનીબેન અને કાકી જીવીબેન, એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ સાથે રસ્તા પરથી પસાર થઈ રહ્યા હતા અને જ્યારે તેઓ આરોપીના નિવાસસ્થાનની નજીક પહોંચ્યા, ત્યારે મૃત્યુ પામનાર ચાકુ બેચર અને મૃત્યુ પામનાર ઘેલા બેચર, અપીલકર્તાઓ તથા ધારિયા અને લાકડીઓ જેવા જીવલેણ હથિયારોથી સજ્જ અન્ય ભારવાડો સાથે ત્યાં આવ્યા, તેમને રોક્યા અને ફરિયાદી તથા તેના કાકા દેવા સવા પર હુમલો કર્યો. ફરિયાદ પક્ષ મુજબ, મૃત્યુ પામનાર ચાકુ બેચર અને મૃત્યુ પામનાર ઘેલા બેચરના હાથમાં ધારિયા હતા. આરોપી લીલા ખોડા અને આરોપી ભૂરા જુઠાના હાથમાં લાકડીઓ હતી. તેવી જ રીતે, આરોપી કાંતિ બેચર અને આરોપી રૂખડ ખોડા પણ લાકડીઓથી સજ્જ હતા. મૃત્યુ પામનાર ચાકુ બેચરે દેવા સવાના જમણા ખભા પર ધારિયાનો ઘા કર્યો અને ઘેલા બેચરે તેના ધારિયા વડે દેવા સવાના ડાબા હાથ પર ઘા કર્યો. તેમણે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ પર પણ હુમલો કર્યો. એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલના હાથમાં રહેલી રાઈફલના કુંદે પર એક ધારિયાનો ઘા મારવામાં આવ્યો હતો અને એક ઘા એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહના હેલ્મેટ પર પડ્યો હતો. ફરિયાદ પક્ષ મુજબ, ફરિયાદી અને પોતાની જાતને બચાવવા માટે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલે ગોળીબાર કર્યો, જેમાં કુલ ત્રણ વ્યક્તિઓને ગંભીર ગોળીની ઈજાઓ થઈ. એમમાંથી બે જણ ઘટનાસ્થળે જ મૃત્યુ પામ્યા અને ત્રીજો વ્યક્તિ, શ્રી મહેતાના જણાવ્યા પ્રમાણે, કેટલાક મહિના પછી મૃત્યુ પામ્યો, કારણ કે તેને થયેલી ગોળીની ઈજાઓના

પ્રભાવ અને આઘાતમાંથી તે સાજો થઈ શક્યો નહોતો. એ બાબત વિવાદિત નથી કે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ દ્વારા કરાયેલા ગોળીબારને કારણે, કુટુંબ અને બાળકો સહિત અન્ય સાત વ્યક્તિઓને પણ અન્ય કેટલીક ઈજાઓ અથવા નુકસાન થયું હતું. ફરિયાદ પક્ષનું કહેવું છે કે આશરે ૫૦ થી ૬૦ વ્યક્તિઓનું ટોળું હતું અને તેથી એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ ગોળીબાર કરીને હસ્તક્ષેપ કરવા મજબૂર બન્યો હતો. શરૂઆતમાં, ટોળા ઉપર કાબૂ મેળવવા માટે તેણે હવામાં એક રાઉન્ડ ફાયર કર્યો. ત્યારબાદ, મૃત્યુ પામનાર ચાકુ બેચરે તેના હેલ્મેટ પર ધારિયાનો ઘા કર્યો, જેના પરિણામે તેનું હેલ્મેટ તૂટી ગયું. ત્યારબાદ, મૂળ આરોપી ક્રમાંક ૪ અને પાંચ ફરિયાદી અને તેના કાકા દેવા સવાને લાકડીના માર મારવાનું શરૂ કર્યું. ગોળીની ઈજાઓને કારણે મૃત્યુ પામનાર ચાકુ બેચર અને ઘેલા બેચર જમીન પર પડી ગયા અને ઘટનાસ્થળે જ મૃત્યુ પામ્યા. એવો આક્ષેપ છે કે અન્ય આરોપી વ્યક્તિઓ અને ટોળાના સભ્યો ગુનાસ્થળેથી ભાગી ગયા. સૌથી નજીકના વટવા પોલીસ સ્ટેશનને જાણ કરવામાં આવી અને પોલીસ જીપ પહોંચતા, એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ, ફરિયાદી, તેનો કાકા વગેરેને તે જીપમાં લઈ જવામાં આવ્યા. ગોળીની ઈજા પામનાર ત્રીજો વ્યક્તિ સ્થળ પર પડેલો હતો. ત્યારબાદ પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી કાદરી તરત જ એલ.જી. હોસ્પિટલ પહોંચ્યા અને ફરિયાદી કરસણ ભીખાની ફરિયાદ નોંધાવી. ત્યારબાદ તેઓ ઘટનાસ્થળે આવ્યા અને ગુનાસ્થળનું પંચનામું તૈયાર કર્યું. તપાસ પછી, પોલીસે એવું શોધી કાઢ્યું કે ૨

મૃતકો સાથે મળીને ૯ વ્યક્તિઓ આશરે ૫૦ થી ૬૦ વ્યક્તિઓના ટોળાનું નેતૃત્વ કરી રહ્યા હતા અને ઉક્ત તમામ વ્યક્તિઓએ ઉપરોક્ત ગુનાઓ કર્યા હતા. ફરિયાદી, તેનો કાકા, એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ વગેરે તેઓ પર કરવામાં આવેલા હુમલાના ભોગ બનનાર હતા. નિશ્ચિતરૂપે, પોલીસે આરોપપત્ર માત્ર ૯ વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ જ રજૂ કર્યું હતું અને તમામ વિરુદ્ધ ઉપરોક્ત મુજબ આરોપ મૂકવામાં આવ્યા હતા.

૫. આરોપ સાબિત કરવા માટે, ફરિયાદ પક્ષે ૪ ડૉક્ટરો સહિત કુલ ૩૦ સાક્ષીઓની તપાસ કરી છે, એટલે કે, ડૉ. પ્રદીપ આંક ૬૫, ડૉ. દિનેશ આંક ૬૯, ડૉ. પંકજ આંક ૯૧ અને ડૉ. રમણિક સિંહ આંક ૫૪. ફોરેન્સિક સાયન્સ લેબોરેટરી [આગળથી “એફએસએલ” તરીકે ઉલ્લેખિત કરવામાં આવશે] નો અહેવાલ, જેમાં બેલિસ્ટિક નિષ્ણાત, રાસાયણિક વિશ્લેષક તથા મુદ્દામાલ વસ્તુઓની તપાસ કરનાર અધિકારીએ આપેલ સીરોલોજિકલ અભિપ્રાયનો સમાવેશ થાય છે, તે તપાસ અધિકારી – પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી કાદરી [પીડબલ્યુ ૩૦ આંક ૯૪] ની જુબાની દરમિયાન પુરાવા તરીકે નોંધાયો છે.

૬. અપીલકર્તાઓ તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી વાય.એફ. મહેતાએ વિસ્તૃત દલીલો રજૂ કરી છે. ઉક્ત દલીલોને છ ભાગોમાં વહેંચી શકાય છે. પ્રથમ, એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે ફરિયાદ પક્ષ ગુનાની ઉત્પત્તિ સાબિત કરવામાં

નિષ્ફળ ગયું છે. તેમના જણાવ્યા મુજબ, ગુનાનો સમય, અર્થાત્ સવારે ૮.૩૦ વાગ્યાનો, ફરીયાદી દ્વારા યોગ્ય રીતે જણાવાયો નથી. તેવી જ રીતે, ગુનાનું સ્થળ પણ ખોટી રીતે વર્ણવાયું છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે માત્ર એટલા માટે કે ભરવાડ વસ પાસે બે વ્યક્તિઓના મૃતદેહો પડેલા હતા, જેઓ ઉપર એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહે ગોળીબાર કર્યો હતો, ફરિયાદ પક્ષે એવો સિદ્ધાંત ઊભો કર્યો છે કે ઘટના તે જ આસપાસના વિસ્તારમાં બની હતી જ્યાં આ મૃતદેહો પડેલા હતા અને જમીન ઉપર લોહી મળ્યું હતું. આરોપી પક્ષ તરફના ભાગીદારોના નામો અને સંખ્યા અંગે, તેમજ તેઓએ ભજવેલી ભૂમિકા અંગે, પુરાવામાં કોઈ સુસંગતતા નથી. પુરાવાથી સ્પષ્ટ થાય છે કે હકીકતમાં ગુનાસ્થળે કોઈ ધરિયું નહોતું અને તેનો ઉપયોગ પણ થયો નહોતો. આ હથિયાર વધુ જોખમી હોવાનું દર્શાવવા, પાછળથી વિચાર કરી તેનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. જ્યારે એવો નિષ્કર્ષ કાઢવો શક્ય હોય કે પરસ્પર વિચારવિમર્શ પછી ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓએ ધરિયાનો ઉલ્લેખ ઉમેર્યો હોઈ શકે, ત્યારે ફરિયાદ પક્ષનો સિદ્ધાંત કોઈપણ રીતે સ્વીકારવો જ ન જોઈએ. ફરિયાદ પક્ષ બે ભરવાડ સમુદાયના જૂથો વચ્ચેના વૈમનસ્યપૂર્ણ સંબંધો, એટલે કે પ્રેરણા અંગે પણ પુરાવો રજૂ કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે. તેથી, ફરિયાદ પક્ષના પોતાના કેસ મુજબ પણ, રૂપિયા ૧,૨૦,૦૦૦/- ની રકમ પરત મેળવવા માટે આરોપી પક્ષ ઉપર દબાણ કરવામાં આવતું હતું અને તેથી ઝઘડો ફરીયાદી પક્ષે શરૂ કર્યો હતો. નોંધ પર એવો કોઈ પુરાવો નથી કે આરોપી વ્યક્તિઓ આક્રમણકાર હતા. વિપરીત

રીતે, ઘટના તે વિસ્તારમાં બની હતી જ્યાં આરોપી વ્યક્તિઓ રહે છે. તપાસ દરમિયાન આરોપી વ્યક્તિઓના કેટલાક રહેણાંક મકાનોમાં પણ લોહી મળ્યું હતું. ગુનાસ્થળનો પંચનામું કરતી વખતે, રસ્તા ઉપર અથવા આરોપી પક્ષના મકાનોને અડીને આવેલા ખુલ્લા સ્થળે પડેલા મૃતદેહો અને આરોપપત્ર દાખલ કરતી વખતે આરોપી તરીકે નામિત કરાયેલા વ્યક્તિઓના સંબંધિત રહેણાંક મકાનો વચ્ચે કોઈ યોગ્ય અંતર જણાતું નહોતું. વધુમાં એવી દલીલ પણ કરવામાં આવે છે કે દોષિત ઠરાવવામાં આવેલા આરોપીઓને આક્ષેપિત કરાયેલી ભૂમિકા અંગેના પુરાવામાં વિસંગતિ છે. જ્યારે ફરિયાદ પક્ષ સ્વીકારે છે કે આશરે ૫૦ થી ૬૦ વ્યક્તિઓની મોટી ભીડ હતી, ત્યારે ફરિયાદ પક્ષે ઓછામાં ઓછું એ તો સાબિત કરવું જ જોઈએ હતું કે આરોપી પક્ષના પરિવારમાં કેટલી વ્યક્તિઓ હતી અને ઘટના બનેલી જગ્યા પર રહેતા આરોપી પક્ષ તરફના કેટલા મિત્રો ત્યાં હાજર હતા. ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓ, એટલે કે ફરીયાદી અને તેના કાકા, અન્ય જૂથના, એટલે કે આરોપી પક્ષના, લગભગ તમામ વ્યક્તિઓને ઓળખતા હોવા જોઈએ. જ્યારે તપાસ અધિકારીએ તેમના નિવેદનો નોંધ્યા ત્યારે ઉપરોક્ત ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓએ ઓછામાં ઓછું ભીડમાં હાજર રહેલી વ્યક્તિઓના નામો તાત્કાલિક રીતે પોલીસ સમક્ષ જણાવવા જોઈએ હતા. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે આ ખામી લાઠીઓ અને ધરિયાં જેવા હથિયારોથી સજ્જ મોટી ભીડની ઉપસ્થિતિના સિદ્ધાંતને નકારી કાઢે છે. નિર્વિવાદ રીતે, તપાસ દરમિયાન ન તો ઘટના સ્થળેથી અને ન તો આરોપીઓ પાસેથી કોઈ ધરિયું મળી આવ્યું છે.

જ્યારે ફરિયાદ પક્ષનું એવું કહેવું છે કે બંને મૃતક વ્યક્તિઓના હાથમાં ધરિયું હતું અને તેમણે તેનો ઉપયોગ કર્યો હતો, ત્યારે સામાન્ય રીતે મૃતક આરોપીઓના મૃતદેહોની નજીક ધરિયાં મળવા જોઈએ હતા, અથવા તેમની ધરપકડ બાદ પૂછપરછ દરમિયાન તપાસ અધિકારીએ તે જમ કર્યા હોત. તેથી, અદાલત સમક્ષ કોઈ ધરિયું હાજર નહોતું. સ્પષ્ટ છે કે તેથી કોઈ ધરિયું એફ.એસ.એલ. પાસે વિશ્લેષણ માટે મોકલવામાં આવ્યું નહોતું, અને તપાસ અધિકારીએ ઓછામાં ઓછું એટલું તો યોગ્ય કારણ આપવું જ જોઈએ હતું કે બંને મૃતક આરોપીઓએ ફરીયાદી, તેના કાકા દેવા સવા અને એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ પર હુમલો કરવા માટે વાપરેલ મુદામાલ ધરિયાં તે કેમ જમ કરી શક્યા નહીં. ફરિયાદ પક્ષે એવો પુરાવો પણ રજૂ કરવો જોઈએ હતો કે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલે તેને અપાયેલ સત્તાવાર શસ્ત્રનો ઉપયોગ કરવો અનિવાર્ય થયો તે કયા સમયે સમજ્યું. એવું જણાય છે કે એકથી વધુ આગ્રેય હથિયારોનો ઉપયોગ થયો હતો, પરંતુ ફરિયાદ પક્ષે આ પાસા ઉપર પડેલો પાડવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે અને આવી પરિસ્થિતિમાં દરેક ઘટનાક્રમની કડી અદાલત સમક્ષ મૂકવાની ફરિયાદ પક્ષ ઉપર ફરજ હતી. વિપરીત રીતે, ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલ ઘટનાઓનો ક્રમ વિચારણાના દરમિયાન રજૂ કરાયેલા કેટલાક દસ્તાવેજો સાથે વિરોધાભાસી છે અને આ તમામ પાસાઓ ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલા કેસના મૂળ સુધી પહોંચે છે.

૭. શ્રી મહેતાની દલીલનો બીજો પાસો એ છે કે, જો ઉપલબ્ધ હોય તો ફરિયાદ પક્ષે સ્વતંત્ર સાક્ષીઓની તપાસ કરવી જરૂરી હોય છે, એ બાબત સુસ્થાપિત છે. એ જ રીતે, જેમને ઘટનાની જાણકારી અથવા માહિતી હોય અને જે ઘટના/અપરાધના મહત્વપૂર્ણ ભાગ પર પ્રકાશ પાડી શકે એવા વ્યક્તિઓની પણ તપાસ કરવી આવશ્યક છે. તેમ છતાં, ફરિયાદ પક્ષે એક મહત્વપૂર્ણ સાક્ષી કાલીબેનની તપાસ કરી નથી, જે એક બાજુ ઊભેલી વ્યક્તિ હતી અને ઘટનાની પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષી હતી. પુરાવામાં આવ્યું છે કે તપાસ દરમિયાન કાલીબેન દ્વારા પહેરાયેલા કપડાં કબજે કરવામાં આવ્યા હતા. ઘટનાસ્થળે તેની હાજરી નિર્વિવાદ છે. તેનું પેટીકોટ, જેને લોકપ્રિય રીતે ચણિયો કહેવામાં આવે છે, તેમાં એક છિદ્ર મળ્યું હતું, જે સંભવતઃ માત્ર ગોળી વાગવાથી જ થયું હોઈ શકે, અને ઉપરોક્ત હકીકત હોવા છતાં ફરિયાદ પક્ષે તેની તપાસ કરી નથી. સમગ્ર ઘટનામાં તેને કોઈ ભૂમિકા સોંપવામાં આવી નથી અને તપાસ દરમિયાન પણ તેનું નામ આરોપી તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યું નહોતું. ફરિયાદ પક્ષે આ સાક્ષીને છોડવા માટે કોઈ કારણ ન હતું. ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા આ સાક્ષી કાલીબેનને છોડવાથી આરોપીઓના બચાવને ગંભીર હાનિ પહોંચી છે. એ જ રીતે, પુરાવામાં આવ્યું છે કે પોલીસ સબ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી ખોખર ઘટનાની માહિતી મળતા જ ઘટનાસ્થળે પહોંચી ગયા હતા. એ પણ પુરાવામાં આવ્યું છે કે, જ્યારે તેમણે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ પાસેથી ચાર્જ સંભાળ્યો, ત્યારે તેમણે તે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ પાસેથી વપરાયેલા/ફાયર કરાયેલા ચાર કારતૂસ કબજે કર્યા હતા. તેથી એવું

જાણાય છે કે ફરિયાદી તથા એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ સ્થળ છોડીને પોલીસ જીપમાં વટવા પોલીસ સ્ટેશન પહોંચે તે પહેલાં જ પોલીસ સબ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી ખોખર ઘટનાસ્થળે પહોંચી ગયા હતા. આમ, એવું અનુમાન કરવું શક્ય છે કે તેમણે ઘટનાસ્થળે બે મૃતદેહો અને ગોળીની ઇજા સાથે પડેલો એક વ્યક્તિ જોયો જ હશે. આ પોલીસ અધિકારી શ્રી ખોખર મહત્વના સાક્ષી હતા, કારણ કે ઘટનાની સાચી હકીકત તેમની સમક્ષ જ ખુલ્લી પડી હશે, કદાચ ફરિયાદી દ્વારા અને/અથવા એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ દ્વારા મૌખિક રીતે. તેમ છતાં, ફરિયાદ પક્ષે આ મહત્વના સાક્ષીની તપાસ કરી નથી. એ જ રીતે, બે અન્ય પોલીસ અધિકારીઓ, એટલે કે પી.ઐસ્.આઈ. શ્રી સોલંકી અને પી.ઐસ્.આઈ. શ્રી પટેલ, જેમણે તપાસ દરમિયાન મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવી હતી, તેમની પણ ફરિયાદ પક્ષે તપાસ કરી નથી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે, ફરિયાદ પક્ષના કહેવા મુજબ ફરિયાદીને સુરક્ષા આપવા માટે એક એસ.આર.પી. પોઈન્ટ ઉભો કરવામાં આવ્યો હતો. આ પોઈન્ટ ફરિયાદી પક્ષની માંગણીના આધારે ઉભો કરવામાં આવ્યો હતો. તેથી, અન્ય એસ.આર.પી. કર્મચારીઓ પણ હોવા જોઈએ. પુરાવામાં આવ્યું છે કે એસ.આર.પી. કર્મચારીઓમાંથી એક એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલને પિપળાજ ગામ ખાતેના તે એસ.આર.પી. પોઈન્ટ પર હંમેશા મુકવામાં આવતો હતો અને તે હંમેશા ફરજ પર રાખવામાં આવતો હતો. તેમ છતાં, કોઈ અન્ય એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલની તપાસ કરવામાં આવી નથી. પુરાવા દર્શાવે છે કે એલ.જી. હોસ્પિટલમાં પ્રથમ

ઇજાગ્રસ્તને અંદાજે સવારે ૯.૦૦ વાગ્યે લાવવામાં આવ્યો હતો. પિપળાજ ગામ
 અને એલ.જી. હોસ્પિટલ વચ્ચેનું અંતર નોંધપાત્ર વધુ છે અને ઇજાગ્રસ્તોને
 ખસેડવા તથા તેમને દાખલ કરવા અને સારવાર માટે એલ.જી. હોસ્પિટલમાં
 પહોંચાડવા કોઈકે વાહનની વ્યવસ્થા કરી જ હોવી જોઈએ. જ્યારે પ્રથમ
 ઇજાગ્રસ્ત વ્યક્તિ સવારે ૯.૦૦ વાગ્યે એલ.જી. હોસ્પિટલ પહોંચ્યો હતો, ત્યારે
 ઘટના કદાચ સવારે ૭.૩૦ વાગ્યાથી ૮.૦૦ વાગ્યા વચ્ચે, અથવા તેની
 આસપાસના સમયે બની હોવી જોઈએ. તપાસ નિષ્પક્ષ અને પારદર્શક હતી, તે
 બાબત ઓછામાં ઓછી એક હકીકત તરીકે સ્થાપિત થાય તે માટે આ હકીકત
 યોગ્ય રીતે નોંધ પર લાવવી જરૂરી હતી. તેથી, સવારે અંદાજે ૯.૦૦ વાગ્યે
 એલ.જી. હોસ્પિટલમાં ઇજાગ્રસ્તને સ્વીકારનાર રેસિડન્ટ મેડિકલ ઓફિસર
 [આર.એમ.ઓ.] ની તપાસ કરવી આવશ્યક હતી. તે ઇજાગ્રસ્ત કોણ હતો, તે
 પ્રશ્નચિહ્નરૂપ જ રહ્યું છે. સર્વોચ્ચ સંભાવનાએ, તે ઇજાગ્રસ્ત આરોપી પક્ષનો જ
 કોઈ વ્યક્તિ હોવો જોઈએ. તેથી, અંદાજે સવારે ૯.૦૦ વાગ્યે એલ.જી.
 હોસ્પિટલમાં લઈ જવાયેલા વ્યક્તિને, તેને થયેલી ઇજાઓ બાબતનો ઇતિહાસ
 પૂછવામાં આવ્યો જ હોવો જોઈએ. તેથી, એલ.જી. હોસ્પિટલમાં તબીબો દ્વારા
 પ્રારંભિક રીતે તપાસ કરાયેલા ઇજાગ્રસ્તોના કેસ પેપર્સ પુરાવાનો મહત્વપૂર્ણ અને
 સંબંધિત ભાગ હતા. તેથી, એવી રજૂઆત છે કે ઇજાગ્રસ્તને સ્વીકારનાર
 આર.એમ.ઓ. ની તપાસ કરવામાં આવી નથી અને ઇજાગ્રસ્તોની સારવારના કેસ
 પેપર્સ પણ નોંધ પર લાવવામાં આવ્યા નથી. તપાસ અધિકારીએ કોઈ

યુક્તિસંગત તપાસ પણ હાથ ધરી નહોતી. એ જ રીતે, પુરાવામાં આવ્યું છે કે એલ.જી. હોસ્પિટલમાં ફરજ પર રહેલા એક પોલીસ કોન્સ્ટેબલે પોલીસ મોબાઇલને જાણ કરી હતી. પુરાવા દર્શાવે છે કે એલ.જી. હોસ્પિટલમાં ફરજ પરનો પોલીસ કોન્સ્ટેબલ એ બાબતે ચિંતિત હતો કે એલ.જી. હોસ્પિટલમાં વધુ પોલીસ બળ ઉપલબ્ધ રહે, જેથી ઝઘડો ટાળી શકાય, કારણ કે એકબીજા વિરોધી બે જૂથો તેમની થયેલી ઇજાઓને કારણે સારવાર માટે એલ.જી. હોસ્પિટલ પહોંચવાના હતા. આરોપી પક્ષના ઇજાગ્રસ્તોની સંખ્યાને જોતા એવું જણાય છે કે મોટી ભીડ એલ.જી. હોસ્પિટલ તરફ દોડી આવી હશે. ફરિયાદ પક્ષનો કેસ એવો છે કે આરોપી પક્ષમાંથી બે વ્યક્તિઓના મોત થયા હતા અને સાત વ્યક્તિઓને ઇજાઓ પહોંચી હતી, અને ગોળીની બહુભાગની ઇજાઓ હથિયારની ગોળીબારથી પહોંચી હતી. તેથી, હોસ્પિટલ ફરજ પર રહેલો આ પોલીસ કોન્સ્ટેબલ મહત્વનો સાક્ષી હતો, તેની તપાસ કરવામાં આવી નથી. પુરાવા દર્શાવે છે કે પિપળાજ ગામના સરપંચની પણ તપાસ કરવામાં આવી નથી, જ્યારે તેમણે પણ કેટલીક ભૂમિકા ભજવી હતી અને ભરવાડ સમાજના કોઈપણ જૂથને પક્ષપાતપૂર્વક અનુકૂળ થવાનું આ સાક્ષીને કોઈ કારણ ન હતું. એ જ રીતે, ઇજાગ્રસ્ત આરોપીઓ અને અન્ય ઇજાગ્રસ્તો, જેમાં મહિલા આરોપીનો પણ સમાવેશ થાય છે, તેમની સારવાર કરનાર તબીબો મહત્વના સાક્ષીઓ હતા, કારણ કે આવા દરેક તબીબનું કર્તવ્ય હતું કે તે ઇજાગ્રસ્ત આરોપીઓને થયેલી ઇજાઓ અંગેનો ઇતિહાસ પૂછે. એ જ રીતે, ચિકિત્સકીય-કાનૂની કેસમાં

ઈજાગ્રસ્તનું પણ તબીબને ઇતિહાસ જણાવવું ફરજિયાત હતું. તમામ ઇજાગ્રસ્તોના કેસ પેપર્સ ક્યારેય નોંધ પર લાવવામાં આવ્યા નથી, કે તબીબો દ્વારા સાબિત પણ કરવામાં આવ્યા નથી. નિઃસંદેહ, ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓની તપાસ અને સારવાર કરનાર તથા સમકાળે આરોપપત્રમાં નામિત કેટલાક આરોપીઓની પણ તપાસ અને સારવાર કરનાર તબીબોની તપાસ કરવામાં આવી છે, પરંતુ હકીકત એ જ રહે છે કે અન્ય ઇજાગ્રસ્તોની સારવાર કરનાર કેટલાક તબીબોની ફરિયાદ પક્ષે તપાસ કરી નથી.

૮. શ્રી મહેતાએ આગળ ધપાવેલ દલીલનો ત્રીજો પાસો એવો છે કે જ્યારે ફરિયાદ પક્ષે એ ન્યાયસભર ઠેરવવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે કે આરોપી વ્યક્તિઓ આક્રમણકારીઓ હતા અને એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહને ગોળીબાર કરવાનો આશ્રય લેવા માટે મજબૂર થવું પડ્યું, ત્યારે વિશ્વસનીય પુરાવા રજૂ કરીને યોગ્ય પૃષ્ઠભૂમિ નોંધ પર લાવવી આવશ્યક હતી; નહિતર આરોપીઓ આક્રમણકારીઓ હતા એવું કહેવું કાયદેસર પણ નહીં ગણાય અને યોગ્ય પણ નહીં ગણાય. તેના વિપરીત, પરિસ્થિતિઓ દર્શાવે છે કે આરોપી પક્ષના લોકો જ તેમની ઉપર કરવામાં આવેલ પૂર્વનિયોજિત હુમલાના વાસ્તવિક ભોગ બન્યા હતા; અન્યથા યુવા સ્ત્રીઓ અને અપરિણીત બાળકોને ગોળી વાગ્યાની ઇજાઓ પહોંચી ન હોત. રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે ધારિયાના ઉપયોગથી હુમલો થયો હોવાનો દાવો અત્યંત અશક્ય છે, કારણ કે ધારિયાનું લંબાણ ૪ થી ૬ ફૂટથી વધુ

ન હોઈ શકે અને મૃત આરોપીઓના શરીર પર જોવા મળેલી ગોળીની ઇજાઓ દર્શાવે છે કે ગોળીબારે ૧૫ થી ૨૫ ફૂટથી વધુ અંતર ઉત્પન્ન કર્યું હોવું જોઈએ; અન્યથા, શવપરીક્ષણ કરતી વખતે તબીબને જે કદનું બહાર નીકળવાનું ઘા મળ્યું હતું તેવું ન હોત. તે જ રીતે, અગ્નિશસ્ત્રના ઉપયોગ પહેલાં ફરિયાદ પક્ષના કોઈપણ સાક્ષીને ગંભીર ઇજાઓ પહોંચાડવામાં આવી હતી તે અંગે પણ કોઈ પુરાવો નથી. જ્યારે ફરિયાદ પક્ષ કહે છે કે આરોપી પક્ષ તરફ રાઈફલ તાકી અગ્નિશસ્ત્રનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તે પહેલાં એક રાઉન્ડ હવામાં ચલાવવામાં આવ્યો હતો. જ્યારે ફરિયાદ પક્ષનો કેસ એવો છે કે કુલ ચાર રાઉન્ડ ફાયર કરવામાં આવ્યા હતા અને એવો એક રાઉન્ડ હવામાં છોડવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે બે મૃતકો અને ઘટના પછી તરત જ સ્થળ પર પડેલો એક ઇજાગ્રસ્ત સહિત કુલ નવ વ્યક્તિઓને અગ્નિશસ્ત્રથી ગોળીની ઇજાઓ કેવી રીતે પહોંચી શકી તેનો હિસાબ આપવાની ફરિયાદ પક્ષની ફરજ હતી. ટોળા બાબતનું વર્ણન અને પંચનામું, અર્થાત્ નકશો [પેપરબુકનું પાનું ૩૯૩] તથા નકશો [આંક ૮૯, પેપરબુકનું પાનું ૬૧૧] દર્શાવે છે કે બંને મૃતકોને ત્યારે ગોળી મારી હતી જ્યારે તેઓ બન્ને પોતાના મહોલ્લામાં અને પોતાના પોતાના ઘર નજીક હતા. તેથી, આરોપી પક્ષના મહોલ્લામાંથી ફરિયાદી અથવા તેના કાકાના ખેતીના ખેતર તરફ જતો કોઈ રસ્તો/માર્ગ નથી. ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓ હાઈવે મારફતે પોતાના પોતાના ખેતરે પહોંચી શકે છે અને તે રસ્તાનો રોજિંદો ઉપયોગ થતો હતો. પોતે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલે પણ જણાવ્યું છે કે તેઓ રસ્તા પરથી જઈ રહ્યા હતા.

ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓ સહિત એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલે જે રસ્તાનું વર્ણન કર્યું છે તે ગુનાસ્થળના પંચનામાં તેમજ રેવન્યુ સર્કલ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી ગીર્ધરભાઈ એ. પટેલ [પી.ડબ્લ્યુ. ૨૮, આંક ૮૭] દ્વારા દોરાયેલા નકશામાં પણ પ્રતિબિંબિત થાય છે. જો ફરિયાદી, તેનો કાકા અને એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ પંચનામાં ઉલ્લેખિત રસ્તાથી પસાર થતા હતા, તો આરોપી વ્યક્તિઓ રસ્તા પર આવી ઝઘડો શરૂ કરે નહીં ત્યાં સુધી ફરિયાદી અને તેના પક્ષના અન્ય લોકોને અટકાવવું આરોપી વ્યક્તિઓ માટે શક્ય ન હોત. જ્યારે બે મૃત આરોપીઓના મૃતદેહો તેમના પોતાના નિવાસીય વિસ્તારમાં મળ્યા હતા, ત્યારે પંચનામું દોરવામાં આવ્યું ત્યારે તેઓ પોતાના ઘરની નજીક કેવી રીતે પડેલા હતા તેની સ્થિતિનું સ્પષ્ટીકરણ ફરિયાદ પક્ષે આપવું જોઈએ હતું. બંને મૃતકોને શરીરના ઉપરના ભાગના મધ્ય છાતીમાં લાગેલી ૩૦૩ બુલેટની ઇજાઓને ધ્યાનમાં લેતાં, તેમના માટે દોડી જવું શક્ય ન હતું, અને ફરિયાદ પક્ષનો એવો દાવો પણ નથી. શ્રી મહેતાએ રજૂ કર્યું કે ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલ પુરાવા સ્પષ્ટ દર્શાવે છે કે પોલીસ સબ ઇન્સ્પેક્ટર ખોખરે ઘટનાના દિવસે સવારે આશરે ૯.૨૦ વાગ્યે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ પાસેથી ઉપયોગમાં લેવાયેલ અગ્નિશસ્ત્ર અને વપરાયેલા કાર્ટ્રિજ કબજે કર્યા હતા. પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી કાદરીના જણાવ્યા મુજબ, વપરાયેલા કાર્ટ્રિજ સાંજે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ પાસેથી કબજે કરવામાં આવ્યા હતા. આવી હકીકતી અને જટિલ પરિસ્થિતિમાં, કાર્ટ્રિજ ફરીથી એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ પાસે કેવી

રીતે પહોંચ્યા અથવા પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી કાદરીએ જ્યારે તેઓ તેની પાસેથી કબજે કર્યા ત્યારે તેઓ તેની પાસે કેવી રીતે મળ્યા, તે બાબતનું સ્પષ્ટીકરણ ફરિયાદ પક્ષે આપવું જરૂરી હતું. એવું જણાય છે કે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહને ગંભીર ગુનાથી બચાવવા માટે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ, ફરિયાદી અને અન્ય લોકો પર થયેલા હુમલાની થિયરી ઊભી કરવામાં આવી છે અથવા તેને વધારી-ચઢાવી રજૂ કરવામાં આવી છે. નોંધ પર એક પરિસ્થિતિ આવી છે જે સૂચવે છે કે એક વખત એસ.આર.પી.ના એક કોન્સ્ટેબલને આરોપી પક્ષ તરફથી થપ્પડ મારવામાં આવી હતી અને તેથી ફરિયાદીને રક્ષણ આપવા માટે કાયદો અને વ્યવસ્થાની સ્થિતિ જાળવવા પોઈન્ટ પર મુકાયેલા એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલો મનમાં કંઈક વૈમનસ્યપૂર્ણ ભાવનાઓ રાખતા હતા. આ ઘટના ઘટનાની તારીખ પહેલાં ક્યારેક બની હતી. બચાવ પક્ષનો એવો કેસ નથી, અને એવો સૂચન પણ કરવામાં આવેલ નથી કે થપ્પડ એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહને મારવામાં આવી હતી. તેમ છતાં, વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે સમગ્ર પરિસ્થિતિ અને ગંભીર ગુનાઓમાં આરોપી વ્યક્તિઓને ખોટી રીતે ફસાવવાની સંભાવનાના પરિપ્રેક્ષ્યમાં પુરાવાનું મૂળવણ કરવું જોઈએ હતું. તે બહાર આવે છે કે આરોપી વ્યક્તિઓ ભોગ બનનાર હતા અને આ પાસાને વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે અવગણ્યો છે.

૯. શ્રી મહેતાની દલીલનો ચોથો પાસો એવો છે કે આરોપ સાબિત કરવા માટે ફરિયાદ પક્ષે માત્ર રસ ધરાવતા સાક્ષીઓની જ તપાસ કરી છે. તેમના કહેવા મુજબ, ફરિયાદ પક્ષે તપાસેલા મહત્વના સાક્ષીઓએ અદાલત પર એવો પ્રભાવ પાડવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો કે તેઓ અદાલત સમક્ષ સમગ્ર ઘટના સત્યતાપૂર્વક રજૂ કરી રહ્યા છે, પરંતુ વાસ્તવમાં તેમની આવૃત્તિઓ વિશ્વસનીય નથી. પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી કાદરી સહિત તપાસાયેલા કેટલાક પોલીસ સાક્ષીઓના પુરાવાથી ફરિયાદ પક્ષનો કેસ વધુ આગળ વધતો નથી. એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ બે વ્યક્તિઓને ગોળી મારી મોતને ઘાટ ઉતારવા માટે જવાબદાર હતો તે હકીકત માનવામાં આવી છે અને વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે તેના નિવેદનને વિશ્વસનીય ગણ્યું છે. એફ.આઈ.આર. નોંધાવવામાં કેટલાક કલાકોનો વિલંબ થયો હોવાની હકીકત સમયગાળાના દૃષ્ટિકોણે, એટલે કે, સવારે ૯.૨૦ વાગ્યાથી બપોરે ૧૨.૩૦ વાગ્યા વચ્ચે, એક મોટું અંતર દર્શાવે છે. ફરિયાદી અને ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓએ મુખ્યત્વે હુમલાખોર એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહને અનુકૂળ પડે તેવી કથા ગૂંથી કાઢી શક્યા હતા. પુરાવામાં આવ્યું છે કે પી.એસ.આઈ. શ્રી ખોખર બનાવના સ્થળે, એટલે કે, પીપળજ ગામના ભરવાડ વાસ ખાતે, સવારે ૯.૨૦ વાગ્યે પહોંચી ગયા હતા. તેઓ ફરિયાદ નોંધવા માટે સક્ષમ હતા, છતાં હાલના કેસમાં એફ.આઈ.આર. તરીકે અદાલત સમક્ષ રજૂ કરાયેલી વાસ્તવિક ફરિયાદ પી.આઈ. શ્રી કાદરી દ્વારા એલ.જી. હોસ્પિટલ ખાતે બપોરે ૧૨.૩૦ વાગ્યે લેખિત કરવામાં આવી હતી.

તેથી ફરિયાદીને પૂરતું સમર્થન મળી રહે તે રીતે તપાસ અધિકારી માટે પણ સાક્ષીઓની પસંદગી કરવી અને તે મુજબ તેમના નિવેદનો નોંધવા શક્ય હતું. પામીબેન અને દેવા સવા આકસ્મિક સાક્ષી ગણાવી શકાય તેમ નથી. તેઓ પક્ષપાતી સાક્ષીઓ હોવાથી તેમના પુરાવાની મૂલવણી કરતી વખતે ખૂબ જ કાળજી અને સાવચેતી રાખવાની આવશ્યકતા હતી. જો તપાસ અધિકારીએ છોડેલી ખામીમાં મહત્વપૂર્ણ ઊણપો જોવા મળે તો તેને ગંભીરતાથી જોવી જોઈએ. તેવી જ રીતે, તપાસ અધિકારી શ્રી કાદરી તથા અન્ય પોલીસ અધિકારીઓ, એટલે કે, શ્રી દેવારે, શ્રી સોલંકી અને શ્રી ખોખરના વર્તન પોલીસ અધિકારીઓને અનુરૂપ નથી. આરોપી પક્ષની એક સ્ત્રીએ એસ.આર.પી.ના એક કોન્સ્ટેબલને થપ્પડ મારી હતી એટલા માત્રે તેમણે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહને અથવા ફરિયાદી પક્ષના કોઈ વ્યક્તિને ઢાંકવા કે બચાવવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ નહોતો. તેથી, શ્રી મહેતાના કહેવા મુજબ, આ એવો કેસ છે જેમાં દોષારોપણ રસ ધરાવતા સાક્ષીઓના પુરાવા પર આધારિત છે. એ સાચું છે કે પક્ષપાતી સાક્ષીના પુરાવાને સંપૂર્ણપણે અવગણાવી શકાય નહીં. પરંતુ આવા સાક્ષી અથવા સાક્ષીઓના પુરાવાની મૂલવણી કરતી વખતે અદાલતે સમર્થનરૂપ કોઈક પુરાવાનો અંશ શોધવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ અને આવા સાક્ષીઓના પુરાવામાં મહત્વપૂર્ણ વિરોધાભાસ અથવા પરસ્પર વિસંગતતાઓ ન હોવી જોઈએ. મહત્વપૂર્ણ ત્રુટિઓ ધરાવતા રસ ધરાવતા સાક્ષીઓના પુરાવા પર નિર્ભર થવું જોખમી બને. હાલના કેસમાં વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે

ફરિયાદી, તેના કાકા દેવા સવા, પામીબેન અને એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહના પુરાવાને નકારી કાઢવા જોઈએ હતા. તેના વિરુદ્ધ, એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહને ખોટું બોલનાર તરીકે ગણવો જરૂરી હતો અને વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે એવો ઠરાવ કરવો જોઈએ હતો કે ઉક્ત એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલે વાસ્તવિક ઘટના દબાવી રાખી હતી. ફરિયાદી આરોપીઓ પ્રત્યે વૈરીભાવ ધરાવતો હોઈને તે સાચી હકીકતો ન કહે તો પણ ચાલે, પરંતુ એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહને સાચી ઘટના કહેતાં કોઈએ રોક્યો નહોતો કે તેણે ગોળીબાર શા માટે કર્યો અને તે પણ ત્યારે, જ્યારે તે પોતે અને ફરિયાદી સહિત ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓ યુક્તિસંગત રીતે સુરક્ષિત અંતરે હતા. ફરિયાદ પક્ષનો એવો કેસ નથી કે ટોળું મોટા પથ્થરો ફેંકી રહ્યું હતું અને પથ્થરમારાના કારણે ફરિયાદ પક્ષના કોઈ સાક્ષીને ઈજા પહોંચી હતી. શ્રી મહેતાના કહેવા મુજબ, આ અત્યંત નિર્ણાયક પાસો છે અને તે ફરિયાદ પક્ષની કથાને ખોટી સાબિત કરે છે.

૧૦. ત્યારબાદ શ્રી મહેતાની દલીલનો આગામી પાસો એવો છે કે, યદ્યપિ ખાનગી બચાવ અંગેની કોઈ વિશિષ્ટ અરજ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવી નહોતી, તેમ છતાં નોંધપોથીમાંથી પ્રગટ થતી હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં લેતા, આરોપીઓને બચાવના અધિકારનો આશ્રય લેવાનો લાભ મળી શક્યો હોત. ફરિયાદી અને તેના કાકા

તરફથી કરવામાં આવેલા હુમલામાં પોતપોતાના જીવ બચાવવા માટે, કેટલાક આરોપી વ્યક્તિઓએ પ્રતિક્રિયા સ્વરૂપે પ્રતિહુમલો કર્યો હોઈ શકે છે. આવા ઝઘડા દરમિયાન, એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ માટે આવી ગંભીર ગોળીબાર કરવાનો આશ્રય લેવો આવશ્યક નહોતો, જેના પરિણામે બંને મૃત્યુ પામેલા આરોપીઓ સહિત આશરે ૯ વ્યક્તિઓને ગોળી વાગવાથી ઈજા પહોંચી. નોંધપર રહેલા પુરાવાના બળે ખાનગી બચાવની અરજ વિશેષરૂપે લેવો જરૂરી નથી અને જ્યારે એક હકીકત અંગે કોઈ વિવાદ નથી કે ભરવાડ કુટુંબોના બે જૂથો વર્ષોથી પરસ્પર વૈરભાવ ધરાવતા હતા, ત્યારે આરોપી વ્યક્તિઓને ઓછામાં ઓછો શંકાનો લાભ આપવો જોઈએ હતો. શ્રી મહેતા મુજબ, આ દલીલ વૈકલ્પિક દલીલ છે અને અગાઉ રજૂ કરાયેલ અન્ય મૂળભૂત દલીલોને અશ્વુદ્ધ રાખીને અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવી છે. ખાનગી બચાવની અરજના આધાર પર રજૂ કરાયેલ દલીલોને સમર્થન આપવા માટે, શ્રી મહેતાએ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના નીચેના નિર્ણયો પર આધાર મૂક્યો છે:—

[૧] શાહજહાં વિ. સ્ટેટ ઓફ કેરળ, માનુ એસ.સી. ૨૦૦૭ ૧૦૯૪ માં અહેવાલિત.

[૨] કૃષ્ણ વિ. ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય, માનુ એસ.સી. ૨૦૦૭ ૨૭૮૧ માં અહેવાલિત.

[૩] મગન વિ. એમ.પી. રાજ્ય, માનુ એસ.સી. ૭૨૮૮ માં અહેવાલિત.

[૪] રાજ પાલ વિ. હરિયાણા રાજ્ય, માનુ એસસી ૨૦૦૭ ૭૩૪૮ માં અહેવાલિત.

[૫] શેખ રફી વિ. એ.પી. રાજ્ય, માનુ એસસી ૨૦૦૭ ૭૩૨૨ માં અહેવાલિત.

૧૧. જીવન ભોજા [મૂળ આરોપી નં.૩]નું મરણપૂર્વ નિવેદન નોંધવામાં આવ્યું હતું. જીવન ભોજાનું નિવેદન આરોપીનું નિવેદન હોવાથી ચાર્જશીટના કાગળોમાં મુકવું આવશ્યક નહોતું, પરંતુ આપું નિવેદન જ્યારે એક્ઝિક્યુટિવ મેજિસ્ટ્રેટ જેવા સ્વતંત્ર સાક્ષી દ્વારા નોંધવામાં આવ્યું હોય, ત્યારે તેની તપાસ અધિકારી શ્રી કાદરી દ્વારા વિચારણા કરવી જરૂરી હતી, અને તપાસ પારદર્શક છે તે દર્શાવવા માટે જીવન ભોજાનું નિવેદન જેમણે નોંધ્યું હતું તેમને સાક્ષી તરીકે દર્શાવવા જોઈએ હતા અને તેની નકલ પણ આરોપીઓને આપવી જોઈએ હતી. શ્રી મહેતાના કહેવા મુજબ, જીવન ભોજાનું મરણપૂર્વ નિવેદન પુરાવાનો સારો ભાગ હતો. આ દલીલના સમર્થનમાં તેમણે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના સ્ટેટ ઓફ એમ.પી. વિ. રામ સેવક, માનુ એસસી ૨૦૦૭ ૧૧૮૦ માં અહેવાલિત કેસના નિર્ણય પર આધાર મૂક્યો છે. ક્યો વિશિષ્ટ ગુનો કેવી રીતે અને શા માટે કરવામાં આવ્યો અને તે દંડનીય અયોગ્ય કૃત્ય માટે જવાબદાર વ્યક્તિ કોણ છે તે અંગે ચોક્કસ સિદ્ધાંત રજૂ કરવાનું કર્તવ્ય ફરિયાદ પક્ષનું છે. ફરિયાદ પક્ષની કથાના મૂળ તત્ત્વો એફ.આઈ.આર. માંથી, અર્થાત્ સમયના પ્રથમ બિંદુએ નોંધાયેલી ફરિયાદમાંથી, બહાર આવવા જોઈએ. અહીં, હાલના કેસમાં, ફરિયાદ સમયસર નોંધવામાં આવી નથી. તેમ છતાં, ફરિયાદ પક્ષ એ બાબત સંતોષકારક રીતે અને

વાજબી શંકાથી પર સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે કે ફરિયાદમાં જેમ જણાવાયું હતું તે રીતે આરોપીઓએ આક્ષેપિત ગુનાઓ આચર્યા હતા. સમગ્ર ઘટનાના અગત્યના ભાગનો ઉલ્લેખ ફરિયાદમાં કરવામાં આવ્યો નથી. આપું તેથી બન્યું કારણ કે ખાસ હેતુ માટે બનાવવામાં આવેલા એસ.આર.પી. પોઈન્ટ પર ફરજ પર મુકાયેલા એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ અથવા અન્ય કોઈ એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલની જગ્યાએ કરસન ભીખા ભરવાડની ફરિયાદ નોંધવામાં આવી હતી. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના સચદેવ તિવારી વિ. સ્ટેટ ઓફ યુ.પી., એ.આઈ.આર. ૨૦૦૪ એસસી ૫૦૩૯ માં અહેવાલિત કેસના નિર્ણય પર આધાર મૂકી, એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે કેસની કથાના મૂળ તત્વોને વાજબી શંકાથી પર સાબિત કરવાની ફરજ ફરિયાદ પક્ષ પર છે અને તે માત્ર દઢ તથા વિશ્વસનીય પુરાવા રજૂ કરીને જ શક્ય છે. શ્રી મહેતા મુખ્યત્વે ઉક્ત ચુકાદાના પરિચ્છેદ-૭ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે કરેલા અવલોકનો પર આધાર રાખે છે. ઉક્ત ચુકાદાના પરિચ્છેદ-૭ નો સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ ઉદ્ઘૃત કરવો લાભદાયક રહેશે:

૭. આરોપીનો એ દાવો કે પી.ડબ્લ્યુ. -૨ એક 'આકસ્મિક સાક્ષી' હતો અને તે કથિત ઘટના સ્થળે કેવી રીતે હાજર રહ્યો તેની તેણે કોઈ સમજૂતી આપી નથી, તે અંગે આવતાં નોંધવું જરૂરી છે કે ઉક્ત સાક્ષી સ્વતંત્ર સાક્ષી હતો. આ સાક્ષીને એવોચ સંકેત કરવામાં આવ્યો નહોતો કે તેને આરોપીઓ પૈકી કોઈ પ્રત્યે કોઈ

વૈરભાવ હતો. હત્યાના સેશન્સ પ્રકરણમાં સ્વતંત્ર સાક્ષીને 'આકસ્મિક સાક્ષી' તરીકે વર્ણવવાથી એટલું અનુમાનિત કરી શકાય નહીં કે તેનું સાક્ષ્ય શંકાસ્પદ છે અને ઘટના સ્થળે તેની હાજરી સંદિગ્ધ છે. સાક્ષીઓને અગાઉથી સૂચના આપી તેમની હાજરી માગી લઈ પછી હત્યાઓ કરવામાં આવતી નથી. જો હત્યા રહેણાંક મકાનમાં કરવામાં આવે, તો તે મકાનના રહેવાસીઓ સ્વાભાવિક સાક્ષીઓ ગણાય. જો હત્યા રસ્તા પર કરવામાં આવે, તો માત્ર પસાર થતા લોકો જ સાક્ષી બનશે. તેઓ માત્ર 'આકસ્મિક સાક્ષી' છે એ આધાર પર તેમનું સાક્ષ્ય નકારવામાં આવી શકે નહીં અથવા શંકાની દૃષ્ટિએ જોવામાં આવી શકે નહીં. 'આકસ્મિક સાક્ષી' શબ્દપ્રયોગ તે દેશોમાંથી લેવાયેલો છે જ્યાં દરેક માણસનું ઘર તેનો કિલ્લો માનવામાં આવે છે અને દરેક વ્યક્તિએ અન્યત્ર અથવા બીજા માણસના કિલ્લાસમાન ઘરમાં પોતાની હાજરી અંગે સમજૂતી આપવી જ પડે. એવા દેશમાં, જ્યાં લોકો ઓછા ઔપચારિક અને વધુ સહજ હોય, અને ખાસ કરીને પોતાની હાજરી સમજાવવાની બાબતમાં, એવો શબ્દપ્રયોગ સર્વથા અનુચિત છે. નીચલી અદાલતોએ પી.ડબ્લ્યુ.-૨ ના સાક્ષ્યનું અત્યંત વિગતવાર પરીક્ષણ કર્યું છે અને તેને વિશ્વસનીય ગણ્યું છે. અમે તેનાથી ભિન્ન મત ધારણ કરવા માટે કોઈ કારણ શોધી શકતા નથી.

તે જ રીતે, તેમણે આ કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલી ટિપ્પણીઓ પર નિર્ભરતા મૂકી છે કે

આશિષ બાથમ વિ. મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય, જે એ.આઈ.આર. ૨૦૦૨ માં અહેવાલિત છે

એસ.સી. ૩૨૦૬.

૧૨. દલીલના અંતિમ પાસામાં, શ્રી. મહેતાએ નીચલી અદાલતમાં કાર્યવાહી દરમિયાન રહી ગયેલી કેટલીક દુર્બળતાઓ અને મહત્વપૂર્ણ ઊણપો દર્શાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ જાહેર સેવક હોવાને કારણે અને ફરજ પર હોવાને કારણે આગ્રેય શસ્ત્રનો ઉપયોગ કરવા સત્તાધિકૃત હતા અને તેથી આ સાક્ષી પર એ સમજાવવાની ફરજ હતી કે તેણે ગોળીબાર શા માટે કર્યો. પુરાવામાં આવ્યું છે કે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ ૩૦૩ સર્વિસ રાઈફલથી સજ્જ હતા અને તેમની પાસે કુલ ૨૦ કારતૂસ હતા. આ સાક્ષીએ તેની પાસે બચેલાં જીવતા કારતૂસોનો હિસાબ આપવો જોઈએ હતો, કારણ કે માત્ર ત્રણ ગોળીઓના ઉપયોગથી બે વ્યક્તિઓનું મૃત્યુ અને વધુ એક એવી વ્યક્તિને ઈજા થવી, જે ત્યાં જ સ્થળ પર પડેલી મળી આવી હતી અને અંતે સારવાર મળ્યા બાદ થોડો સમય જીવિત રહી હતી, તે સંભવિત લાગતું નથી. અન્ય છ ઈજાગ્રસ્ત વ્યક્તિઓની સાથે, કાલીબેનના ઘાઘરામાં મળેલું છિદ્ર એ સાબિત કરે છે કે ઓછામાં ઓછી એક ગોળી તેને કોઈ ઈજા પહોંચાડ્યા વિના સલામત રીતે તે

ઘાઘરામાંથી પસાર થઈ હતી. કાલીબેનના ઘાઘરામાંથી પસાર થતી વખતે ગોળી
 કઈ ઊંચાઈએ ગઈ હશે તેની કલ્પના કરી શકાય છે. બંને મૃતકોમાં કોઈનું પણ
 મૃત્યુ પગ અથવા જાંઘ પર થયેલી ઈજાઓને કારણે થયું નહોતું, પરંતુ છાતીના
 મધ્ય ભાગમાં ગોળી વાગવાને કારણે તેમનું તત્ક્ષણ મૃત્યુ થયું હતું. તેથી,
 કાલીબેનના ઘાઘરામાંથી પસાર થયેલી ગોળી ગોળી વાગવાથી મૃત્યુ પામેલા બંને
 મૃતકોમાંથી કોઈના પણ મૃત્યુ માટે જવાબદાર હતી એવું જણાતું નથી. ૩૦૩
 રાઈફલમાંથી છોડાયેલી એક ગોળીથી અનેક વ્યક્તિઓને ઈજા થઈ શકે, જો
 ઈજાગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ એક હરોળમાં હોય. પરંતુ અહીં જુદા જુદા ખૂણાઓએ
 ઊભેલા પુરુષો, સ્ત્રીઓ અને બાળકોને આગ્રેય શસ્ત્રથી ઈજાઓ પહોંચી છે.
 ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓએ સમજાવવું આવશ્યક હતું કે આટલી મોટી સંખ્યામાં
 વ્યક્તિઓને લોહી વહેતું એવી ઈજાઓ કેવી રીતે પહોંચી. આરોપી તથા અન્ય છ
 વ્યક્તિઓના શરીર પર મળેલી ઈજાઓ વિશે ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓએ
 સ્પષ્ટીકરણ ન આપવાથી ફરિયાદ પક્ષનો કેસ શંકાસ્પદ બને છે. નિઃસંદેહ એવું
 સાચું છે કે ફરિયાદ પક્ષ પર સંતોષકારક સ્પષ્ટીકરણ આપવાની કાનૂની ફરજ
 નથી, પરંતુ ઓછામાં ઓછું સંભાવ્ય સ્પષ્ટીકરણ તો આપવું જ જોઈએ, ખાસ
 કરીને એવાં કેસોમાં, જેમાં એ જ ઘટનામાં થયેલી ઈજાઓ સ્વભાવતઃ લોહીવાળી
 અને/અથવા દૃશ્યમાન હોય.

૧૩. એ પણ રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે કેટલાક રહેણાંક મકાનોમાં લોહી કેવી રીતે મળ્યું તેની કોઈ સમજૂતી આપવામાં આવી નથી, તેમજ આસપાસના મકાનોનું વિગતવાર પંચનામું કાળજીપૂર્વક કેમ તૈયાર કરવામાં આવ્યું નથી તેની પણ કોઈ સ્પષ્ટતા નથી. ફરિયાદી તેમજ એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહના વધુ નિવેદનો, જીવિત બચેલા સાત ઘાયલ વ્યક્તિઓના તબીબી પ્રમાણપત્રો એકત્ર કર્યા પછી, નોંધવા જરૂરી હતા, પરંતુ એવો કોઈ પ્રયાસ હાથ ધરવામાં આવ્યો નથી. એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહને દારૂગોળા સાથે ૩૦૩ સર્વિસ રાઈફલ ફાળવનાર સત્તાધિકારીની ફરિયાદ પક્ષે પૂછપરછ કરવી જોઈએ હતી. તપાસ અધિકારી પર રાજ્ય અનામત પોલીસ દળના સંબંધિત દસ્તાવેજો રજૂ કરીને વપરાયેલી કુલ ગોળીઓનો હિસાબ આપવા ફરજ હતી. નિષ્ણાતના અભિપ્રાય મુજબ, તપાસ દરમિયાન એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ પાસેથી કબજે કરાયેલ ૩૦૩ સર્વિસ રાઈફલમાંથી વિશ્લેષણ માટે મોકલવામાં આવેલા ચાર મુદામાલ કાર્ટ્રિજમાંથી ત્રણ ફાયર થયેલા હોવાનું જાણવા મળ્યું હતું. ૩૦૩ બુલેટનો ચોથો રાઉન્ડ કોણે અને કયા હથિયારમાંથી ફાયર કર્યો હતો તે નિશ્ચિત કરવું તપાસ અધિકારીનું કર્તવ્ય હતું. શ્રી મેહતા મુજબ, [૩૦૩ સર્વિસ રાઈફલ] નામક હથિયાર સિવાય એક વધુ હથિયાર વપરાયું હોવાનું જણાય છે. વર્તમાન કેસમાં, વિશ્લેષણ માટે મોકલાયેલો ચોથો કાર્ટ્રિજ કદાચ અન્ય કોઈ હથિયારમાંથી ફાયર કરવામાં આવ્યો હતો. આવા હથિયારની બરામદગી ન થવી તથા અન્ય ઘાયલ વ્યક્તિઓના શરીર પર જોવા મળેલી ઈજાઓની સરખામણીએ

વપરાયેલા પૂરતા કાર્ટ્રિજ ન મળવા કારણે ફરિયાદ પક્ષનો કેસ શંકાસ્પદ અને તપાસ અયોગ્ય જણાય છે. તે જ રીતે, શ્રી મેહતા મુજબ, ફરિયાદી અને તેના કાકા દેવા સવાના શરીર પરની ઇજાઓ આરોપી વ્યક્તિઓ તથા બે નાબાલિક બાળકો જેવી ગંભીર નહોતી. એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ પાસેથી ૩૦૩ સર્વિસ રાઈફલની બરામદગીના પંચનામાથી એવું સૂચિત થાય છે કે રાઈફલ તૂટેલી નહોતી. જો જણાવેલી રાઈફલનો બટનો ભાગ તૂટેલો હોય તો ૩૦૩ રાઈફલનો ઉપયોગ કરવો અથવા તેમાંથી ફાયર કરવું શક્ય નથી. એ જ રીતે, નુકસાન પામેલ હેલ્મેટથી એ સૂચિત થતું નથી કે ધારિયાનો ઘા અવશ્ય એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહના માથા પર જ પડ્યો હતો. શ્રી મેહતા મુજબ, સામાન્ય રીતે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલો હેલ્મેટ પહેરતા નથી. ફરજ દરમિયાન પણ તેઓ ટોપી પહેરેલા જોવા મળે છે. તે દિવસે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહને હેલ્મેટ પહેરવાની પ્રેરણા શું હતી, તે એ હતું કે તેને પોતાના માથા પર ઘા પડવાની પૂર્વકલ્પના હતી, જે વિચારવા જેવો પ્રશ્ન છે. માત્ર દલીલખાતર, જો એ માન્ય રાખવામાં આવે કે તેણે હેલ્મેટ પહેર્યું હશે, તો એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલના માથા પર કેટલીક ઇજાઓ જોવા મળવી જોઈએ હતી, પરંતુ એલ.જી. હોસ્પિટલમાં એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહની સારવાર કરનાર ડોક્ટરે એવી કોઈ માથાની ઇજા નોંધેલી નથી. ફરિયાદી, તેના કાકા દેવા સવા તથા એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહના શરીર પર મળેલી ઇજાઓ સામાન્ય સ્વરૂપની હતી. શ્રી મેહતાએ એવો આક્ષેપ કર્યો છે કે આરોપી

વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ કેસ ઊભો કરવા અને એસ.આર.પી. સાક્ષી કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહને બચાવવા માટે ફરિયાદ પક્ષે, જેમાં ફરિયાદીનો પણ સમાવેશ થાય છે, ઇજાના નિશાન ઊભા કર્યા છે; નહિંતર ફરિયાદ પક્ષના કોઈ પણ સાક્ષીના પીઠના ભાગ પર કોઈ ઇજા ન હોવી જોઈએ. કદાચ એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહને ફાળવવામાં આવેલ લાઠીનો ઉપયોગ આ ત્રણ સાક્ષીઓના શરીર પર ઇજાના પુરાવા ઊભા કરવા માટે કરવામાં આવ્યો હતો. પરંતુ તે દિશામાં કોઈ તપાસ ન થવાને કારણે બચાવ પક્ષના કેસને હાનિ પહોંચી છે. આંક ૮૩ મુજબ ફોટોગ્રાફોની તપાસ કરવામાં આવી છે, પરંતુ નિર્ણાયક ભાગોના ફોટોગ્રાફ કદાચ લેવામાં આવ્યા ન હતા. તે જ રીતે, વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશ સમક્ષ બે નકશાકીય રેખાંકનો રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા અને આ પુરાવાથી એ અનુમાન કરવું શક્ય નથી કે ફરિયાદી, તેનો કાકા અને એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ તેમના સંબંધિત ખેતરો સુધી પહોંચવા માટે આરોપી વ્યક્તિઓના રહેણાંક વિસ્તાર મારફતે જ પસાર થવાના હતા. ગામનો વિગતવાર નકશો રજૂ કરવો જોઈએ હતો. તે એવી છાપ પેદા કરે છે કે અતિઉદ્ધત એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ, ફરિયાદી અને તેના કાકા દેવા સવાએ ગૂઢ હેતુથી આરોપી વ્યક્તિઓના વિસ્તારમાં પ્રવેશવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો. ફરિયાદી, તેનો કાકા દેવા સવા અને એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ સાચા અર્થમાં આક્રમણકાર હતા. એ સ્પષ્ટ છે કે પી.એસ.આઈ. શ્રી ખોખરે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહને લગભગ સવારે ૮.૩૦ વાગ્યે

થોડા સમય માટે અટકાવ્યા હતા, તેથી તેની પૂછપરછ કરવામાં આવી નથી જેથી તેને બચાવ પક્ષની ઉલટતપાસનો સામનો કરવો ન પડે. તપાસ અધિકારીએ બાકીના જીવંત કાર્ટ્રિજ પણ કબજે કરવા જોઈએ હતા જેથી અદાલત સમક્ષ આ છાપ મજબૂત થાય કે ફરિયાદ પક્ષે જણાવ્યા મુજબ ચાર સિવાય બીજી કોઈ ગોળીઓ ફાયર કરવામાં આવી નહોતી. ઘાયલ વ્યક્તિઓ વાસ્તવમાં એક જ પરિવારના સભ્યો છે અને તેમના રહેણાંક મકાનો પણ એ જ વિસ્તારમાં છે જ્યાં ઘટના બની હતી. એવી પરિસ્થિતિમાં, વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે આરોપી વ્યક્તિઓને ગેરકાયદે ટોળકીના સભ્યો ગણવા જોઈએ નહોતા અને ન તો તેમને આક્રમણકાર તરીકે ગણવામાં આવી શકતા. ઘટનાસ્થળે તેમની હાજરી સંપૂર્ણ સ્વાભાવિક હતી. જ્યારે ઘટનામાં કોઈ ધારિયો કબજે કરવામાં આવ્યો નથી, ત્યારે ફરિયાદ પક્ષના કોઈ પણ સાક્ષીએ એવો વિશ્વાસ પામવો જોઈએ નહોતો કે કોઈ આરોપીએ ધારિયાનો ક્યારેય ઉપયોગ કર્યો હતો. સંક્ષેપમાં, આ કેસ ખામીઓથી પરિપૂર્ણ છે અને તેથી વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે નોંધેલો દોષારોપણનો નિર્ણય પલટવાનો આવશ્યક છે.

૧૪. શ્રી મહેતાએ રજૂ કરેલી વધુ એક દલીલ એ છે કે આ અદાલતે, એક અપવાદરૂપ મામલા તરીકે, આરોપીઓને નિર્દોષ છૂટકારો આપતી વખતે રાજ્ય સરકારને મૃતક વ્યક્તિઓના કુટુંબને અને તમામ ઇજાગ્રસ્ત વ્યક્તિઓને વળતર ચૂકવવા અંગે દિશાનિર્દેશ કરવો જોઈએ અને એ પણ નોંધવું જોઈએ કે

એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહે આરોપીઓ તથા તેમના કુટુંબના સભ્યો, જેમાં બાળકોનો પણ સમાવેશ થાય છે, તેમની દિશામાં પોતાની ૩૦૩ સર્વિસ રાઈફલમાંથી બેદરકારીપૂર્વક ગોળીબાર કર્યો હતો. વધુમાં રજૂ કરવામાં આવે છે કે આ અદાલતે એ પણ નોંધવું જોઈએ કે આપું કૃત્ય એક ફોજદારી અપરાધ છે અને એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ વિરુદ્ધ નવા અપરાધની નોંધ કરવામાં આવવી જોઈએ તથા ફરીયાદી અને તેના કાકા દેવા સવા ને આરોપી તરીકે જોડવા જોઈએ અથવા ઓછામાં ઓછું, જો એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ સેવા પર હોય, તો તેની વિરુદ્ધ વિભાગીય કાર્યવાહી શરૂ કરવા રાજ્ય સરકારને આ અદાલતે દિશાનિર્દેશ કરવો જોઈએ. તેવી જ રીતે, એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહે ૩૦૩ સર્વિસ રાઈફલમાંથી ચલાવેલી ગોળીઓથી થયેલી ઇજાઓને કારણે જેઓનાં મૃત્યુ નિપજ્યાં છે, એવા મૃતક વ્યક્તિઓના આધારીતોને યોગ્ય રકમનું વળતર ચૂકવવા રાજ્ય સરકારને આ અદાલતે દિશાનિર્દેશ કરવો જોઈએ. વધુમાં એ પણ રજૂ કરવામાં આવે છે કે બેદરકારીપૂર્ણ પોલીસ ગોળીબારમાં જીવ ગુમાવનાર મૃતકોને કેટલી રકમનું વળતર આપી શકાય તે બાબતે રાજ્ય સરકારને એક યોજના ઘડવા આ અદાલતે દિશાનિર્દેશ કરવો જોઈએ અને અનુગ્રહરૂપ વળતરની ગણતરી માટે આવી નીતિ અપનાવવી જોઈએ. પોતાની રજૂઆતના સમર્થનમાં, શ્રી મહેતાએ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના પંજાબ રાજ્ય અને અન્ય વિ. કુલદીપ સિંહ, [૨૦૦૭] ૬ સર્વોચ્ચ અદાલત કેસિસ ૨૧૮ માં અહેવાલિત, એવા નિર્ણય પર આધાર મૂક્યો છે. શ્રી મહેતા મુજબ, ઉક્ત કેસની હકીકતો ભિન્ન

છે, પરંતુ તેમનું કહેવું એ છે કે આ અદાલત, ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૫૭ની યોજનાની પરવા કર્યા વિના, ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળની પોતાની સહજ સત્તાઓના ઉપયોગમાં, રાજ્ય સરકારને દિશાનિર્દેશ આપી શકે છે.

૧૫. શ્રી મહેતાએ રજૂ કરેલ દલીલોના પ્રતિભાવરૂપે, માનનીય સરકારી વકીલ શ્રી પી.ડી. ભાટે રજૂ કર્યું છે કે આ આરોપપત્ર દાખલ કરાયેલા આરોપી વ્યક્તિઓને સમાવેશ કરતી ભીડ દ્વારા એક જાહેર સેવક પર થયેલા હુમલાનો કેસ છે. શ્રી ભાટે વિસ્તૃત રજૂઆતો કરી છે, જેને સંક્ષેપમાં નીચે મુજબ દર્શાવી શકાય:—[૧] આ એફ.આઈ.આર. નોંધાવવામાં વિલંબનો કેસ નથી, કારણ કે પી.આઈ. શ્રી કાદરીને ભરવાડ સમાજના બે જૂથો વચ્ચેના ઝઘડા અંગે માહિતી મળતાં જ તેઓ હોસ્પિટલ તરફ દોડી ગયા હતા અને બનાવનો સમય સવારે ૮.૩૦ દર્શાવવામાં આવ્યો છે. ગામ પીપળાજ ખાતે સુરક્ષાની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે કે નહીં તે જોવું પી.આઈ. શ્રી કાદરીનું કર્તવ્ય હતું અને તે માટેની વ્યવસ્થા કર્યા પછી તેમણે ફરિયાદ નોંધાવી હતી. તેથી, આ વિલંબિત એફ.આઈ.આર.નો અથવા એફ.આઈ.આર. નોંધવામાં ઇરાદાપૂર્વક વિલંબ કરાયેલો હોય એવો કેસ નથી અને તેથી આ મુદ્દે શ્રી મહેતાએ રજૂ કરેલી દલીલ સ્વીકારવી યોગ્ય નથી. [૨] પામીબેનનું વર્ણન અવગણવામાં આવે તો પણ ત્રણ સાક્ષીઓ વિશ્વાસ ઉપજાવે છે. આ સાક્ષીઓ ઇજાગ્રસ્ત સાક્ષીઓ છે અને ખાસ કરીને જ્યારે તેમણે

એફ.આઈ.આર.માંથી ઉભરી આવતી ઘટનાક્રમ સાથે સુસંગત પુરાવો આપ્યો હોય ત્યારે તેમની સાક્ષી ફગાવી દેવા માટે માનનીય નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશ પાસે કોઈ કારણ નહોતું. આ સાક્ષીઓ દ્વારા થયેલા વિરોધાભાસો અથવા થોડો વધારોયડાવો તેમના વર્ણનને સ્વાભાવિક બનાવે છે. ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓએ પોપટની જેમ એકસરખી વાર્તા કહેવી અપેક્ષિત નથી. તેમના શરીર પર થયેલી ઈજાઓ તેમને બનાવના સ્વાભાવિક સાક્ષી બનાવે છે અને તેથી માનનીય નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશ ફરિયાદી, તેના કાકા દેવા સવા અને મુખ્યત્વે એસ.આર.પી. કૉન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહની સાક્ષી સ્વીકારવામાં યોગ્ય હતા. [૩] આ નિર્વિવાદ હકીકત છે કે ભરવાડોના બે જૂથો વચ્ચે વેરભાવ હતો, તે છે, એક જૂથ ફરિયાદી પક્ષનું અને બીજું આરોપી પક્ષનું. ફરિયાદીને લાંબા સમયથી પોલીસ રક્ષણ આપવામાં આવ્યું હતું અને તેથી બનાવના દિવસે આરોપી પક્ષ સાથે સંકળાયેલા જૂથ દ્વારા ઈરાદાપૂર્વક હુમલાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો હતો. રજૂઆત એવી છે કે માત્ર એટલા માટે કે ત્યાં કેટલાક કુટુંબજનો અથવા બાળકો હાજર હતા અને એમમાંથી કેટલાકને ઈજાઓ પહોંચી હતી, તે ફરિયાદ પક્ષનો કેસ શંકાસ્પદ બની જતો નથી. વિરુદ્ધ રીતે, એવો નિષ્કર્ષ કાઢવો અશક્ય છે કે આરોપી પક્ષે ફરિયાદી અને તેના કાકા પર હુમલો કરવા માટે પોતાના પક્ષના કુટુંબજનોનો ઉપયોગ કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો. એસ.આર.પી. કૉન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહે [૪] પોતાનું કર્તવ્ય નિભાવ્યું હતું; તેઓ યુનિફોર્મમાં રહેલા વ્યક્તિ હોવાથી આરોપી વ્યક્તિઓએ તેમને સ્પર્શ પણ કરવો નહોતો.

એસ.આર.પી. કૉન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહના માથા પર ધારીયાનો ઘા મારવામાં આવ્યો હતો તે અંગે સતત અને સુસંગત પુરાવો છે. તેમ છતાં, અતિસાવચેતીના ભાગરૂપે પ્રથમ રાઉન્ડ હવામાં ફાયર કરવામાં આવ્યો હતો. આરોપી વ્યક્તિઓ ધારીયા, લાઠી વગેરે જેવા પ્રાણઘાતક હથિયારોથી સજ્જ હતાં અને તેમની સંખ્યા પણ મોટી હતી. તેથી, એક બાજુએ માત્ર ત્રણ વ્યક્તિઓ હોય ત્યારે એસ.આર.પી. કૉન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ પાસે તેમને ફાળવવામાં આવેલી ૩૦૩ સર્વિસ રાઇફલમાંથી ગોળીબાર શરૂ કરવા સિવાય કોઈ વિકલ્પ નહોતો. પુરાવામાં કોઈ ખામી કે દુર્બળતા નથી. હાંલકે, ધારીયાની કે જીવંત કારતૂસોની બિન-જમી અથવા કારતૂસોના ઉપયોગ અંગે હિસાબ ન મળવો, મહત્વપૂર્ણ દુર્બળતા કહી શકાય નહીં. એવો સંપૂર્ણ સંભાવ છે કે આરોપી વ્યક્તિઓના જૂથ અથવા તેમના કુટુંબજનો દ્વારા ઘટના સ્થળેથી, જે બંને મૃત્યુ પામેલા આરોપીઓના હાથમાં હતો, તે ધારીયો દૂર કરી દેવામાં આવ્યો હોય. એ પણ શક્ય છે કે પ્રશ્નમાં રહેલી ઘટનામાં બે યુવાનોએ જીવ ગુમાવ્યા હોવાથી પોલીસેએ બંને મૃત્યુ પામેલા આરોપીઓના કુટુંબજનો સાથે કડક વર્તન ન કર્યું હોય. કંઈક સહાનુભૂતિવશ પોલીસે આરોપીઓ પાસેથી ધારીયો કબજે કરવા માટે નિર્દયતાપૂર્વક કાર્યવાહી ન કરી હોય. જ્યારે ઈજાગ્રસ્ત સાક્ષીઓએ ગુનાને સંતોષકારક રીતે સાબિત કરી દીધો હોય, ત્યારે ફરિયાદ પક્ષે બનાવના તમામ સાક્ષીઓની તપાસ કરવી જરૂરી નથી અને આ કારણસર ફરિયાદ પક્ષે કાલીબેનને ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી તરીકે છોડવાનો નિર્ણય કર્યો હોય શકે. આરોપી વ્યક્તિઓને કાલીબેનને પોતાના

સાક્ષી તરીકે તપાસવામાં કોઈએ રોક્યા નહોતા. [પ] પોલીસ સબ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી ખોખરે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહને અટકાયત હેઠળ રાખ્યા હતા અને શરૂઆતમાં તેમની પાસેથી ચાર કારતૂસ કબજે કર્યા હતા એવું દર્શાવવા માટે નોંધ પર કોઈ દઢ પુરાવો ઉપલબ્ધ નથી. શક્ય છે કે પ્રશ્નમાં રહેલી ઘટનાની સાચી સ્થિતિ અને ઘટનાની સંવેદનશીલતાને ધ્યાનમાં રાખીને તેમણે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહને રક્ષણ આપ્યું હોય અને ઘટના સ્થળે પહોંચ્યા પછી તેમની પાસેથી વપરાયેલા ચાર કારતૂસ કબજે કર્યા હોય. પરંતુ અંતે, તેઓ ફરજ પરના અધિકારી તરીકે તેમની મોબાઈલ વાન સાથે ઘટના સ્થળે દોડી ગયા હતા. પી.એસ.આઈ. શ્રી ખોખરે ફરિયાદીને પોલીસ સ્ટેશન પર જઈ ફરિયાદ નોંધાવવા કહ્યું હોય શકે. પુરાવામાં આવ્યું છે કે ફરિયાદી તેમજ એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ શરૂઆતમાં પોલીસ સ્ટેશન પર પહોંચ્યા હતા, પરંતુ બંને ઇજાગ્રસ્ત હોવાથી તેમને હોસ્પિટલ જવા કહેવામાં આવ્યું હતું અને ત્યારબાદ પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી કાદરીએ ફરિયાદ નોંધાવી હતી. તેથી, ફરિયાદ પક્ષની વાર્તામાં એવી કોઈ દુર્બળતા નથી, ને ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલા પુરાવામાં એવા મહત્વપૂર્ણ વિરોધાભાસો કે વધારોચડાવા પણ નથી, જેને વિરોધાભાસ ગણાવી શકાય. [ડ] દોષિત ઠેરવવાનો આદેશ કારણસભર આદેશ છે અને પુરાવાની મૂળવણીમાં કોઈ મહત્વપૂર્ણ ભૂલ જણાતી નથી. અંતે, જે ન્યાયાધીશે પુરાવો નોંધ્યો છે, તેમણે જ અંતિમ નિષ્કર્ષ નોંધ્યો છે. માનનીય નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશને તપાસવામાં આવેલા ફરિયાદ પક્ષના

સાક્ષીઓના વર્તન અને હાવભાવ નિરીક્ષવાની તક મળી હતી અને જ્યારે તેઓએ એવો નિષ્કર્ષ કર્યો કે ફરિયાદી, તેના કાકા દેવા સવા અને એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહના વર્ણનમાં સત્યનો સૂર છે, ત્યારે તેઓ દોષ સાબિત થવાનો નિષ્કર્ષ નોંધાવી શકે છે અને તે દૃષ્ટિકોણથી પડકાર હેઠળના ચુકાદાને જોવો અને મૂલવવો જોઈએ. સંક્ષેપમાં, શ્રી ભાટેના કહેવા મુજબ, અપીલ નામંજૂર થવા લાયક છે અને માનનીય નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે નોંધાવેલી દોષિત ઠેરવણી યથાવત્ રાખવા લાયક છે.

૧૬. પક્ષકારોની પરસ્પર વિરોધી રજૂઆતો તેમજ ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ નોંધાયેલા પોતાના નિવેદનોમાં આરોપી વ્યક્તિઓએ લીધેલા વલણને ધ્યાનમાં લેતા, પ્રથમ તો નોંધવું પ્રાસંગિક રહેશે કે ફરિયાદ પક્ષ મુખ્યત્વે તપાસાયેલા એસ.આર.પી. કર્મચારીઓના પુરાવા તથા અન્ય ત્રણ સાક્ષીઓના પુરાવા પર નિર્ભર છે, અર્થાત્, ફરિયાદી, તેના કાકા દેવા સવા અને એક સ્ત્રી, જે એવો દાવો કરે છે કે તે ફરિયાદીના પરિવારની બે મહિલા સભ્યોમાંથી એક હતી, જેઓ એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહના રક્ષણ હેઠળ ફરિયાદી અને તેના કાકા દેવા સવાને અનુસરતા હતા. વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે મુખ્યત્વે ઇજાગ્રસ્ત સાક્ષીઓના પુરાવા તથા ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલા પ્રેરણાસૂચક કારણ સંબંધિત પુરાવા પર આધાર રાખીને દોષારોપણ નોંધ્યું હતું.

૧૭. પી.ડબલ્યુ.૧ રૂપસિંગ રેઈઝિંગના પુરાવા [આંક ૨૫] પરથી બહાર આવે છે કે તે એસ.આર.પી. ગ્રુપ કંપની “સી” નો સભ્ય હતો અને તા. ૨૩ મે, ૧૯૮૬ના રોજ પીપળાજ ખાતે ભરવાડ વાસમાં મંગીલાલ એસ.આર.પી. હેડ કોન્સ્ટેબલ, શિવરામસિંહ એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ, કાંતિભાઈ અમરાભાઈ પરમાર, કોન્સ્ટેબલો દલપતસિંહ ગોહેલ, દલપતસિંહ ચૌહાણ, ધોકડા રામ અને ડ્રાઈવર નંદકિશોર મિશ્રા સાથે ફરજ પર મુકાયેલો હતો. તેથી, આ સાક્ષી તા. ૨૦ મે, ૧૯૮૬થી ભરવાડ વાસ ખાતે એસ.આર.પી. પોઈન્ટ પર ફરજ પર હતો. આ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે તેમને જણાવવામાં આવ્યું હતું કે પીપળાજમાં ભરવાડ સમાજના બે જૂથો છે અને બન્ને જૂથો એકબીજા પ્રત્યે શત્રુભાવ ધરાવે છે અને તેથી તેઓને [એસ.આર.પી. કર્મચારીઓને] નજર રાખવા અને કોઈ અનિચ્છનીય બનાવ ન બને તે જોવાનું કહેવામાં આવ્યું હતું. આ સાક્ષી જણાવે છે કે તેઓ બધાજ તા. ૨૦ મે, ૧૯૮૬ના રોજ પોલીસ વાનમાં પોતાની ફરજો સંભાળવા પીપળાજ ગયા હતા. તેણે જણાવ્યું છે કે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલોને એક હેડ કોન્સ્ટેબલના નેતૃત્વ હેઠળ મોકલવામાં આવ્યા હતા અને ઘટના બનેલી તારીખે સવારે આશરે ૮.૩૦ વાગ્યે તે [આ સાક્ષી] પોઈન્ટ પર હતો. આ સાક્ષીના જણાવ્યા મુજબ, ભરવાડ સમાજના કેટલાક સભ્યોએ રક્ષણ માંગ્યું હતું અને તેથી એસ.આર.પી. હેડ કોન્સ્ટેબલ મંગીરામે ભરવાડો સાથે જવા માટે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહને નિયુક્ત કર્યો હતો. આ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે ભરવાડ સમાજના બે વ્યક્તિઓ એક એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ

સાથે બળદગાડામાં નીકળ્યા હતા અને બે સ્ત્રીઓ તે ગાડાની પાછળ આવી રહી હતી. થોડી વાર પછી, બળદગાડાની પાછળ આવતી સ્ત્રી અને છોકરી એસ.આર.પી. પોઈન્ટ પર દોડી આવી અને કર્મચારીઓને જાણ કરી કે ભરવાડોના બીજા જૂથે તેમની ઉપર હુમલો કર્યો છે અને બે ભરવાડો સાથે રહેલા એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ આપતા આદેશોનું તે જૂથના લોકો પાલન કરી રહ્યા હતા અને હુમલાખોરોએ ધારીયા અને લાકડીઓ વગેરે વડે હુમલો કર્યો હતો તથા બન્ને સ્ત્રીઓ તેને મદદ મોકલવા વિનંતી કરી રહી હતી. તેથી, હેડ કોન્સ્ટેબલ મંગીલાલે આ સાક્ષી, એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ દલપતસિંહ ચૌહાણ અને ધોકલા રામને મોકલ્યા. તેઓ ત્રણે પોતાની ૩૦૩ સર્વિસ રાઈફલ લઈને ઘટનાસ્થળ તરફ નીકળ્યા. ભરવાડોને રક્ષણ આપવા સાથે રહેલો એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ પણ ૩૦૩ સર્વિસ રાઈફલથી સજ્જ હતો. આ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે જ્યારે તેઓ સ્થળે પહોંચવા જતાં હતા ત્યારે તેમણે ૫૦થી ૬૦ વ્યક્તિઓને જોયા, પરંતુ તેઓ ત્યાં પહોંચે તે પહેલાં જ ટોળું સ્થળ પરથી ભાગી ગયું હતું. આ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે ત્યાં ત્રણ વ્યક્તિઓ પડેલા હતા. તેણે જણાવ્યું છે કે ત્યાં પડેલા ત્રણે વ્યક્તિઓ ભરવાડોના બીજા જૂથના હતા. એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ ત્યાં હતો. તેને લાકડીથી ઈજા પહોંચી હતી. એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ સાથે એક યુવાન ભરવાડ ત્યાં હતો અને તે યુવાન ભરવાડ છોકરાના ખભા પર ધારીયાની ઈજા હતી. તેમાંથી લોહી વહેતું હતું અને એક બીજા વડીલ ભરવાડના માથા પર ઈજા હતી, જેમાંથી પણ લોહી વહેતું હતું.

આ સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું છે કે જ્યારે તેઓ સ્થળે પહોંચ્યા ત્યારે શરૂઆતમાં બળદગાડાની પાછળ ગયેલી બન્ને સ્ત્રીઓ પણ તેમની સાથે હતી અને તે સમયે બીજા બે ભરવાડો પણ ત્યાં હતા. તેણે જણાવ્યું છે કે ત્યારબાદ તે ઇજાગ્રસ્ત ભરવાડોને એસ.આર.પી. પોઈન્ટ પર લાવ્યો હતો. બન્ને સ્ત્રીઓને પણ એસ.આર.પી. પોઈન્ટ પર લાવવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ તેણે મંગીલાલને ઘટનાની જાણ કરી અને ઇજાગ્રસ્તોને હોસ્પિટલમાં મોકલવામાં આવે તે જોવા માટે દોડી ગયો. સમગ્ર પુરાવાના સમૂહના વાંચન પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે આ સાક્ષી ફરિયાદીને યુવાન ભરવાડ છોકરો તરીકે, તેના કાકા દેવા સવાને વડીલ ભરવાડ તરીકે અને બાઈ પામીબેનને ભરવાડ છોકરી તરીકે ઉલ્લેખે છે. જિરહ દરમિયાન આ સાક્ષીએ આપેલા જવાબોના વાંચનથી આ સાક્ષીનો પુરાવો અજબ પ્રકારનો જણાય છે. ફરિયાદ પક્ષનો કેસ એવો છે કે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ પાસે રહેલી રાઈફલ તેના પર થયેલા હુમલામાં તૂટી ગઈ હતી. તેમ છતાં, મુખ્ય પૂછપરછમાં આ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે રાઈફલને થયેલ નુકસાન વિશે તેને પછીથી ખબર પડી હતી. જિરહમાં તેણે સ્વીકાર્યું છે કે તેણે તૂટેલી અથવા નુકસાનગ્રસ્ત રાઈફલ જોયી નહોતી. આશ્ચર્યજનક રીતે, જ્યારે આ સાક્ષી ઇજાગ્રસ્તોને એસ.આર.પી. પોઈન્ટ પર લાવ્યો ત્યારે એસ.આર.પી. પોઈન્ટ પર બીજા ત્રણ એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલો હાજર હતા. તેણે સ્વીકાર્યું છે કે તે ઘટનાસ્થળે પહોંચે તે પહેલાં જ ઘટના બની ચૂકી હતી અને તેણે ઘટના પોતાની આંખે જોઈ નહોતી. આ સાક્ષીને તો પોલીસ દ્વારા તેનો હવાલો ક્યારે નોંધાયો

હતો તે પણ યાદ નથી. તેણે જણાવ્યું છે કે ત્રણ વ્યક્તિઓ ત્યાં પડેલા હતા, જેમાંથી એક મધમાખીઓને દૂર હાંકી કાઢવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યો હતો. તેણે જણાવ્યું છે કે તે વ્યક્તિ રસ્તાથી આશરે ૧૫ ફૂટના અંતરે હતો. બીજા બે પણ ત્યાં પડેલા હતા. તેણે જણાવ્યું છે કે તે સ્થળથી આશરે ૧૫ ફૂટના અંતરે એક મકાન હતું. પોલીસ સમક્ષના નિવેદનમાં આ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે ચક્રુ બેચર અને ઘેલા બેચરનું મૃત્યુ ગોળીની ઇજાને કારણે થયું હતું. તેણે સ્વીકાર્યું છે કે તેણે પોલીસ હવાલામાં એવું પણ જણાવ્યું હતું કે બીજા ત્રણ પુરુષો, ત્રણ સ્ત્રીઓ અને એક બાળકને પણ ઇજાઓ પહોંચી હતી. પરંતુ તેણે સ્વીકાર્યું છે કે તેણે આ હકીકતો પોતે કરેલા નિરીક્ષણના આધારે નહીં, પરંતુ પોલીસ મોબાઇલ વાન આવી પહોંચ્યા પછી પ્રાપ્ત થયેલી માહિતીના આધારે કહી હતી. તેણે જણાવ્યું છે કે ઇજાગ્રસ્તોના શરીર પર તેણે લોહી જોયું હતું, જમીન પર નહીં. તેણે એ સૂચન નકાર્યું છે કે સવારે આશરે ૮.૦૦ વાગ્યે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ કરસન ભીખા અને ભુરા જુઠાના ઘરે ગયો હતો અને તેમની સામે થૂંક્યો હતો. તે સમયે ભુરા જુઠાએ તીવ્ર પ્રતિક્રિયા દર્શાવી હતી. આ સાક્ષીએ એ પણ નકાર્યું છે કે કરસન ભીખા અને ભુરા જુઠાને એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલે ધમકી આપી હતી કે તે તેમને જોઈ લેશે. સાક્ષીએ એ પણ નકાર્યું છે કે આશરે દસ મિનિટ પછી લીલા ખોડા અને ભુરા જુઠા તથા અન્ય ઉપર હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો. તેમ છતાં, આ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે સમયગાળાના અંતરને કારણે [અર્થાત્, પ્રથમ તારીખથી અદાલતમાં જમા કરાતી સાક્ષી સુધીના સમયના અંતરને કારણે] તેને ભરવાડોના

નામો યાદ ન પણ હોય. તેમ છતાં, તેણે જણાવ્યું છે કે જીવણ ભોજા ત્યાં હતો કે નહીં તે તેને યાદ નથી. તેણે એ સૂચન નકાર્યું છે કે ફરિયાદી પક્ષે તેને જીવણ ભોજા પર ગોળી ચલાવવા ઉશ્કેર્યો હતો. આ સાક્ષીએ એ પણ નકાર્યું છે કે તે સમયે જીવણ ભોજા પોતાના માથા પર ઘાસનો ભારો લઈને ફરતો હતો. આ સાક્ષીએ નકાર્યું છે કે જીવણ ભોજાને એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલે ગોળી મારી હતી અને ગોળીબારનો અવાજ સાંભળી પોતાના પોતાના ઘરોમાં રહેલા અન્ય લોકો બહાર આવ્યા હતા અને તે સમયે ફરિયાદી પક્ષના લોકો અને એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલે આરોપી પક્ષના લોકોને માર માર્યો હતો. આ સાક્ષીએ નકાર્યું છે કે તેણે આરોપી પક્ષના કુટુંબજનો, એટલે કે નાની રુખડ, લાલીબેન રંગીબેન, રુખડ ખોડા અને આશરે ૨ વર્ષના સતીશ નામના એક બાળક તરફ ગોળીબાર કર્યો હતો. તેણે એ પણ નકાર્યું છે કે તેણે કાંતિ બેચરને લાકડીનો ઘા માર્યો હતો. આ સાક્ષીએ પ્રારંભમાં ફરિયાદી, તેના કાકા દેવા સવા અને બન્ને સ્ત્રીઓ એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ સાથે કેવી રીતે ગયા હતા તે બાબતમાં મૂળભૂત સુધારો કર્યો છે, કારણ કે ઘટના પહેલાં તેઓ બળદગાડામાં ગયા હતા અને એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ પણ તેમના બળદગાડામાં હતો તેવો કોઈ ઉદ્દેખ તેના પોલીસ હવાલામાં નથી. આ સાક્ષીનો પુરાવો રાઈફલને થયેલ નુકસાન તથા એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહને થયેલી ઈજાઓના સ્વરૂપ બાબતે પણ વિરોધાભાસી છે. આશ્ચર્યજનક રીતે, આ સાક્ષી એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહના માથા પર મારવામાં આવેલા

ધારીયાના ઘા વિશે તેમજ એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહે પહેરેલા હેલ્મેટને થયેલ નુકસાન વિશે મૌન છે. એસ.આર.પી. પોઈન્ટ અને ઘટનાસ્થળ વચ્ચેનું અંતર કેટલું હતું તે અંગે કોઈ સ્પષ્ટ પુરાવો નથી. આ સાક્ષીનું એવું કહેવું નથી કે તે આરોપી પક્ષના ભરવાડોને નામથી અથવા ચહેરાથી ઓળખતો ન હતો. આ સાક્ષીનું વર્તન પણ સામાન્ય જણાતું નથી. સામાન્ય રીતે, જો એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલને એસ.આર.પી. પોઈન્ટ પર મદદ માટે બુમો પાડતી બે સ્ત્રીઓ ઠપકો આપે, તો તે તરત જ તે દિશામાં દોડી જાય. એવું જણાય છે કે એસ.આર.પી.ના કર્મચારીઓએ તેમની ૩૦૩ રાઈફલો લેવા માટે સમય પસાર કર્યો હતો અને ટોળા તરફ દોડી જવાનો તેમણે પ્રયત્ન પણ કર્યો ન હતો, તેમજ ધરતી પર ગોળીના ઇજાઓ સાથે પડેલા ત્રણ વ્યક્તિઓની સંભાળ લેવા માટે પણ તેમણે પ્રયત્ન કર્યો ન હતો. સામાન્ય રીતે, પોઈન્ટ પર મુકાયેલા એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલો બંને પૈકી કોઈ એક જૂથના પક્ષમાં કામ કરતા વ્યક્તિઓ તરીકે વર્તે તેવી તેમની પાસેથી અપેક્ષા ન હતી. ઓછામાં ઓછા, તેમના પૈકી કેટલાકે આરોપી પક્ષના ઇજાગ્રસ્ત ભરવાડોની સંભાળ લીધી હોત, કારણ કે તેઓ સૌએ ગોળીના ઇજાઓ ભોગવ્યા હતા અને તેમનામાંથી લોહી પણ વહી રહ્યું હતું. હથિયારબંદ એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલને એસ.આર.પી. હેડ કોન્સ્ટેબલ મંગીલાલ દ્વારા તાત્કાલિક મુકવામાં આવી શક્યો હોત. મંગીલાલે પોતે ઘટનાસ્થળે દોડી જવું જોઈએ હતું, પરંતુ આ સાક્ષી, જે એવો દાવો કરે છે કે ઘટના લગભગ પૂર્ણ થઈ ગઈ હતી ત્યારે ઘટનાના તરત પછી તે ઘટનાસ્થળે

પહોંચ્યો હતો, તેણે તે પ્રકારની કોઈ વાત કહી નથી. અદાલતના મનમાં ઊભી થતી છાપ એવી છે કે ફરજ પર રહેલો આ સાક્ષી બોલાવા છતાં બે-ચાર મિનિટો અથવા સેકન્ડોમાં તાત્કાલિક ઘટનાસ્થળે દોડી જવામાં નિષ્ફળ ગયો હતો, અને તેનું નિવેદન માત્ર પોતાનો બચાવ કરવાનો પ્રયાસ હોવાનું જ જણાય છે. નિર્વિવાદ રીતે, આ સાક્ષી પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષી નથી. આ અદાલત માટે એ સ્વીકારવું મુશ્કેલ રહેશે કે તે તાત્કાલિક ઘટનાસ્થળે દોડી ગયો હતો અને ઈજાગ્રસ્ત ફરિયાદી અને/અથવા તેના કાકાને તેણે બચાવ્યા હતા. ફરિયાદીનું એવું કહેવું નથી કે તે રૂપસિંહને નામથી અથવા ચહેરાથી ઓળખતો નથી. તે કહી શક્યો હોત કે રૂપસિંહે તેમને બચાવ્યા હતા અને એસ.આર.પી. પોઇન્ટ સુધી લઈ ગયો હતો, અને તેણે મંગીલાલની મદદથી બંને ઈજાગ્રસ્તોને હોસ્પિટલમાં ખસેડવાની વ્યવસ્થા કરી હતી. જો તેમણે ખરેખર ઈજાગ્રસ્ત ફરિયાદી અને તેના કાકા દેવા સવાને એલ.જી. હોસ્પિટલમાં ખસેડવાની વ્યવસ્થા કરી હોત, તો તેઓ એલ.જી. હોસ્પિટલમાં સૌપ્રથમ પહોંચનાર વ્યક્તિઓ હોઈ શક્યા હોત. હોસ્પિટલનો દાખલો અને અન્ય પુરાવા તેનાથી વિરુદ્ધ જાય છે અને દર્શાવે છે કે સમયની દૃષ્ટિએ આરોપી પક્ષના લોકો એલ.જી. હોસ્પિટલમાં પહેલા પહોંચ્યા હતા. તેથી, પી.ડબલ્યુ.૧ ના મૌખિક પુરાવાના કોઈપણ ભાગ પર નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે આધાર રાખવો યોગ્ય નહોતો.

૧૮. વધુ એક એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ ધોકલારામ રામુરામ, [પી.ડબ્લ્યુ.૨ આંક ૨૭] ની સાક્ષી એવી છે કે તેઓ પણ ૨૦મી મે, ૨૦૦૭ના રોજ પીપળાજ ખાતે એસ.આર.પી. પોઈન્ટ પર ફરજ પર મુકાયેલા હતા. આ સાક્ષીની તેમજ તપાસાયેલા અન્ય એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલોની સાક્ષીનું સાદું વાંચન દર્શાવે છે કે ૨૦મી મે, ૧૯૮૬ના રોજ પીપળાજ ખાતેના એસ.આર.પી. પોઈન્ટ પર નવો ગ્રુપ કાર્યભાર સંભાળી ચૂક્યો હતો. તેથી, એવી સ્થિતિમાં, એસ.આર.પી.ના કોઈપણ કોન્સ્ટેબલનો આરોપી પક્ષ સાથે કદાચ વૈરભાવપૂર્ણ સંબંધ વિકસ્યો હોય તેવી શક્યતા નહોતી. એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલોની સાક્ષીનું મૂલવણ કરતી વખતે બચાવ પક્ષનું વર્ણન પણ ધ્યાનમાં રાખવું જરૂરી છે. એસ.આર.પી. પોઈન્ટ પર કુલ આઠ વ્યક્તિઓ મુકાયેલા હતા અને તેમને સરકારી વાહનોમાં બનાવના સ્થળે મોકલવામાં આવ્યા હતા. દ્વિતીય શ્રેણીના એસ.આર.પી. હેડ કોન્સ્ટેબલ માંગીલાલ ગ્રુપ હેડ હતા. આ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે ભરવાડ સમાજના નાના ગ્રુપે એસ.આર.પી. પોઈન્ટની માંગણી કરી હતી, પરંતુ નાના ગ્રુપમાં કેટલા સભ્યો હતા અને ભરવાડ સમાજના મોટા ગ્રુપમાં કેટલા વ્યક્તિઓ હતા તે બાબતે કોઈ પુરાવો નથી. આ સાક્ષીના જણાવ્યા મુજબ, નજીકના વટવા પોલીસ સ્ટેશન તરફથી તેમને બંને ગ્રુપ વચ્ચેની દુશ્મની અંગે જાણ કરવામાં આવી હતી અને એ પણ જણાવાયું હતું કે જ્યારે જ્યારે ભરવાડના નાના ગ્રુપના સભ્યો પોતાના ખેતર અથવા કૂવામાં જાય ત્યારે ત્યારે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલે તે ગ્રુપના વ્યક્તિઓની સાથે જવું. તેમને એ પણ કહેવામાં આવ્યું હતું કે નાના

ગ્રુપ પર હુમલો ન થાય તેની કાળજી રાખવી. આ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે ૨૩મી
 મે, ૧૯૮૬ના રોજ બે ભરવાડ, અર્થાત કાકા અને કઝિન, પોતાના ફૂવા પર
 જવાના હતા; કાકા પોતાની પત્ની સાથે હતા અને ફરિયાદી પોતાની બહેન સાથે
 હતો. એવું જણાવાયું છે કે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ તેમની સુરક્ષા
 માટે પોતાની ૩૦૩ સર્વિસ રાઇફલ સાથે તેમની સાથે ગયા હતા. તેઓ ૨૦
 કારતૂસ અને હેલ્મેટ સાથે લઈ ગયા હતા. થોડા સમય બાદ એક ભરવાડ સ્ત્રી,
 અર્થાત ફરિયાદીની કાકી, અને ભરવાડ છોકરી, અર્થાત ફરિયાદીની બહેન, દોડી
 એસ.આર.પી. પોઇન્ટ પર આવી અને ફરિયાદીની બહેને કર્મચારીઓને જાણ કરી
 કે તેના કાકા અને ભાઈ પર બીજા ગ્રુપે હુમલો કર્યો છે અને ટોળું એસ.આર.પી.
 કોન્સ્ટેબલનો આદેશ માનતું નથી. તેથી એસ.આર.પી. હેડ કોન્સ્ટેબલ
 માંગીલાલે આ સાક્ષી તથા અન્ય એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ રૂપસિંહ અને
 દલપતસિંહને બનાવના સ્થળે જવાનો આદેશ આપ્યો. આ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે
 કે ત્યારબાદ તેઓ તૈયાર થયા અને પોતાની પોતાની રાઇફલ અને કારતૂસ વગેરે
 લઈને બનાવના સ્થળ તરફ જવા નીકળ્યા. એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે તેઓ
 એસ.આર.પી. પોઇન્ટથી મુશ્કેલીથી દસેક પગલાં જ ચાલ્યા હશે, ત્યાં જ તેમણે
 બંદૂકનો અવાજ સાંભળ્યો. તેઓ આગળ વધી રહ્યા હતા ત્યારે તેમણે આવી જ
 ત્રણ ગોળીનાં અવાજો એક પછી એક સાંભળ્યા, પરંતુ તેમને જોઈને ટોળું
 ગભરાઈને ભાગી ગયું. આ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે તે ટોળામાં પુરુષો, સ્ત્રીઓ
 તથા નાનાં બાળકો પણ હતા. આ સાક્ષીના જણાવ્યા મુજબ, ટોળામાં રહેલા

કોઈપણ વ્યક્તિને ઓળખવાની સ્થિતિમાં તેઓ નથી. તેમણે જણાવ્યું છે કે તેમણે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહને પૂછ્યું કે તેમણે ગોળી શા માટે ચલાવી, ત્યારે તે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહે કહ્યું હતું કે ભરવાડોના પ્રતિસ્પર્ધી ગ્રુપે તેમના પર પણ હુમલો કર્યો હતો અને તેથી તેમણે ગોળી ચલાવી હતી. આ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહે તેમને કહ્યું હતું કે તેમના હેલ્મેટ પર ધારિયાનો ઘા મારવામાં આવ્યો હતો અને તેમનો જીવ જોખમમાં હતો, તેથી તેમણે પોતાની બંદૂકમાંથી ગોળી ચલાવી હતી. એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહે આ સાક્ષીને એવું પણ કહ્યું હતું કે દેવા સવા, અર્થાત કાકા, અને ફરિયાદી, તેમનો ભત્રીજો, ઉપર બીજા ગ્રુપે હુમલો કર્યો હતો. આ સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું છે કે જ્યારે તેઓ બનાવના સ્થળે પહોંચ્યા ત્યારે તેમણે ત્રણ વ્યક્તિઓને જમીન પર પડેલા જોયા હતા. તેમાં એક વ્યક્તિ હાથપગ હલાવી રહ્યો હતો અને અન્ય વ્યક્તિઓના શરીરમાં કોઈ હલનચલન નહોતું. તે બેમાંથી કાકાના માથામાં ઇજા થઈ હતી અને ફરિયાદી-ભત્રીજાને પીઠમાં ઇજા થઈ હતી. આ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે તેઓ બનાવના સ્થળે હતા ત્યારે મોબાઈલ વાન ત્યાં આવી પહોંચી અને ત્યારબાદ પી.એસ.આઈ. શ્રી ખોખરે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ પાસેથી હેલ્મેટ, સર્વિસ રાઈફલ, પેન્ટ, શર્ટ અને ખાલી કારતૂસ લીધા હતા. તેમણે જણાવ્યું છે કે શિવરામસિંહના શર્ટના ખિસ્સા ફાટેલા હતા. નિર્ધિવાદ રીતે, ફરિયાદ પક્ષનું કહેવું એવું છે કે મુદ્દામાલ રાઈફલ, હેલ્મેટ અને એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહના કપડાં

તપાસ અધિકારીએ પંચોની હાજરીમાં શિવરામસિંહ પાસેથી કબજે કર્યા હતા, પરંતુ આ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે પી.એસ.આઈ.એ આ બધી વસ્તુઓ એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ પાસેથી કબજે કરી હતી. આ સાક્ષીએ વાપરેલો “જમ” શબ્દ એ અર્થમાં છે કે આ સાક્ષીએ વર્ણવેલી વસ્તુઓ પી.એસ.આઈ. શ્રી ખોખરે જમ કરી હતી અને આ કાર્યવાહી સવારે ૮.૦૦ વાગ્યાથી ૮.૩૦ વાગ્યા વચ્ચે થઈ હતી. આ સાક્ષીએ ઉલટતપાસમાં જણાવ્યું છે કે શિવરામસિંહે પોતાની થેલીમાંથી બીજા કપડાં કાઢીને પહેરી લીધા હતા અને વપરાયેલા કારતૂસ શિવરામસિંહ પાસેથી કબજે કરવામાં આવ્યા હતા. તે સમયે શિવરામસિંહને થોડા સમય માટે મોબાઈલ વાનમાં બેસવા કહેવામાં આવ્યું હતું. તે સમયે વપરાયેલા કારતૂસ તેમના હાથમાં હતા. શ્રી મહેતાએ રજૂઆત કરી છે કે આ સાક્ષીએ અદાલત સમક્ષ એવો પ્રભાવ પેદા કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે કે વપરાયેલા કારતૂસ પી.એસ.આઈ. શ્રી ખોખરના હાથમાં હતા. પ્રાદેશિક ગુજરાતી શબ્દ “તેના” નો અર્થ શિવરામસિંહ એવો કરવો જોઈએ નહીં. આ સાક્ષીનું કહેવું એવું છે કે તે સમયે બનાવના સ્થળે એક અથવા બે ધારિયા પડેલા હતા અને પોલીસે તે ધારિયા કબજે કર્યા હતા. આ બનાવ પીપળાજ રોડ પર બન્યો હતો અને આરોપી પક્ષના રહેણાંક મકાનો અંદાજે ૫૦ થી ૬૦ ફૂટના અંતરે હતા. કેટલાક મકાનો અંદાજે ૨૦૦ ફૂટના અંતરે હતા. ત્યાં પડેલા ત્રણ વ્યક્તિઓ પીરાણા રોડથી ૧૦ થી ૧૫ ફૂટના અંતરે હતા. આ સાક્ષીએ ઘેલા બેચરના મૃતદેહ કયા સ્થળે પડ્યો હતો તે બાબતે અજ્ઞાનતા દર્શાવી છે અને તે કર્મણ ખોડાના

મકાન નજીક પડ્યો હતો એવો સૂચન સ્વીકાર્યો નથી. તે કર્મણ ખોડા અને ચાકુ બેચરના મકાન વચ્ચે હતો. તેમણે સ્વીકાર્યું છે કે બંને મૃતદેહો એક જ સીધી કતારમાં પડેલા તેમણે જોયા નહોતા, પરંતુ આ સાક્ષીના જણાવ્યા મુજબ બંને મૃતદેહો ભિન્ન દિશામાં પડેલા હતા. તેમણે જણાવ્યું છે કે ત્રીજો ઇજાગ્રસ્ત વ્યક્તિ રોડથી અંદાજે ૧૦થી ૧૫ ફૂટના અંતરે પડેલો હતો. તેમણે જમીન પર લોહીના ડાઘ જોયા હતા, પરંતુ લોહીના ડાઘ અને પીરાણા રોડ વચ્ચે કેટલું અંતર હતું તે બાબતે તેમણે કંઈ જણાવ્યું નથી. આ પીરાણા રોડ, જે રાજ્ય મહામાર્ગનો ભાગ છે, બંને ગ્રુપ દ્વારા વપરાતો હતો. આ સાક્ષીએ એક મહત્વપૂર્ણ સુધારો કર્યો છે, જે આ સાક્ષીની સત્યતાને સ્પર્શે છે. તેમણે સ્વીકાર્યું છે કે શિવરામસિંહે તેમને એવું કહ્યું હતું કે ભરવાડના હુમલાખોર ગ્રુપે તેમના હેલ્મેટ અને રાઈફલ પર ધારિયાનો ઘા માર્યો હોવાથી તેમણે પોતાની રાઈફલમાંથી ગોળી ચલાવી હતી, એવો ઉદ્દેશ તેમણે પોતાના પોલીસ નિવેદનમાં કર્યો નહોતો. તેમણે આ નકારી કાઢ્યું છે કે પોતાના પોલીસ નિવેદનમાં તેમણે એવું જણાવ્યું નહોતું કે શિવરામસિંહે તેમને કહ્યું હતું કે બીજા પક્ષે કાકા અને ભત્રીજા પર હુમલો કર્યો હતો. પીરાણા રોડમાંથી ભરવાડ વાસ તરફ કોઈ જાહેર માર્ગ જાય છે કે નહીં તે બાબતે તેમણે અજ્ઞાનતા દર્શાવી છે. આ સાક્ષીને કૂવા અને કાકા-ભત્રીજાના, અર્થાત દેવા સવા અને ફરિયાદીના, ખેતીના ખેતરની દિશા બાબતે પણ જાણ નથી. તેઓ એ પણ નથી જાણતા કે જે રસ્તેથી તેઓ જઈ રહ્યા હતા તે કૂવા કે ખેતર પૈકી કયા તરફ જાય છે. તેમણે સ્વીકાર્યું છે કે આ બંને વ્યક્તિઓ કહેતા

હતા કે તેઓ બળદગાડામાં હતા. પરંતુ આ સાક્ષીએ બળદગાડું જોયું નહોતું. તે બળદગાડાનું શું થયું તે બાબતે ફરિયાદ પક્ષ સંપૂર્ણ મૌન છે. આ સાક્ષીએ ઇજાગ્રસ્ત કાકા અને ભત્રીજા સાથે આવેલી કાકી અને છોકરીને પણ જોયા નહોતા. આ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે પોલીસ સ્ટેશન પર પહોંચ્યા બાદ તેમને જાણ થઈ કે કેટલીક સ્ત્રીઓ અને બાળકોને પણ ઇજાઓ પહોંચી હતી, પરંતુ આવા કેટલા વ્યક્તિઓને ઇજાઓ પહોંચી હતી તે અંગે તેમને જાણ નહોતી. તેમના જણાવ્યા મુજબ, જ્યારે તેઓ બનાવના સ્થળે હતા ત્યારે તેમને જાણવા મળ્યું હતું કે અંદાજે પાંચ વ્યક્તિઓ ઇજાગ્રસ્ત થયા હતા. આ સાક્ષીને આ બાબતની પણ જાણ નહોતી કે ફરિયાદી પક્ષમાંથી ઇજાગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ કાકા અને ભત્રીજા હતા અને છોકરી ઇજાગ્રસ્તની બહેન હતી. આ હકીકત તેમને પાછળથી જાણવા મળી. આ સાક્ષી એવો દાવો કરે છે કે પોલીસ સ્ટેશન પર પહોંચનાર તે પ્રથમ વ્યક્તિ હતો. પરંતુ ફરજ પર રહેલા પી.એસ.ઓ. અથવા આ સાક્ષીને શ્રેષ્ઠ રીતે જાણીતા કારણોસર, જ્યારે તેના જૂથના એક સભ્ય પર હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો અને ત્યારબાદ તે પોલીસ સ્ટેશન પર પહોંચ્યો હતો તથા તેને જાણ હતી કે એક ગંભીર ગુનો બન્યો હતો અને ઘટના સ્થળે બે વ્યક્તિઓ મૃત હાલતમાં પડ્યા હતા, ત્યારે તેણે કોઈ ફરિયાદ નોંધાવી નથી. આશ્ચર્યજનક રીતે, આ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે પોલીસ સ્ટેશનમાં હાજર કોઈપણ પોલીસ અધિકારીને તેણે ઘટના અંગે કંઈ પણ જણાવ્યું નહોતું. આ સાક્ષીએ કરેલા મહત્વપૂર્ણ સુધારા અને જિરહ દરમિયાન જણાવેલ અન્ય હકીકતો, આક્ષેપિત

હુમલાની ઘટનાના કૃત્ય પછી તરત જ ઘટના સ્થળે આ સાક્ષીની હાજરી અંગે શંકા ઉપજાવે છે. નિશ્ચિતપણે, આ સાક્ષીએ બચાવ પક્ષના વકીલ દ્વારા કરાયેલા તે સૂચનોનો ઇનકાર કર્યો છે કે કઈ પરિસ્થિતિઓમાં આરોપી પક્ષના બે વ્યક્તિઓનું ઘટના સ્થળે મૃત્યુ થયું હતું અને સતીશ નામના એક બાળક સહિત અન્ય અનેક વ્યક્તિઓને ગોળીના ઇજાઓ થઈ હતી. આ સાક્ષીએ એ વાતનો પણ ઇનકાર કર્યો છે કે ઘટના પહેલાં સવારે એક એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ કરસન ભીખા અને ભૂરા જુઠાના ઘરે ગયો હતો અને તેમની દિશામાં થૂંક્યો હતો તથા આ લોકોને ઉશ્કેરવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો. તે સમયે ભૂરા જુઠા ગુસ્સે થયા હતા અને તેથી તે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલે બંનેને ધમકી આપી હતી. આ સાક્ષીએ શિવરામસિંહની ૩૦૩ રાઈફલમાંથી ચલાવવામાં આવેલા બાકી જીવંત કારતૂસ અને ગોળીઓ અંગે પણ અજ્ઞાનતા વ્યક્ત કરી છે. આ સાક્ષીએ ઘટના સ્થળેથી ચલાવેલી ગોળીઓ એકત્ર કરવાનો પ્રયત્ન પણ કર્યો નહોતો. તેણે જણાવ્યું છે કે ઘાયલોમાંના એકની પાસે ઘાસના પૂળા પડ્યા હતા કે કેમ તે તેને ખબર નથી અને નિર્માણાધીન કહી શકાય એવું કોઈ ઘર તેણે જોયું પણ નહોતું. આ વર્ણન ગુનાસ્થળના પંચનામાને સંપૂર્ણપણે વિરુદ્ધ જાય છે, કારણ કે ગુનાસ્થળના પંચનામામાં આ બે હકીકતોનો ઉલ્લેખ છે, એટલે કે, ઘાસના પૂળાની હાજરી અને નિર્માણાધીન ઘર. પંચનામામાં વર્ણવાયેલ લોહીના ડાઘોના અંતર અને ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલ નકશો પણ આ સાક્ષીના કહેવા સાથે સુસંગતતા ધરાવતા નથી. તેથી, આ સાક્ષીનું વર્ણન વિશ્વસનીય વ્યક્તિના

વર્ણન તરીકે સ્વીકારવું યોગ્ય નહોતું. એવું જણાય છે કે આ સાક્ષીએ મહત્વપૂર્ણ હકીકત દબાવી છે અને પોતાના જૂથના એક સભ્ય, એટલે કે શિવરામસિંહને બચાવવાના હેતુથી વર્ણનમાં સુધારો કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. આ સાક્ષીનો દરજ્જો એવો છે કે તેને પક્ષપાતી સાક્ષી કહી શકાય. તેણે માત્ર અતિશયોક્તિ જ કરી નથી, પરંતુ જ્યાં ઘટના બની હતી તે સ્થળે બે ધારિયાં હોવાનું પણ દાખલ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. તે એવો દાવો કરે છે કે આ બંને ધારિયાં પોલીસ દ્વારા કબજે/જપ્ત કરવામાં આવ્યા હતા, જ્યારે તપાસ અધિકારીનું વર્ણન સંપૂર્ણપણે તેનાથી વિરુદ્ધ છે અને તેથી મુદ્દામાલ તરીકે કોઈ ધારિયાં નથી. ભલે એવું માનવામાં આવે કે પંચનામું દોરતી વખતે આ ધારિયાં લઈ જવામાં આવ્યા હતા અથવા દૂર કરવામાં આવ્યા હતા, તો પણ અદાલત માટે એ માનવું શક્ય નથી કે આવા વસ્તુઓ આરોપી પક્ષ દ્વારા દૂર કરવામાં આવી હશે, કારણ કે ઘટના પછી તરત જ એસ.આર.પી. કર્મચારીઓ ઘટના સ્થળે સારી રીતે હાજર હતા. સ્પષ્ટ છે કે તેને સ્થળની ભૂગોળની જાણ હતી, એટલે કે કરમણ ખોડાના ઘરની સ્થિતિ અને ચાકુ બચરની વાડાવાળી જમીનની સ્થિતિ. તેમ છતાં, મૃત્યુ પામેલ ઘેલા બચરનો મૃતદેહ જ્યાં પડ્યો હતો તે સ્થળ અંગે તેને પૂછવામાં આવેલા નિર્દિષ્ટ પ્રશ્નનો તેણે સુવિધાનુસાર જવાબ આપ્યો છે. પોલીસ કર્મચારીઓને તાલીમ આપવામાં આવે છે અને તેઓ ઓછામાં ઓછા ફૂટના માપમાં અંદાજિત અંતર નક્કી કરવા સક્ષમ હોય છે. તેણે એ પણ જણાવ્યું છે કે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહે તેને કહ્યું હતું કે તેનો જીવ જોખમમાં હોવાથી તેણે

રાઈફલમાંથી ગોળીબાર કર્યો હતો. સંક્ષેપમાં, સ્પષ્ટ છે કે ફરિયાદ પક્ષના દાવા મુજબ આ સાક્ષી બે મિનિટની અંદર ઘટના સ્થળે પહોંચ્યો હોવા છતાં, તેણે સંબંધિત ઘણા નિર્ણાયક પાસાં પર પડદો પાડવાનો પ્રયાસ કર્યો છે અને તેથી આ સાક્ષીના કહેવાને સ્વીકારવું અદાલત માટે સુરક્ષિત રહેશે નહીં.

૧૯. અદાલત આ બાબતે સચેત છે કે સરકારી વકીલને આ વિશેષાધિકાર છે કે તે ફરિયાદ પક્ષના કોઈપણ સાક્ષીને પોતાની ઇચ્છિત ક્રમમાં તપાસી શકે. પરંતુ આશ્ચર્યની વાત એ છે કે ફરિયાદી અને એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ નામે બે મહત્વના સાક્ષીઓ, ફરિયાદ પક્ષના કહેવા મુજબ, અનુક્રમે ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી પી.ડબલ્યુ.૬ અને પી.ડબલ્યુ. ૧૩ તરીકે તપાસવામાં આવ્યા છે. જ્યારે અદાલત નોંધે છે કે મહત્વના સાક્ષીઓની તપાસ બાદના તબક્કે કરવામાં આવી છે, ત્યારે પુરાવાની મૂલવણી કરતી વખતે અદાલતે એક બાબત ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ કે આવા મહત્વના સાક્ષીઓને પાછળના તબક્કે તપાસવાનો નિર્ણય માત્ર થોડુંક સાંધકામ કરવાની અને ફરિયાદ પક્ષે ગોઠવેલા કેસના સંદર્ભમાં અગાઉ તપાસાયેલા અન્ય સાક્ષીઓ દ્વારા થયેલી ભૂલો ઢાંકી દેવાનો એક પ્રયાસ માત્ર છે.

૨૦. પામીબેન ભીખાભાઈ, પી.ડબલ્યુ. ૩, જેઓ પોતે પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષી હોવાનો દાવો કરે છે, તેમનો પુરાવો છે. તેણીએ હકીકત રજૂ કરી છે કે તેના પિતા

ભીખા સવા અને વના ભાગા નામના એક વ્યક્તિ વચ્ચે ઝઘડો થયો હતો અને વિવાદ એક વડા જમીન અંગેનો હતો અને તે કેસમાં તેના પિતા તથા ભાઈઓને દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા હતા. ૧૯૮૪ની ઘટનાના આશરે એક વર્ષ પછી, એક વખત જ્યારે તેણી અને તેની કાકી તેમની ખેતીની જમીન તરફ જતા હતા, ત્યારે સામે પક્ષના ભરવાડોએ તેમની ઉપર પથ્થરમારો કર્યો હતો અને તેમની સાથે રહેલા એક એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલને ચાકુ બચરની પત્ની ધાનીએ લાત મારી હતી. બીજા દિવસે, તેણી તેના કાકા દેવા સવા અને ભાઈ કરસન સાથે તેમની ખેતીની જમીન તરફ જતી હતી અને તે સમયે તેમની વિનંતિ પરથી એક એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ તેમની સાથે હતો. તે સમયે આરોપી પક્ષે હુમલો કર્યો હતો. ઘેલા બચરે તેના કાકા દેવા સવાના માથાના ડાબા ભાગ પર ધારિયાનો ઘા કર્યો હતો અને ચાકુ બચરે તેના ભાઈ કરસન ભીખાના ખભા પર ધારિયાનો ઘા કર્યો હતો. તે સમયે કાંતિ બચર, હીરા ખોડા અને રુખડ ખોડાએ એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલને લાકડીના ઘા મારવાનું શરૂ કર્યું હતું. તેણીએ જણાવ્યું છે કે ઘેલા બચરે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલને પહેરેલા હેલ્મેટ ઉપર ધારિયાનો ઘા કર્યો હતો અને ચાકુ બચરે રાઈફલ ઉપર ધારિયાનો ઘા કર્યો હતો અને તે ઘાના કારણે રાઈફલનો લાકડાનો ભાગ તૂટી ગયો હતો. તે સમયે લીલા ખોડા અને ભુરા જુઠા બૂમો પાડતા હતા અને “મારો... મારો... કાપો... કાપો” એવા શબ્દો ઉચ્ચારીને હુમલાખોરોને ફરિયાદી પક્ષના માણસોને મારી નાખવા માટે ઉશ્કેરતા હતા. હુમલાખોરોએ એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલને ઘેરી લીધો હતો. તેઓ આશરે ૫૦ થી

૬૦ જણ હતા અને ત્યારબાદ એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલે હવામાં ફાયર કર્યું હતું, તેમ છતાં ટોળું વિખરાયું નહોતું અને તેથી એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલે ત્રણ રાઉન્ડ ફાયર કર્યા હતા. આરોપી પક્ષના માણસો સામે રાઉન્ડ ફાયર થયા બાદ, ચાકુ બચર અને ઘેલા બચર સ્થળ પર જ મૃત્યુ પામ્યા હતા અને આરોપી પક્ષના અન્ય ૨ થી ૪ વ્યક્તિઓને ઈજા પહોંચી હતી. તેણીએ જણાવ્યું છે કે આ ઘટનાક્રમ દરમિયાન તેણી એકલી જ પોઇન્ટ પર રહેલા અન્ય એસ.આર.પી. કર્મચારીઓને બોલાવવા ગઈ હતી અને ત્યારબાદ બે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલો તેની સાથે આવ્યા હતા અને તેઓ ઘટના સ્થળે પહોંચ્યા હતા. ત્યાં સુધીમાં હુમલાખોરો સ્થળ પરથી ભાગી ગયા હતા. આ સાક્ષીનું એવું કહેવું નથી કે તેણી અને અન્ય બે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલોને જોઈને ટોળું વિખેરાયું હતું અથવા બાકીના આરોપીઓ ઘટનાસ્થળેથી ભાગી ગયા હતા. ખાસ કરીને અન્ય ઈજાગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ માટે સ્થળ પરથી ભાગી જવું સહેલું નહોતું અને તે પણ એટલા અંતરે કે જ્યાંથી તેઓ પકડાઈ પણ ન શકે. આરોપીઓમાંના એક કાંતિ બચરનું, જેના ઈજા પ્રમાણપત્ર આંક ૫૭ પર છે, તે દર્શાવે છે કે તેને ત્રણ ઈજાઓ પહોંચી હતી અને તેમાંની બે ઈજાઓ ૫ x ૧ x ૨ સેમી કરતાં વધુ કદની રક્તસ્રાવવાળી ઈજાઓ હતી. તેમાંની એક ઈજા પેરિયેટલ હાડકાના મધ્ય ભાગ પર હતી. તે જ રીતે, જીવણ ભોજાને પણ ગંભીર ઈજાઓ પહોંચી હતી. જે દિવસે હોસ્પિટલ દ્વારા ૧ જુલાઈ, ૧૯૮૬ના રોજ ઈજા પ્રમાણપત્ર આપવામાં આવ્યું હતું, તે દિવસે દર્દી જીવણ ભોજા ઈજાગ્રસ્ત દર્દી તરીકે હોસ્પિટલમાં સારવાર હેઠળ હતો. તેમ છતાં,

આ સાક્ષી પામીબેન પોતાના મુખ્ય પરીક્ષણમાં એવો દાવો કરે છે કે મૃત
 અવસ્થામાં પડેલા બે વ્યક્તિઓ સિવાય બાકીના બધા ભાગી ગયા હતા. આ
 સાક્ષીની જિરહનું નજીકથી વાંચન કરવાથી ઘટના સ્થળે આ સાક્ષીની હાજરી
 શંકાસ્પદ બને છે. તેણીએ જણાવ્યું હતું કે ઘટના આશરે ૧૦ થી ૧૫ મિનિટ
 સુધી ચાલી હતી. તેણીએ તેના કાકા અને ભાઈ સિવાય અન્ય વ્યક્તિઓને
 ઈજાઓ પહોંચાડાતી જોઈ નહોતી. જો તેણીએ તેમની સાથે રહેલા એસ.આર.પી.
 કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ ઉપર થયેલા હુમલાની ઘટના જોઈ જ નહોતી, તો પછી
 તેણી તેના કાકા અને ભાઈ ઉપર થયેલા હુમલાની ઘટના કેવી રીતે જોઈ શકી
 હોત. તેણીએ સ્વીકાર્યું છે કે બંને જૂથો વચ્ચે આશરે ૮ થી ૧૦ વર્ષથી
 વૈરભાવપૂર્ણ સંબંધો અસ્તિત્વમાં હતા. તેણી એવો દાવો કરે છે કે ફાયરના
 અવાજ સાંભળ્યા પછી તેઓ ઘટના સ્થળ તરફ દોડવા લાગ્યા હતા અને તે સમયે
 તેના કાકા, ભાઈ અને એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ તેમને મળ્યા હતા. તે ત્રણેયએ
 તેમને, એટલે કે સાક્ષી પામીબેન અને તેની સાથે આવેલા અન્ય બે
 એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલોને, જણાવ્યું હતું કે બધું પૂરું થઈ ગયું છે. એવું જણાય
 છે કે શરૂઆતમાં તેઓ બધા એસ.આર.પી. પોઈન્ટ પર ગયા હતા. આ સાક્ષીના
 શરીર પર હિંસાના કોઈ નિશાન મળ્યા નહોતા. જિરહમાં આ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે
 કે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલની રાઈફલ તૂટી નહોતી અને અન્ય કોઈ વસ્તુને
 નુકસાન થયું નહોતું. આરોપી લીલા ખોડા, ભુરા જુઠા વગેરે દ્વારા ભજવાયેલી
 ભૂમિકા સંબંધે તેણીએ પોતાના પુરાવામાં મહત્વપૂર્ણ સુધારો કર્યો છે અને આ

વિરોધાભાસ બચાવ પક્ષ દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યો છે. તેણી એવો દાવો કરે છે કે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલે જ્યારે તે ડામર રોડ પર હતો ત્યારે ફાયર કર્યું હતું. જિરહમાં, તેણીએ તેના પુરાવાના પરિણેદ-જમાં જણાવ્યું છે કે સામે પક્ષની સ્ત્રી સભ્યો અને બાળકોને થયેલી ઈજાઓ વિશે તેણીને જાણ નહોતી. પોતાની જુબાનીના દિવસે પણ, પ્રશ્નાધીન ઘટનામાં સ્ત્રીઓ અને બાળકોને પણ ઈજાઓ પહોંચી હતી તેની તેણીને જાણ નહોતી. તેણી એવો દાવો કરે છે કે તે એલ.જી. હોસ્પિટલ ગઈ હતી, છતાં તે એલ.જી. હોસ્પિટલ ક્યારે પહોંચી હતી તે અંગે તેણીએ અજ્ઞાનતા વ્યક્ત કરી છે. આ સાક્ષી એવો દાવો કરે છે કે તેઓ મુખ્ય માર્ગ પર હતા અને આરોપીઓ તેમને અટકાવવા માટે મુખ્ય માર્ગ પર આવ્યા હતા. રસ્તો સીધો છે. તેણી માટે આશરે ૫૦૦ થી ૧૦૦૦ ડગલાંના અંતરેથી આરોપીઓને જોવું શક્ય હતું. પરંતુ તેણી કહે છે કે તેણે આરોપીઓને ત્યારે જોયા હતા જ્યારે તેઓ આશરે ૧૫ થી ૨૫ ફૂટના અંતરે હતા. આ સાક્ષીનું આ વર્ણન ઘટના સ્થળે તેની હાજરીને શંકાસ્પદ બનાવે છે. તેણીએ એ વાતનો પણ ઇનકાર કર્યો છે કે કરમણના નાના ઓરડાઓનું બાંધકામ ચાલી રહ્યું હતું. જો આરોપી ઘેલા બચર એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલને એટલો નજીક હતો અને એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલના હેલ્મેટ ઉપર થયેલો એવો કહેવાતો ઘા તેના ઉપર ફાયર કરાયેલી ગોળી પહેલાંનો હતો, તો મૃતક ઘેલા બચરને અત્યંત નજીકના અંતરેથી ફાયરિંગ થયેલી ઈજા પહોંચી હોવી જોઈએ હતી. એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલના હેલ્મેટ ઉપર ધારિયાનો ઘા કરવાના ઘેલા બચરના કૃત્ય અંગે તેણીના મુખ્ય પરીક્ષણ અને

પોલીસ સમક્ષ આપેલા તેના નિવેદન વચ્ચે આ એક મહત્વપૂર્ણ વિરોધાભાસ છે. તેણીએ એ વાતનો ઇનકાર કર્યો છે કે પોલીસ સમક્ષ આપેલા પોતાના નિવેદનમાં તેણીએ કહ્યું હતું કે તેઓ બન્ને ઘટના સ્થળે જ રોકાયા હતા અને ત્યારબાદ તે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલોને બોલાવવા ગઈ હતી. આ સાક્ષીની કબૂલાત મુજબ, રહેણાંક મકાનોની આજુબાજુ આવેલ એસ.આર.પી. પોઇન્ટ પરથી એક નાના ડામર રસ્તા દ્વારા પીરાણા રોડ પર પહોંચી શકાય છે અને ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલ ભૂરૂપ અને નકશો એ દર્શાવતા નથી કે પીડિતોને આરોપીઓના રહેણાંક વિસ્તારમાથી પસાર થવું ફરજિયાત હતું. પુરાવામાં આવ્યું છે કે મૃતકો સહિત તમામ ઇજાગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ લીલા ખોડાના એક જ કુટુંબના છે. આ સાક્ષી પામીબેનની જુબાની દરમિયાન નોંધ પર આવેલ એક પરિસ્થિતિ એવી છે કે આ સાક્ષીના પિતા અને ભાઈઓ સામે થયેલ દોષિત ઠરાવ અને સજા અંગે વડી અદાલતમાં પડતર ફોજદારી અપીલની સુનાવણી દરમિયાન થયેલ સમાધાન મુજબ રૂપિયા ૧,૨૦,૦૦૦/- આરોપી પક્ષને ચૂકવવામાં આવ્યા હતા અને ફરિયાદી પક્ષ તે રકમ પાછી પડાવવાનો પ્રયાસ કરી રહ્યો હતો અને તેથી તેઓ આરોપી પક્ષ પર દબાણ કરતા હતા. અલબત્ત, રૂપિયા ૧,૨૦,૦૦૦/- માટે આરોપી પક્ષ ઉપર કોઈ દબાણ કરવામાં આવતું હતું તેવો સૂચનાનો ઇનકાર કરવામાં આવ્યો છે. પરંતુ અન્ય પૂરતી પરિસ્થિતિઓ અને અન્ય સાક્ષીઓની કબૂલાતો દર્શાવે છે કે આ સાક્ષીના પિતા અને ભાઈઓને ફરમાવાયેલી મૂળ સજામાં ઘટાડો થતાં તેઓ જેલમાંથી બહાર આવી શકે તે માટે આરોપી પક્ષને

રૂપિયા ૧,૨૦,૦૦૦/- મળ્યા હતા. નિઃસંદેહ એ સાચું છે કે માત્ર એટલા કારણે કે કોઈ સાક્ષીને આરોપી પક્ષ પ્રત્યે કંઈક વૈરભાવ હોય, તેવા સાક્ષીના પુરાવાને માત્ર એ કારણસર નકારી શકાય નહીં અને તેવા સાક્ષીના પુરાવાની નજીકથી છણાવટ કરવી જોઈએ. સમગ્ર પુરાવાની સૂક્ષ્મ મૂલવણી દરમ્યાન એવું પ્રગટ થાય છે કે ફરિયાદી પક્ષ અને આરોપી પક્ષના બે જૂથો વચ્ચેના સંબંધો આરોપી પક્ષ તરફના વળાંક ભાગના ક્રમી જૂન, ૧૯૮૪ના રોજ થયેલા ખૂનના દિવસથી અને ખાસ કરીને સાક્ષી પામીબેન તથા તેના ભાઈ ભાવન ભીખાના પિતા આરોપી ભીખા સાવા અંગે સેશન્સ કોર્ટ દ્વારા દોષિત ઠેરવવાનો નિર્ણય નોંધાયો તે તારીખથી તણાવસભર હતા. આ સાક્ષી બળદગાડાના ઉપયોગ અંગે કંઈ જ કહેતી નથી. આ સાક્ષીએ કરેલા મહત્વપૂર્ણ સુધારા અને આ સાક્ષીના પુરાવા તથા ફરિયાદ પક્ષે પોતે રજૂ કરેલા અન્ય પુરાવા વચ્ચેનો સ્પષ્ટ વિરોધાભાસ, તેના પુરાવાને અવિશ્વસનીય બનાવે છે અને વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે આ સાક્ષીના પુરાવા પર આધાર રાખવો જોઈએ નહોતો.

૨૧. પી.ડબલ્યુ. જ ઇમ્તિયાઝઅલી મક્સુદઅલીનું સાક્ષ્ય ફરિયાદી કરસન ભીખાના કપડાંની જાંતિ બાબતનું છે. પોલીસએ મણિનગરની એલ.જી. હોસ્પિટલમાં આ પંચની હાજરીમાં હાલના ફરિયાદી કરસન ભીખાના શરીર પરથી લીલો ટી-શર્ટ જમ કર્યો હતો. તે જમણી પાછળની બાજુથી ફાટેલો હોવાનું જણાયું હતું. તેને લોહીના ડાઘ બતાવવામાં આવ્યા હતા. એસ.આર.પી.

કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ કે પામીબેને એમના જબાનમાં એવું જણાવ્યું નથી કે હુમલા દરમિયાન ફરિયાદીનો ટી-શર્ટ ફાટી ગયો હતો. સંભાવના છે કે કોઈએ ટી-શર્ટ સાથે ચેડાં કર્યા હોઈ શકે. પંચનામામાં ટી-શર્ટની હાલત અંગે કોઈ ઉલ્લેખ નથી. માત્ર એટલો જ ઉલ્લેખ છે કે ટી-શર્ટ પરના લોહીના ડાઘ નજીક એક નાનું કાણું જોવા મળ્યું હતું. તેથી, આ અદાલત માટે એવું અવલોકન કરવું શક્ય નથી કે આ પુરાવો ફરિયાદ પક્ષના કેસને કોઈ બળ પૂરું પાડે છે. પી.ડબલ્યુ. પ ચુસુફઅલી બુખારીને પ્રતિકૂળ જાહેર કરવામાં આવ્યો છે. આ સાક્ષીને નુકસાનગ્રસ્ત રાઈફલ, કારતૂસો અને હેલ્મેટ તથા ઈજાગ્રસ્ત એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલના ખુદા શર્ટની જમિ સાબિત કરવા માટે તપાસવામાં આવ્યો હતો. પંચનામું દર્શાવે છે કે આ વસ્તુઓ પી.ડબલ્યુ. ૧૩ એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ દ્વારા સોંપવામાં આવી હતી. પરંતુ આ સાક્ષીએ ફરિયાદ પક્ષને સમર્થન આપ્યું નથી. અગાઉ ચર્ચા કરવામાં આવી તેમ, એક વાર ૨૩મી મે, ૧૯૮૬ના વહેલી સવારના સમયે પી.એસ.આઈ. શ્રી ખોખર દ્વારા એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ પાસેથી કારતૂસો લઈ લેવામાં આવ્યા હતા, તો પછી પંચનામું તૈયાર કરતી વેળાએ એ જ કારતૂસો આ સાક્ષી પાસે કેવી રીતે હતા તેની કોઈ સ્પષ્ટતા કરવામાં આવી નથી. તેથી, આ પંચનામું વિશ્વાસ ઉપજાવવામાં સક્ષમ નથી. અહીં એક વધુ પાસું ઉલ્લેખનીય છે કે હેલ્મેટને એફ.એસ.એલ. પાસે મોકલતી વખતે ઓછામાં ઓછું તપાસ અધિકારીએ એવો સવાલ તો ઉઠાવવો જ જોઈએ હતો કે તેના પર ધારિયા જેવા ધારદાર હથિયારથી થવા પાત્ર કોઈ નિશાની

કે ગુકસાન હતું કે નહીં. હાલના કેસમાં આ કાર્યવાહી હાથ ધરવામાં આવી નથી. નીચલી અદાલતના માનનીય ન્યાયાધીશે આ પાસાને ધ્યાનમાં લેતાં, ફરજ પર રહેલા વ્યક્તિનું હેલ્મેટ ગુકસાનગ્રસ્ત હાલતમાં મળ્યું હતું અને તે વ્યક્તિ ગણવેશમાં પણ હતો, એટલા માટે તેને વધુ ભાર આપવો યોગ્ય નહોતો.

૨૨. પી.ડબલ્યુ. ડ કસન ભીખા ફરિયાદી તથા મહત્વના ઇજાગ્રસ્ત સાક્ષી છે. આ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે તેઓ જ્યારે જ્યારે તેમના ખેતીના ખેતરે જતા ત્યારે તેમની સુરક્ષા માટે મુકાયેલા એસ.આર.પી. પોઇન્ટમાંથી ઓછામાં ઓછો એક એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ તેમની સાથે રહેતો હતો. તેણે જણાવ્યું છે કે વર્ષ ૧૯૮૫માં આરોપી વ્યક્તિઓએ તેમના પર પથ્થરમારો કર્યો હતો, અને તે સમયે ફરજ પર રહેલા એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ પર મૃતક ચાકુ બેચરની પત્ની ધનીબેને હુમલો કર્યો હતો અને તે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલના ગુપ્તાંગ પર લાત મારવામાં આવી હતી. તે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલને જ ઉત્તમ રીતે જાણીતા કારણોસર, ધનીબેન સહિત કોઈપણ વ્યક્તિ સામે કોઈ ઔપચારિક ફરિયાદ નોંધાવવામાં આવી ન હતી. આ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે તે ઘટનાના સંદર્ભમાં તેની બહેન પામીબેને ઔપચારિક ફરિયાદ નોંધાવી હતી. પરંતુ નોંધ પર એવું દર્શાવવા માટે કંઈ જ નથી કે ઉક્ત કથિત ફરિયાદનું શું થયું. તેમ છતાં, આ હકીકત નોંધ પર સંતોષકારક રીતે લાવવામાં આવી છે કે આરોપી વ્યક્તિઓ માત્ર ફરિયાદી પક્ષ તરફથી જ નહીં પરંતુ સંભાવ્ય રીતે એસ.આર.પી. કર્મચારીઓ

તરફથી પણ વૈરભાવનો સામનો કરી રહ્યા હતા. શીખેલ નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે પરિસ્થિતિના આ સમૂહમાં પુરાવાની મૂલવણી કરવી જોઈતી હતી. આ સાક્ષીએ જણાવ્યું કે ઘટના સવારે અંદાજે ૮.૦૦ વાગ્યે બની હતી, અને જ્યારે તેઓ પોતાના ખેતરની તરફ જઈ રહ્યા હતા અને લીલા ખોડાના મકાન પાસે પહોંચ્યા ત્યારે તેમને અટકાવવામાં આવ્યા હતા. બે નકશાઓ અને ગુનાસ્થળના પંચનામામાંથી કોઈમાં પણ, તથા તપાસ અધિકારીએ પણ, એવું જણાવ્યું નથી કે ફરિયાદી અને તેની સાથેના લોકો, જેમાં એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહનો સમાવેશ થાય છે, તેમને લીલા ખોડાના મકાન પાસેથી જ પસાર થવાનું હતું. શ્રી મહેતાની આ દલીલમાં કેટલોક બળ છે કે જો સુધી કોઈ માહિતી ન હોય અથવા એવી સ્પષ્ટ શંકા ન હોય, તો એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ પોતાની સાથે રાઈફલ ન લઈ જાય અને તે પણ માથા પર હેલ્મેટ પહેરીને ન જાય. આ સાક્ષીનો દાવો છે કે તેમને ઉગ્ર ટોળાએ ઘેરી લીધા હતા અને એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ પર ધારિયાથી હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો. તેને પણ તેના જમણા ખભા પર ધારિયાનું ઘા મારવામાં આવ્યું હતું અને તેના કાકા દેવા સવાને માથા પર ધારિયાનું ઘા મારવામાં આવ્યું હતું. આ સાક્ષીના પુરાવામાં એવું સૂચવે તેવી કોઈ બાબત નથી કે આ ઘા ધારિયાના ભોંથા ભાગથી કે મૃતક ચાકુ બેચર અને મૃતક ઘેલા બેચર પાસે રહેલા હોવાનું કહેવાતા ધારિયાના લાકડાના ભાગથી મારવામાં આવ્યા હતા. તબીબી પ્રમાણપત્ર આ સાક્ષીના વર્ણનને સમર્થન આપતું નથી. આ સાક્ષી દ્વારા જણાવાયું છે કે ટોળું તેમને બંને, એટલે

કે ફરિયાદી અને તેના કાકાને, મારી નાખવા માટે ત્યાં હતું અને તેથી એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ તેમની બચાવ માટે દોડી આવ્યા અને પોતાની સેવા રાઈફલમાંથી ફાયર કર્યું. એવું જણાવાયું છે કે ફરિયાદીના કાકા દેવા સવાને મારાયેલ ઘા બાદ તથા ચાકુ બેચર અને ઘેલા બેચરે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહને મારેલા બે ઘા બાદ પ્રથમ રાઉન્ડ એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહે હવામાં ફાયર કર્યો હતો. જો આ બે મૃતક આરોપી વ્યક્તિઓ ધારિયાના ઘા મારી શક્યા હતા, તો એવું અનુમાનિત કરી શકાય કે તેઓ ટૂંકા અંતરે જ હશે. પરંતુ આ બંને આરોપીઓમાંથી કોઈને પણ નજીકના અંતરેથી થયેલા ફાયરથી ગોળીની ઇજા થઈ ન હતી. સ્પષ્ટ છે કે બંને મૃતકને તેમના તેમના શરીરના નિર્ધારિત ભાગ પર ગોળીની ઇજા પહોંચી હતી. જો એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલનો વાસ્તવમાં ફરિયાદી અને તેના કાકાને બચાવવાનો ઇરાદો હોત, તો શરૂઆતમાં તે એક કે બે રાઉન્ડ એવી રીતે ફાયર કરી શક્યો હોત કે આરોપી વ્યક્તિઓને શરીરના નીચલા ભાગમાં, અર્થાત્ કમરથી નીચે, ઇજા પહોંચે. એવું લાગે છે કે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહે એવો કોઈ પ્રયત્ન કદાચ કર્યો જ નથી. આ સાક્ષીએ પોલીસ પક્ષ ક્યારે સ્થળ પર આવ્યું તે અંગે કંઈ જણાવ્યું નથી. તેઓ પોતપોતાના મકાનો સુધી કે એસ.આર.પી. પોઈન્ટ સુધી કેવી રીતે પહોંચ્યા તે બાબતે પણ તે મૌન રહ્યો છે. આ બાબત પી.ડબલ્યુ. ૩ પામીબેનના પુરાવા સાથે સ્પષ્ટ વિરોધાભાસ ધરાવે છે. આ સાક્ષીનો દાવો છે કે તેઓ અંદાજે સવારે ૧૦.૦૦ થી ૧૦.૩૦ વાગ્યે પોલીસ

સ્ટેશન પહોંચ્યા હતા અને તે સમયે તેણે ફરિયાદ આપી હતી. તેનો દાવો છે કે તેણે ફરિયાદ વાતવા પોલીસ સ્ટેશનમાં આપી હતી, એલ.જી. હોસ્પિટલમાં નહીં. જોકે તેણે એવો દાવો કર્યો છે કે તેની ટી-શર્ટના ખભાના ભાગ પર કાપાનો નિશાન હતો અને આ કાપાની લંબાઈ અંદાજે ૪ ઇંચ હતી, છતાં તેમાં કોઈ છિદ્રો ન હતા અને ટી-શર્ટનો રંગ લીલો હતો. તેણે વસ્ત્રને શર્ટ તરીકે ઉલ્લેખ્યું છે, પરંતુ પોલીસે કહેલી જમી ટી-શર્ટની છે. તેણે પહેરેલા શર્ટના પ્રકારનું વર્ણન કરતાં કદાચ કોઈ ભૂલ કરી હોય, પરંતુ જમી પંચનામું તેના વર્ણનને ખોટું ઠરાવે છે. આ સાક્ષીના જરાખીચી પૂછપરછના, મુખ્યત્વે જુબાનીના પરિષેદ ૪, ૫ અને ૬નું સઘન વાચન એવું પ્રતિભાસ કરાવે છે કે ફરિયાદી, તેનો કાકા અને એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ લીલા ખોડાના મકાન તથા તેના વિસ્તારમાંથી પસાર થવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા હતા, જ્યારે તેમને તે માર્ગેથી જવાની જરૂર જ ન હતી. હકીકતમાં, આરોપી વ્યક્તિઓના રહેણાંક વિસ્તારમાંથી કોઈ જાહેર પસારમાર્ગ નથી. ખેતીના ખેતર તરફ જતો માર્ગ પીરણા રોડ મારફતે જાય છે અને જ્યાં સુધી કોઈ વ્યક્તિઓનો સમૂહ મહામાર્ગ પર, અર્થાત્ પીરણા રોડ પર, ન આવે ત્યાં સુધી ફરિયાદીને અટકાવવો કે રોકવો શક્ય ન હોત. તેવી સ્થિતિમાં, આ માર્ગ પરથી પોતાની પોતાની વાહનોમાં પસાર થતાં સ્વતંત્ર વ્યક્તિઓમાંથી ઘણા લોકોએ આ ઘટના જોઈ હોઈ શકી હોત. પુરાવામાં આવ્યું છે કે ઋઘડાને કારણે, થોડા સમય માટે પીરણા રોડ પરનો વાહનવ્યવહાર બંધ થયો હતો. આ પરિસ્થિતિ દર્શાવે છે કે શરૂઆતમાં આરોપી વ્યક્તિઓના રહેણાંક

વિસ્તારમાં કોઈ ઘટના બની હોવી જોઈએ અને ત્યારબાદ આરોપી પક્ષની અનેક સ્ત્રી સભ્યોએ કદાચ ફરિયાદી, તેના કાકા દેવા સવા તથા ઝઘડો આમંત્રિત કરનાર એસ.આર.પી. કૉન્સ્ટેબલનો પીછો કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો. આ સાક્ષીને પૂછવામાં આવેલા નિર્દિષ્ટ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં તેણે નકાર્યું છે કે ઘટના મૃતક ચાકુ બેચરની વાડા જમીન પાસે બની હતી. નકશામાં તથા ગુનાસ્થળના પંચનામામાં દર્શાવાયેલા ત્રણ લોહીના ડાઘ ફરિયાદીના આ વર્ણનને ખોટું ઠરાવે છે. જ્યારે ફરિયાદ પક્ષનો મામલો એવો છે કે ફરિયાદીએ એલ.જી. હોસ્પિટલમાં અને તે પછા બપોરે અંદાજે ૧૨.૩૦ વાગ્યે ફરિયાદ આપી હતી, ત્યારે ફરિયાદીનું એવું કહેવું કેવી રીતે સ્વીકાર્ય બને કે તેણે વાતવા પોલીસ સ્ટેશનમાં અને તે પછા સવારે અંદાજે ૧૦.૦૦ થી ૧૦.૩૦ વાગ્યે ફરિયાદ આપી હતી. દલીલ માટે, ભલે એમ માની લેવામાં આવે કે ફરિયાદી સાચો છે અને તેણે શરૂઆતમાં સવારે ૧૦.૦૦ થી ૧૦.૩૦ વાગ્યા વચ્ચે વાતવા પોલીસ સ્ટેશનમાં કોઈ ફરિયાદ આપી જ હશે, તો પછા બચાવ પક્ષ દ્વારા નિશ્ચિતપણે એવી દલીલ કરી શકાય કે ફરિયાદ પક્ષે આ દસ્તાવેજો દબાવી રાખ્યા છે અને પોલીસ સ્ટેશન ટૅનિકી વગેરેમાં ફરિયાદી, તેના કાકા અથવા એસ.આર.પી. કૉન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ પાસે રાઈફલ હોવા અંગે, અથવા ફરજ પરના પી.એસ.ઓ.ને તેમણે કહેલી વાત અંગે કોઈ ઉદ્દેખ નથી. તેના વિરુદ્ધ, ફરિયાદ પક્ષે આધારિત પોલીસ સ્ટેશનની નોંધ આંક ૧૨માં આ હકીકત છે કે પોલીસ સ્ટેશનને ઘટનાની જાણ અન્ય એજન્સી દ્વારા કરવામાં આવી હતી, પીપળજ ખાતે ફરજ પર મુકાયેલા કોઈ

એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ દ્વારા, ફરિયાદી દ્વારા કે તેના કાકા દ્વારા નહીં. ડૉ. પ્રદીપ પી.ડબલ્યુ. ૧૭નો પુરાવો, જેઓએ ફરિયાદી કરસન ભીખાની ઇજાઓ સાબિત કરી છે, ફરિયાદી કરસન ભીખાએ પોતાના મૌખિક પુરાવામાં કરેલા દાવા સાથે સ્પષ્ટ વિરોધાભાસ ધરાવે છે. ડૉક્ટરે ઇજાગ્રસ્તે પહેરેલા શર્ટ પર પોતાના ધ્યાનમાં આવેલ કાપાના નિશાન બાબતે કંઈ કહ્યું નથી. ફરિયાદી કરસન ભીખા અંદાજે સવારે ૧૧.૧૦ વાગ્યે એલ.જી. હોસ્પિટલ પહોંચ્યો હતો. હોસ્પિટલના સી.એમ.ઓ., એટલે કે ડૉ. પ્રદીપે તેની તપાસ કરી હતી અને ડૉક્ટરે બે ઇજાઓ નોંધેલી હતી, જેમાં એક જમણા ખભા પર ૬ x ૨ સેમીનું ઘસારો હતું. આંક ૬૬ના પ્રમાણપત્રમાં ઇજા ક્રમાંક ૧ અંગે ઊંડાઈનો કોઈ ઉલ્લેખ નથી. બીજી ઇજા જમણા કાંડા પર જોવા મળી હતી અને તે સોજો હતો. ડૉક્ટરે નકાર્યું છે કે તેણે તપાસેલી ઇજા ધારિયા જેવી ધારદાર હથિયારથી થઈ ન શકે અને આવી ઇજા લાકડીથી અથવા પાઈપથી અથવા અન્ય કોઈ પદાર્થથી પણ શક્ય છે. તેઓ કહે છે કે જો ધારિયાનું ઘા મારવામાં આવે, તો પહેલા કપડું કાપાઈ જાય અને ત્યારબાદ વ્યક્તિને ઇજા થાય. અહીં, ડૉક્ટરે એવો કંઈ નોંધ્યો ન હતો. ફરિયાદીના દાવા મુજબ જો તેની શર્ટ અથવા ટી-શર્ટ પર ૪ ઇંચનો કાપાનો નિશાન હતો, તો તેની અનુરૂપ ઇજા ડૉક્ટરે ખભા પર નોંધવી જ જોઈતી હતી. તેના વિપરીત, ઘા-ચોટને કારણે દર્દીને એક્સ-રે માટે મોકલવામાં આવ્યો હતો. ડૉક્ટરે પોતાની જુબાનીમાં એવું જણાવ્યું નથી કે ઘામાંથી બહુ પ્રમાણમાં રક્તસ્રાવ થઈ રહ્યો હતો. એ આશ્ચર્યજનક છે કે જ્યારે ફરિયાદીનો શર્ટ અથવા

ટી-શર્ટની જમીનો પંચનામો પોલીસ દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવ્યો ત્યારે ફરિયાદીએ પહેરેલી ટી-શર્ટ પર રક્ત કેવી રીતે જોવામાં આવ્યું હોઈ શકે. ફરિયાદીનું રક્ત સ્પષ્ટપણે લેવામાં આવ્યું નહોતું કે એફ.એસ.એલ. પાસે મોકલવામાં આવ્યું નહોતું. તેથી, પંચનામો તૈયાર કરતી વખતે ડાઘોના સ્વરૂપમાં જે રક્ત જોવામાં આવ્યું હતું તે ખરેખર ફરિયાદીનું જ રક્ત હતું એવું અદાલત દ્વારા કહેવું જોખમી રહેશે. જ્યારે આવી ઈજા સ્વેચ્છાએ પ્રાપ્ત કરવી શક્ય હોય અને ફરિયાદીને જમણા કાંડા પર થયેલી ઈજાનો તથા તેની દ્વારા રજૂ કરાયેલી ઘટનાક્રમની વાતનો કોઈ ઉદ્દેશ ન હોય, ત્યારે આવા સાક્ષીના પુરાવા પર અદાલતે વિશ્વાસ કરવો જોખમી રહેશે. તેથી, વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે આ સાક્ષીના પુરાવા પર વિશ્વાસ રાખીને ગંભીર ભૂલ કરી છે. ખરું છે કે તબીબી પુરાવો અભિપ્રાય આધારિત પુરાવો છે, પરંતુ જ્યારે તે કોઈ સાક્ષીના કહેવા વિરુદ્ધ સ્પષ્ટ રીતે જાય અને આવા સાક્ષીની જુબાનીમાં મહત્વપૂર્ણ સુધારાઓ તથા વિરોધાભાસો હોય, ત્યારે સ્થાપિત કાનૂની સ્થિતિ અનુસાર, આરોપીને ગુનાથી સાંકળવા માટે આવા સાક્ષીના પુરાવા પર વિશ્વાસ રાખવો જોઈએ નહીં.

૨૩. દેવા સાવાના સમગ્ર પુરાવાનો ઉદ્દેશ કરવો અથવા ફરિયાદીના કાકા એવા આ સાક્ષીએ આપેલા પુરાવા અંગે ટિપ્પણી કરવી જરૂરી નથી. તેનો પુરાવો પણ તબીબી પુરાવા, અર્થાત્ ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરીને સાબિત કરાયેલ તબીબી

પ્રમાણપત્ર, ના વિરોધમાં છે. આ દર્દીની તપાસ કરનાર ડૉક્ટરે ધારિયાનો કોઈ ઘા નોંધ્યો નહોતો. એવું જણાય છે કે ફરિયાદીના શરીર પર ધારિયાના ઘા જેવું કંઈ નહોતું, તેથી દેવા સાવા અથવા એસ.આર.પી. કૉન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ, તપાસ અધિકારીએ ધારિયાની જમી કરવાનું ટાળ્યું છે અને અદાલત સમક્ષ મુદ્દામાલ તરીકે કોઈ ધારિયું રજૂ કરવામાં આવ્યું નથી. દેવા સાવાનું એવું કહેવું નથી કે તેને ધારિયાના બૂઠા ભાગથી ધારિયાનો ઘા મારવામાં આવ્યો હતો. આ સાક્ષીએ પણ ફરિયાદી સાથે સુસંગત રહી શકે તે માટે સમાન પ્રકારના વિરોધાભાસો અને સુધારાઓ કર્યા છે. આ સાક્ષી આરોપી પક્ષ પ્રત્યે અત્યંત વૈરભાવ ધરાવતો હતો. તે પક્ષપાતી સાક્ષી પણ છે. નોંધવા જેવી બાબત એ છે કે તેની તપાસ કરતી વખતે ડૉક્ટરે તેના શરીર પર નીચે મુજબની ઈજાઓ નોંધેલી હતી;

[૧] ડાબા પેરીયેટલ ભાગ પર ૬ x ૧ x ૧ સે.મી.નું ચીરવાળું ઘા. [૨] જમણા અંગૂઠા પર ૩ x ૧ x ½ સે.મી.નું ચીરવાળું ઘા. [૩] જમણા હાથ પર લોહીનો ગાંઠો.

આ દર્શાવે છે કે દેવા સાવાના શરીર પર ધારિયાથી થવાની શક્યતા ધરાવતી કોઈ ઈજા નહોતી. આ સાક્ષીની ડૉક્ટરે સવારે ૧૦.૪૫ વાગ્યે તપાસ કરી હતી. નોંધ પર એવા પુરાવા છે કે એલ.જી. હોસ્પિટલ ખાતે એક પોલીસ કૉન્સ્ટેબલ ફરજ પર હાજર હતો અને બપોરે ૧૨.૩૦ કલાક પહેલાં, એટલે કે તે સમયે જ્યારે

પી.ડબલ્યુ. ડ કસન ભીખાની ઔપચારિક ફરિયાદ નોંધાઈ, તે પહેલાં એકથી વધુ પોલીસ કર્મચારીઓ હોસ્પિટલની મુલાકાત લઈ ચૂક્યા હતા. તેમ છતાં, દેવા સાવાએ ઘટનાને લગતી કોઈ વાત જાહેર કરવાની કાળજી લીધી નહોતી. એ સાચું છે કે દેવા સાવાના શરીર પર મળેલી ત્રણ ઈજાઓમાંથી ઈજા ક્રમાંક ૧ સ્વયંપ્રેરિત રીતે કરાયેલ અથવા સ્વેચ્છાએ થયેલી ઈજા ન ગણાય. ફરિયાદ પક્ષના આ સાક્ષીએ અદાલતને સંતોષ થાય તે રીતે સાબિત કરવાનું હતું કે મૃત્યુ પામેલા આરોપીએ તેના માથા પર, તેના જણાવ્યા મુજબ, ધારિયાનો પ્રહાર કર્યો હતો. એવું જણાય છે કે ઝઘડાની શરૂઆત ફરિયાદી પક્ષ તરફથી આરોપી પક્ષના રહેણાંક વિસ્તારમાં જઈને થઈ હતી અને ખૂબ સંભવ છે કે આ સાક્ષી દેવા સાવાને તેના હાથમાં રહેલા હથિયારનો ઉપયોગ કરતી વખતે જમણી પેરાઈટલ જગ્યાએ કઠોર અને મૂંગા પદાર્થથી કોઈ ઈજા પહોંચી હોય. તેને જમણા હાથ પર બે ઈજાઓ પણ પહોંચી હોઈ શકે, કારણ કે બીજી બાજુના લોકો એવો પ્રયત્ન કરતા હોય કે દેવા સાવા તેના હાથમાં ધરેલ હથિયાર છોડી દે. આ સાક્ષી દેવા સાવાએ, ખાસ કરીને તેના જમણા અંગૂઠા પર થયેલી ઈજા અને જમણા હાથ પર થયેલી હેમેટોમાની ઈજા અંગે, ઘણી વધુ વાત જણાવવી જરૂરી હતી, કારણ કે આ બંનેમાંથી કોઈ પણ ઈજા ધારદાર ધારવાળા હથિયારથી થઈ શકતી ન હતી. આ સાક્ષી એવો દાવો કરે છે કે અંદાજે ૫૦ થી ૬૦ વ્યક્તિઓએ તેમના પર હુમલો કર્યો હતો, અને એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહે રાઈફલમાંથી ચલાવેલી ત્રણ ગોળીઓના સમય અંગે ગૂંચવણભરી વાત કરે છે. આ સાક્ષીના પુરાવામાં

આવ્યું છે કે તે ભરવાડ સમાજની ગામર ઉપજાતિનો છે અને આરોપી વ્યક્તિઓ ભરવાડ સમાજની પરહારિયા ઉપજાતિના છે. જ્યારે આ સ્વીકારવામાં આવ્યું છે કે તેમના ગામમાં ભરવાડ સમાજની અન્ય ઉપજાતિઓ, અર્થાત્ ગામર અને પરહારિયા, એમની મળીને અંદાજે ૭૦ મકાનો હતા અને આ પરિવારોના મકાનો લીલા ખોડાના, એટલે કે આરોપી પક્ષના, ઘર તરફ જતાં રસ્તા પર આવેલા હતા, ત્યારે આવી પરિસ્થિતિમાં ફરિયાદ પક્ષ દેવા સાવા અને ફરિયાદી દ્વારા આપવામાં આવેલી વાતને સમર્થન મળે તે માટે ભરવાડની અન્ય ઉપજાતિના વ્યક્તિઓને સાક્ષી તરીકે તપાસી શક્યો હોત. દેવા સાવા એ બાબત પણ સમજાવી શક્યો નથી કે આરોપી પક્ષના રહેણાંક વિસ્તારમાં બે વ્યક્તિઓ મૃત હાલતમાં કેવી રીતે પડેલા મળ્યા. જ્યારે આ સાક્ષીએ સ્પષ્ટ રીતે એવું કહ્યું નથી કે તેમને પોતાની ખેતીવાડીની જમીન સુધી પહોંચવા માટે આરોપી પક્ષના મકાનોમાંથી પસાર થવું આવશ્યક હતું, ત્યારે નીચલી અદાલતના વિદ્વાન ન્યાયાધીશે જે કહ્યું છે કે આરોપી વ્યક્તિઓ પર ખરેખર હુમલો થયો હતો, તે વાતને આ અદાલત સમર્થન આપી શકે તેમ નથી. અહીં, ફરિયાદ પક્ષે જેના પર આધાર રાખ્યો છે તે બનાવસ્થળના પંચનામાના સંબંધિત ભાગ તથા ઘટનાસ્થળના બે નકશાઓનો ઉલ્લેખ કરવો સંબંધિત રહેશે. નોંધ પર આવા બે નકશા છે, જેમાંથી એક આંકિત થયો છે અને પી.ડબલ્યુ. ૨૮ ગિરધરભાઈ અંબાલાલ પટેલના નિવેદનમાં [આંક ૮૭] પુરાવા તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યો છે. તેની સેવાઓ પોલીસ દ્વારા યાદી આંક ૮૮ હેઠળ માંગવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ તેને મોકલવામાં આવેલા

પંચનામાના આધારે તેણે ઘટનાસ્થળનો નકશો તૈયાર કર્યો હતો. વિદ્વાન સરકારી વકીલે દસ્તાવેજોની ચાદી સાથે માર્ક ૨૯/૨૦ દ્વારા રજૂ કરેલો બીજો એક નકશો પણ મોટાભાગે આંક ૮૯ના નકશા જેવો જ છે. તેમ છતાં, શ્રી મહેતાએ માર્ક ૨૯/૨૦ ના નકશામાં દર્શાવાયેલા અન્ય સંબંધિત વિસ્તારો તરફ અદાલતનું ધ્યાન દોર્યું છે. અમદાવાદથી પીરાણા જતો રસ્તો ઉત્તર-દક્ષિણ દિશામાં છે અને બનાવસ્થળ તે રસ્તાની પૂર્વ બાજુએ આવેલું છે. તેથી, જો કોઈ વ્યક્તિ પીપળજ ગામથી પીરાણા તરફ જવા ઇચ્છે, તો તેને પૂર્વ દિશામાં નીચે ઉતરવાની જરૂર પડતી નથી. આરોપી પક્ષનો રહેણાંક વિસ્તાર યોગ્ય પ્રમાણમાં સારા અંતરે દર્શાવવામાં આવ્યો છે. આરોપી વ્યક્તિઓના ભરવાડ વાસમાં જતા માર્ગના પ્રવેશદ્વારની પહોળાઈ અંદાજે ૧૨ ફૂટ x ૧૦ ઇંચ હતી અને તે પ્રવેશ પીરાણા જતા કાચા રસ્તા પછી થોડા અંતરે હતો. પુરાવામાં આવ્યું છે કે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલે ગોળીબાર ત્યારે કર્યો હતો જ્યારે તે પૂર્વ તરફના ડામર રસ્તા પર હતો અને અમદાવાદ-પીરાણા ડામર રોડની કિનારી તથા જ્યાં ઇજાગ્રસ્ત જીવન ભોજા પડેલો હતો તે લોહીના ડાઘ વચ્ચેનું અંતર ૫૫ ફૂટ બતાવવામાં આવ્યું છે. ચાકુ બેચર અને ઘેલા બેચરના મૃતદેહો વચ્ચેનું અંતર નકશામાં ચોક્કસ રીતે દર્શાવવામાં આવ્યું નથી. એવું જણાય છે કે આ અંતર ૧૫ ફૂટથી વધુ હતું. ઘેલા બેચરનો મૃતદેહ અંતરે પડેલો હતો

જ્યાં ઇજાગ્રસ્ત જીવણ ભોજા પડેલા હતા તે સ્થળથી ૧૭ ફૂટના અંતરે અને ઇજાગ્રસ્ત જીવણ ભોજા તથા ચાકુ બેચરના મૃતદેહ વચ્ચેનું અંતર ૨૭-૧/૨ ફૂટ

હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું છે. એક જ ગોળી વાગવાથી બંને મૃત્યુ પામેલાઓનાં મોત થયાં હોય અથવા બે મૃત્યુ પામેલાઓને મોતને ઘાટ ઉતારનાર ગોળીઓમાંથી કોઈ એક ગોળીના કારણે જીવણ ભોજાને ઈજાઓ પહોંચી હોય, તે શક્ય નથી; કારણ કે, ખૂણાના ફેરફાર અને અંતર પરથી એવો અનુમાન થાય છે કે છોડાયેલી ગોળી ૧૮૦ ડિગ્રીની દિશામાં આગળ વધે, અને તબીબી પુરાવા દર્શાવે છે કે ગોળીના બહાર નીકળવાના ઘા વધુ મોટા હતા. તપાસ પંચનામા દરમિયાન હોય કે મૃત્યુપરીક્ષણ સમયે હોય કે સ્થળ પંચનામામાં હોય, બંને મૃત્યુ પામેલાઓના શરીરમાંથી ગોળી કે તેનો કોઈ અવશેષ જમ થયો નથી, તે હકીકત સંબંધિત ગણાય છે. વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે લોહીના ડાઘો લાગેલા અન્ય જુદા જુદા સ્થળો અંગે જરા પણ મનન કર્યું નથી; કારણ કે, લોહીના ડાઘો આરોપી પક્ષના ભારવાડ વાસમાં પ્રવેશતા રસ્તાના અતિ પૂર્વ ભાગે દર્શાવાયેલ એક ખુદ્દા સ્થળની ઉત્તર દિશાના વિસ્તારમાં મળ્યા હતા. ત્રણ જુદા જુદા સ્થળોએ લોહીના ડાઘો દેખાયા હતા અને તેમાંથી ૨ x ૪ ફૂટ વિસ્તારમાં ફેલાયેલ લોહીનો એક મોટો ડાઘ આરોપી રખડ ખોડાના પડોશીના ઘરનાં બારણા પાસે હતો. ઘટના વ્યવહારિક રીતે આરોપી કરમણ ખોડાની જમીનને અડીને આવેલી જમીન પર બની હતી અને સ્કેચ માર્ક ૨૯/૧૦ માં અનેક મકાનો દર્શાવાયા છે. તેથી, ગુનાના સ્થળનું પંચનામું જો ગીર્ધરભાઈ એ. પટેલ [પી.ડબલ્યુ. ૨૮] દ્વારા તૈયાર કરાયેલ સ્કેચ નકશાના સંદર્ભમાં વાંચવામાં આવે, તો એવો અનુમાન કરવો શક્ય બને છે કે પંચનામું દોરવામાં આવ્યું તે

સમયે નોંધાયેલા લોહીના ડાઘો અને તેમાંના અમુક લોહીના ડાઘો વચ્ચેનું અંતર સિવાય, આ નકશો ઘટનાસ્થળનું ચોક્કસ ચિત્ર આપતો નથી. તેથી, નકશામાં તપાસ અધિકારીએ જ્યાં લોહી નોંધ્યું છે તે સ્થળો એવા છે જ્યાં સામાન્ય રીતે, જો પીરાણા જતાં તાર રોડ પરથી ગોળી છોડવામાં આવી હોય, તો ગોળી પહોંચી શકતી નથી. બહુ શક્ય છે કે ઇજાગ્રસ્તોમાંથી અમુક વ્યક્તિઓ ગોળી વાગે નહીં તે માટે પૂર્વ દિશામાં ખસીને અને ત્યારબાદ થોડી ઉત્તર બાજુ સરકી આશરો/ઓટ લઈ હોય. લોહી અન્ય ઇજાગ્રસ્ત વ્યક્તિઓનું, જેમાં આરોપી વ્યક્તિઓ પણ સામેલ છે, તેવું પણ હોઈ શકે. આશ્ચર્યજનક રીતે, તે વિસ્તારમાં આવેલા મકાનોની કોઈ દિવાલ પર કે ત્યાં આવેલા ઝાડો અને અન્ય વસ્તુઓ પર ગોળીનાં નિશાન છે કે નહીં તે નોંધવાનો પોલીસએ કોઈ પ્રયાસ કર્યો નથી. કાર્યપાલક મેજિસ્ટ્રેટે તપાસ દરમિયાન પોલીસ દ્વારા બનાવાયેલા પંચનામા પહેલાં જ ઘટનાસ્થળે તપાસ પંચનામું તૈયાર કર્યું હતું. મૃતદેહોના તપાસ પંચનામા તૈયાર કરનાર કાર્યપાલક મેજિસ્ટ્રેટે જ્યાં જ્યાં લોહીના ડાઘો હતા તે આખા વિસ્તારનો ઉલ્લેખ કરવો આવશ્યક નહોતો. પરંતુ એટલું સ્પષ્ટ છે કે બે મૃત્યુ પામેલાઓ સહિત આરોપી વ્યક્તિઓને તેમના પોતાના રહેણાંક વિસ્તારમાં, જ્યાં કોઈ જાહેર અવરજવરનો માર્ગ નથી, ત્યાં ગોળી વાગ્યાની ઇજાઓ પહોંચી હતી અને પોલીસે ચારથી વધુ રાઉન્ડ ફાયરિંગ કર્યું જ હોવું જોઈએ. અભિલેખ પર એવો કોઈ પુરાવો નથી અને એવો પુરાવો તપાસ અધિકારી સગર્ભિત નોંધપોથી જમ કરીને તથા રાજ્ય રિઝર્વ પોલીસ દળના હથિયાર અને

દાડગોળો એસ.આર.પી. કર્મચારીઓને ફાળવવા અધિકૃત ઉચ્ચ અધિકારીઓની પૂછપરછ કરીને મેળવી શકતા હતા કે વાસ્તવમાં એસ.આર.પી. પોઈન્ટ પર નિયુક્ત એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલોને કેટલી જીવંત ગોળીઓ આપવામાં આવી હતી અને ઘટના પછી તેમાંની કેટલી જીવંત હાલતમાં મળી હતી; અન્યથા, એક મહિલાના પેટીકોટ/ચણિયા માંથી ગોળી પસાર થયાનું નિશાન અને છ વ્યક્તિઓને થયેલી ઈજાઓ સહિત, આટલી બધી વ્યક્તિઓને ગોળી વાગ્યાની ઈજાઓ પહોંચી ન હોત. ઓછામાં ઓછું એક ગોળી તો તે વસ્ત્રમાંથી પસાર થઈ હતી એવું અનુમાન કરવું સરળ છે અને આટલા નીચા સ્તરના ફાયરમાંથી વ્યક્તિના શરીરના ઉપરના ભાગે ઈજા થવી શક્ય નથી. તેથી, નકશો અને ગુનાના સ્થળનું પંચનામું એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહની ૩૦૩ સર્વિસ રાઈફલમાંથી છોડાયેલી ગોળીઓની સંખ્યા બાબતે ઘેરો શંકાનો પડછાયો ઊભો કરે છે. બહુ શક્ય છે કે અન્ય કોઈ પોલીસ/એસ.આર.પી. કર્મચારી એ પણ પોતાની રાઈફલમાંથી ફાયરિંગ કર્યું હોય. બેલિસ્ટિક નિષ્ણાતે એવો અભિપ્રાય આપ્યો છે કે વપરાયેલ ચાર કારતૂસમાંથી ત્રણ એક જ હથિયારમાંથી છોડવામાં આવ્યા હતા અને એક અન્ય, અર્થાત્ આંક એલ-૪, કદાચ અન્ય કોઈ હથિયારમાંથી છોડાયો હતો. નિશ્ચિતરૂપે, બેલિસ્ટિક નિષ્ણાતે વ્યક્ત કરેલા અભિપ્રાયમાંથી આવો અનુમાન કરવો શક્ય બને છે. નિષ્ણાતે એવો અભિપ્રાય આપ્યો છે કે આંક એલ-૧, એલ-૨, એલ-૩ અને એલ-૪ ૦.૩૦૩ રાઈફલના છોડાયેલા/ખાલી કારતૂસ છે. આ વસ્તુઓની સરખામણી રાઈફલ આંક “કે”

માંથી પરીક્ષણરૂપે છોડાયેલા કારતૂસો સાથે કરવામાં આવી હતી અને તેમની સ્ટિરિયો માઈક્રોસ્કોપ હેઠળ તુલના કરવામાં આવી હતી. આંક એલ-૧, એલ-૨, એલ-૩ પરના ફાયરિંગ પિન માર્ક્સની લાક્ષણિકતાઓ અને રાઈફલ આંક “કે” [અર્થાત્ ઘટનામાં વપરાયેલી એસ.આર.પી. શિવરામસિંહની રાઈફલ] માંથી પરીક્ષણરૂપે છોડાયેલા કારતૂસો પરના તેવા જ ચિહ્નો સમાન જણાયા હતા, જેથી એવું દર્શાય છે કે આંક એલ-૧, એલ-૨ અને એલ-૩ આંક “કે” માંથી જ છોડવામાં આવ્યા હતા. આંક એલ-૪ પરના ફાયરિંગ પિન માર્કની લાક્ષણિકતા રાઈફલ આંક “કે” માંથી પરીક્ષણરૂપે છોડાયેલા કારતૂસો પરના ફાયરિંગ પિન માર્ક સાથે અમુક સમાનતા દર્શાવે છે, પરંતુ આંક એલ-૪ આંક “કે” રાઈફલમાંથી છોડાયો હતો કે નહીં તે અંગે નિશ્ચિત અભિપ્રાય આપવા માટે તે પૂરતું નહોતું.

૨૪. ઉપરોક્ત અભિપ્રાય દર્શાવે છે કે કદાચ તેના જેવી બીજી એક ૩૦૩ રાઈફલનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હોઈ શકે અને ફરિયાદ પક્ષે તે બાબતે પડદો પાડવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. તપાસ અધિકારીએ, ગોળીની ઇજાઓ સાથે ઘાયલ હાલતમાં મળેલ વ્યક્તિઓની સંખ્યા અને બાઈ કાળીની પેટીકોટ [ચણિયો] માં એક એવું છિદ્ર મળ્યું હતું કે જે ગોળીથી થયું હોઈ શકે, તે હકીકતને ધ્યાનમાં લેતા, તરત જ વપરાયેલા કારતૂસોની સંખ્યા અંગે વિગતવાર હિસાબ લેવો જોઈએ હતો અને ફરજ પર મુકાયેલા દરેક એસ.આર.પી. કર્મચારીની રાઈફલ તપાસ માટે

એફ.એસ.એલ. ને મોકલવી જોઈએ હતી. આ ચૂક ઇરાદાપૂર્વકની હતી કે તપાસ અધિકારી તરફથી સદ્ભાવપૂર્ણ ભૂલ હતી, તે અંગે અદાલતે ટિપ્પણી કરવી જરૂરી નથી. હકીકત એટલી જ રહે છે કે એવું કેટલુંક મહત્વપૂર્ણ પુરાવું, જે તપાસ અધિકારીને આરોપી વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ આરોપપત્ર દાખલ કરવા યોગ્ય નિષ્કર્ષ સુધી પહોંચવામાં મદદરૂપ થઈ શક્યું હોત, તે નોંધપોથી પર આવ્યું નથી.

૨૫. વટવા પોલીસ સ્ટેશનમાં પ્રાપ્ત થયેલ અને પાનું ૧૭૯ પર નોંધાયેલ એક જાણ [વર્ધા] [આંક ૧૨] દર્શાવે છે કે પોલીસ કન્ટ્રોલ રૂમે વટવા પોલીસ સ્ટેશનને જાણ કરી હતી કે એલ.જી. હોસ્પિટલમાં ફરજ પર મુકાયેલા એક જામાદારે જણાવેલું છે કે વટવા પોલીસ સ્ટેશનના કાર્યક્ષેત્રમાં ઝઘડાની એક ઘટના બની છે અને તેથી એલ.જી. હોસ્પિટલમાં વધુ સંખ્યામાં પોલીસ જવાનો મોકલવામાં આવે અને આ વિનંતી હોસ્પિટલના રેસિડેન્ટ મેડિકલ ઓફિસરના આદેશથી કરવામાં આવી હતી. જામાદારનું નામ – સુરસિંગ, બેજ નં. ૨૪૦૦, એલ.જી. હોસ્પિટલ ખાતે ફરજ પર રહેલ વ્યક્તિ તરીકે વર્ધાના મુખપૃષ્ઠ પર નોંધાયેલ છે અને આ બાબત તપાસ અધિકારી પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી કાદરીને જણાવવામાં આવી હતી. પાનું ૧૭૯ પર નોંધાયેલી આ જાણ પ્રાપ્ત થાય તે પહેલાં, વટવા પોલીસ સ્ટેશનના રેકૉર્ડમાં એક નોંધ જોવા મળે છે. આ નોંધોને આંક આપવામાં આવવો જોઈએ હતો કારણ કે તે સરકારી વકીલ દ્વારા માર્ક ૨૯/૨૧ પર રજૂ કરવામાં આવી હતી. પાનું ૧૭૭ પરની નોંધ સવારે ૯.૦૦

વાગ્યે નોંધવામાં આવી હતી. વર્ધી દર્શાવે છે કે સૈજપુર ગામના ભૂતપૂર્વ સરપંચ શેનુભાઈ ભરવાડે [જેઓનું સાક્ષી તરીકે પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું ન હતું] જાણ કરી હતી કે પીપળજ ગામના ભરવાડો અને એસ.આર.પી. કર્મચારીઓ વચ્ચે ઝઘડો થયો હતો અને તેથી તાત્કાલિક પોલીસ દળ મોકલવામાં આવે. આ જાણ આશરે ૯.૧૦ કલાકે વાયરલેસ સેટ મારફતે કન્ટ્રોલને કરવામાં આવી હતી. એ પણ નોંધાયેલ છે કે તપાસ અધિકારીને પોલીસ કન્ટ્રોલ દ્વારા પહેલેથી જ જાણ કરવામાં આવી છે. આ નોંધ દર્શાવે છે કે પી.એસ.આઈ. શ્રી ખોખરને પીપળજ ગામ તરફ જવા અને ઘટનાસ્થળે પહોંચવાની વ્યવસ્થા કરવા કહેવામાં આવ્યું હતું. આ દસ્તાવેજ પરોક્ષ રીતે શ્રી મહેતાની આ દલીલને મજબૂત બનાવે છે કે પી.એસ.આઈ. શ્રી ખોખર સવારે ૯.૩૦ વાગ્યા પહેલાં જ ઘટનાસ્થળે પહોંચી ગયા હતા, તેનો અર્થ એ થાય છે કે આશરે બે કલાકની અંદર તેમણે કેટલાક પગલાં લીધા હતા. જ્યારે ફરિયાદી એવો દાવો કરે છે કે તે સવારે ૧૦.૦૦ થી ૧૦.૩૦ વાગ્યા દરમિયાન વટવા પોલીસ સ્ટેશન ગયો હતો અને તેણે ઘટના અંગે ફરિયાદ આપી હતી, ત્યારે વટવા પોલીસ સ્ટેશનમાં પાનું ૧૭૭ પર નોંધાયેલી વર્ધીમાંથી બહાર આવતા તથ્યો અને એલ.જી. હોસ્પિટલમાં પી.આઈ. શ્રી કાદરી દ્વારા નોંધાયેલી ફરિયાદ વચ્ચે એટલો મોટો વિરોધાભાસ ન હોત, અને ફરિયાદ પક્ષે સવારે ૧૦.૦૦ થી ૧૦.૩૦ વચ્ચે ક્યારેક પણ વટવા પોલીસ સ્ટેશનમાં ફરિયાદીએ જાહેર કરેલા તથ્યો પર પડદો ન નાખ્યો હોત. જો એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ ખરેખર ભોગ બનનાર હોત અથવા તેણે બે ભરવાડોને,

એટલે કે ફરિયાદી અને તેના કાકા દેવા સવાને, બચાવવાનો ગંભીર પ્રયાસ કર્યો હતો, તો તે ફરિયાદ નોંધાવી શક્યો હતો. પુરાવામાં આવ્યું છે કે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ અને ફરિયાદી બન્નેને સાથે પોલીસ સ્ટેશન મોકલવામાં આવ્યા હતા, જેમ પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી કાદરીએ પોતાના નિવેદનમાં જણાવ્યું છે, અને બન્નેને એલ.જી. હોસ્પિટલ જવા કહેવામાં આવ્યું હતું અને ત્યારબાદ હોસ્પિટલમાં ડોક્ટરે તેમનું એક પછી એક પરીક્ષણ કર્યું હતું. આશરે ચાર કલાકથી વધુના લાંબા વિલંબ પછી ફરિયાદ નોંધવાની ક્રિયાને ન્યાયસંગત ઠેરવવાના હેતુથી પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી કાદરીએ એવો બહાનો શોધવાનો પ્રયાસ કર્યો છે કે વટવા પોલીસ સ્ટેશનમાં હાજર અધિકારીઓએ ફરિયાદ શા માટે નોંધેલી નહોતી, જ્યારે બેમાંથી કોઈપણ ઇજાગ્રસ્ત ગંભીર સ્થિતિમાં ન હતો અથવા ભારે રક્તસ્રાવ થતો ન હતો. આથી એવો અનુમાન કરી શકાય છે કે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ ફરિયાદ નોંધાતી વખતે હાજર રહ્યો જ હશે, કારણ કે તે ફરિયાદી સાથે એલ.જી. હોસ્પિટલમાં હાજર હતો.

૨૬. એફ.આઈ.આર. આંક ૯૫ દર્શાવે છે કે તે જ ૨૩મી મે, ૧૯૮૬ ના રોજ બપોરે લગભગ ૧૨.૩૦ વાગ્યે એલ.જી. હોસ્પિટલમાં નોંધવામાં આવી હતી. તે “પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર, વટવા પોલીસ સ્ટેશન” તરીકે પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી કાદરીના હસ્તાક્ષર ધરાવતા ફુલ-સ્કેપ કાગળના સાડા પાંચ પાનાં જેટલી છે. તેના નીચે ફરિયાદી કરસન ભીખાનો ડાબા અંગૂઠાનો છાપ લેવામાં આવ્યો હતો.

હવે અદાલત સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવેલ નિર્ણાયક પ્રશ્ન એ છે કે આંક ૯૫ ને એફ.આઈ.આર. તરીકે ગણવી જ ન જોઈતી હતી અને તેથી તેને એફ.આઈ.આર. તરીકે વાંચી શકાય નહીં. સ્થિર થયેલ કાનૂની જોગવાઈ મુજબ, જો અદાલત આ બાબતે સંતોષ પામે કે આંક ૯૫ ને એફ.આઈ.આર. તરીકે ગણાવી શકાય નહીં, તો પછી તેનો મર્યાદિત હેતુ માટે પણ ઉપયોગ કરી શકાય નહીં.

૨૭. નોંધપોથી અને કાર્યવાહીનું સતર્ક પરીક્ષણ કરતાં સ્પષ્ટ થાય છે કે ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૫૭ હેઠળનો અહેવાલ અદાલતને ઘણો મોડો, એટલે કે, તા. ૨.૬.૧૯૮૬ના રોજ સાંજે ૪.૪૫ વાગ્યે [કદાચ સાંજે ૪.૪૫ વાગ્યે] પ્રાપ્ત થયો હતો. આ નોંધ અદાલતને પ્રાપ્ત થયેલી એફ.આઈ.આર.ના મથાળે કરવામાં આવેલી છે. પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી કાદરી-તપાસ અધિકારી કે ફરિયાદ પક્ષમાંથી કોઈએ પણ એવો વિલંબ અહેવાલ મોકલવામાં કેમ થયો તે અંગે કોઈ સ્પષ્ટીકરણ આપવાનો પ્રયત્ન કર્યો નથી. એક્ઝિક્યુટિવ મેજિસ્ટ્રેટ, અમદાવાદ [પી.ડબલ્યુ. ૨૩, આંક ૭૫] એ જુબાની આપી છે કે તા. ૨૩ મે, ૧૯૮૬ના રોજ ફાયરિંગમાં થયેલી ઇજાઓને કારણે મૃત્યુ પામેલા બે વ્યક્તિઓના ઇન્કવેસ્ટ પંચનામા કરવાની ફરજ બજાવવા માટે તેમને રજુઆત કરવામાં આવી હતી. તેમને યાદી [આંક ૭૬] પ્રાપ્ત થઈ હતી, જેના પર વાતવા પોલીસ સ્ટેશનના પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટરની સહી હતી. આ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે તેઓ પંચ છગન શનાજી અને કાંતિ વીરમ ભરવાડની હાજરીમા ઇન્કવેસ્ટ પંચનામું કરવા ગયા

હતા. તેમણે જણાવ્યું છે કે આ પંચનામું જ તે પંચનામું છે જે આંક ૪૧ પર છે. પંચનામું આંક ૪૧ સ્પષ્ટ દર્શાવે છે કે આ પંચનામું ૧૨.૩૦ થી ૧.૦૦ કલાક દરમિયાન તૈયાર કરવામાં આવ્યું હતું, એટલે કે, પોલીસે આંક ૮૫ની ફરિયાદના સમયથી ઘણો પહેલેથી જ ગુનાની તપાસની પ્રક્રિયા શરૂ કરી દીધી હતી. આ હકીકતનો વિચાર ઘટના સ્થળે પી.એસ.આઈ. શ્રી ખોખર સવારે ૯.૧૦ થી ૯.૩૦ વચ્ચે કોઈપણ સમયે હાજર હતા, તે પૃષ્ઠભૂમિમાં કરવો જોઈએ. ત્યારબાદ પી.એસ.આઈ. શ્રી ખોખરે શું કર્યું તે અંગે નોંધપોથી પર કશું જ આવ્યું નથી, કારણ કે તેમની તપાસ કરવામાં આવી નથી અને ન તો નોંધપોથી પર એવો કોઈ દસ્તાવેજ ઉપલબ્ધ છે, જે તેમના દ્વારા લેવામાં આવેલી કાર્યવાહીનો હિસાબ આપી શકે.

૨૮. જ્યારે તપાસ અધિકારી શ્રી કાદરીનું સાક્ષ્ય એવું છે કે પ્રારંભમાં એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ તેમજ ઇજાગ્રસ્ત ફરિયાદી પોલીસ સ્ટેશને આવ્યા હતા અને ત્યારબાદ તેમને એલ.જી. હોસ્પિટલ જવા કહેવામાં આવ્યું હતું જેથી તેઓ ડૉક્ટર દ્વારા સારવાર મેળવી શકે, ત્યારે અદાલત માટે આંક ૮૫ ને પ્રથમ માહિતી અહેવાલ તરીકે સ્વીકારવો મુશ્કેલ બનશે. પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી કાદરીનું કહેવું છે કે આ બંને વ્યક્તિઓ અન્ય એસ.આર.પી. કર્મચારીઓ સાથે પોલીસ વાનમાં વટવા પોલીસ સ્ટેશને આવ્યા હતા અને તેમને તાત્કાલિક તબીબી સારવારની જરૂર હોવાથી તેમને એલ.જી. હોસ્પિટલ

મોકલવામાં આવ્યા હતા [પી.ડબલ્યુ. ૩૦ પી.આઈ. શ્રી કાદરી આંક ૯૪]. પરંતુ, અગાઉ ચર્ચા મુજબ, હકીકતમાં આ બંનેમાંથી કોઈપણ વ્યક્તિના શરીર પર ગંભીર ઈજા ન હતી. તેના વિપરીત, ડૉ. દિનેશ ચંદાના [પીડબલ્યુ ૧૯ આંક ૬૯] એ જણાવ્યું છે કે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ ૨૩ મે, ૧૯૮૬ ના રોજ સાંજે ૬.૦૦ વાગ્યે સારવાર માટે એલ.જી. હોસ્પિટલ ગયા હતા. વટવા પોલીસ સ્ટેશનેથી વહેલી સવારે, એટલે કે, સવારે ૯.૦૦ થી ૯.૩૦ વચ્ચે, તેમને તરત એલ.જી. હોસ્પિટલ મોકલવામાં આવ્યા હોવા છતાં એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહે પોતાને આટલા લાંબા સમય સુધી પડદા પાછળ શા માટે રાખ્યા? ડૉ. દિનેશ ચંદાનાનું સાક્ષ્ય એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ અને તપાસ અધિકારી શ્રી કાદરીના વર્ણનને ખોટું ઠરાવે છે. વપરાયેલા કારતૂસો અને એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહની રાઈફલ સહિતના નિર્ણાયક મુદ્દામાલ લેખો તપાસ અધિકારીએ સાંજે ૧૭.૧૫ વાગ્યા સુધી કબજે કર્યા નહોતા. આંક ૯૬ એક નિર્ણાયક દસ્તાવેજ છે, જે એવો પ્રશ્ન ઉભો કરે છે કે તે સમય સુધી એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ આ મુદ્દામાલ લેખો સાથે ફરી રહ્યા હતા કે કેમ અને જો તેનો જવાબ હકારાત્મક હોય, તો સવારે ૧૦.૦૦ વાગ્યે પી.એસ.આઈ. ખોખરે તે કબજે કરી લીધા હોવાના વિસંગત વર્ણન વચ્ચે તે સમય સુધી તેઓ આ બધાં લેખો સાથે શું કરતા હતા. રાઈફલ પર થયેલ નુકસાનનો સ્વભાવ અને ડૉ. દિનેશ ચંદાનાએ એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહની જાંઘના ભાગ પર જોવાયેલી ઈજાનો સ્વભાવ સ્પષ્ટ શંકા ઊભી

કરે છે અને તેમાંથી એવો અનુમાન કરી શકાય છે કે આ સાક્ષ્ય કદાચ એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહને બચાવવા માટે રચવામાં આવ્યું હોઈ શકે, જેણે પોતાની ૩૦૩ સર્વિસ રાઈફલમાંથી અનેક રાઉન્ડ ફાયર કરવાનો અવિવેકી અને અસામયિક નિર્ણય લીધો હતો. તપાસ અધિકારી શ્રી કાદરીના સાક્ષ્યમાં [આંક ૯૨ નો પરિચ્છેદ-૩૪] એવું સામે આવ્યું છે કે પોલીસ સબ ઇન્સ્પેક્ટરો દેવરે અને સોલંકી ઘટના સ્થળે સવારે અંદાજે ૯.૪૦ વાગ્યે પહોંચ્યા હતા અને તપાસ દરમિયાન ખુલ્લું હતું કે તેઓ બંને સવારે અંદાજે ૯.૨૫ વાગ્યે ઘટના સ્થળે પહોંચ્યા હતા. તેમણે સ્વીકાર્યું છે કે એક્ઝિક્યુટિવ મેજિસ્ટ્રેટને મોકલાયેલી યાદી એલ.જી. હોસ્પિટલ પહોંચ્યા પછી મોકલવામાં આવી હતી અને તે પોલીસ કોન્સ્ટેબલ મારફતે સવારે અંદાજે ૧૦.૩૦ થી ૧૧.૦૦ વાગ્યાની વચ્ચે મોકલવામાં આવી હતી. નિશ્ચિતપણે, તેમણે એ પણ સ્વીકાર્યું છે કે વર્ધીમાં નોંધાયેલ સમય સવારે ૯.૧૦ વાગ્યાનો છે. તેમણે સ્વીકાર્યું છે કે સવારે ૯.૧૦ વાગ્યાનો સમય ઉલ્લેખિત હોવા છતાં તે હકીકતમાં સવારે અંદાજે ૧૦.૦૦ વાગ્યે મોકલવામાં આવી હતી. તેમના કહેવા મુજબ, તેમને સવારે અંદાજે ૧૦.૦૦ વાગ્યે જાણ કરવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ તેઓ એલ.જી. હોસ્પિટલ પહોંચ્યા હતા. તપાસ અધિકારી શ્રી કાદરીએ જણાવ્યું છે કે તેઓ પોલીસ સ્ટેશને હતા. વટવા પોલીસ સ્ટેશનના બે પોલીસ અધિકારીઓ ઘટના સ્થળે હાજર હતા. તેમ છતાં, તેમણે પોતાના જમા નિવેદનના પરિચ્છેદ-૩૪ માં જણાવ્યું છે કે ફરિયાદ નોંધાવવા માટે કોઈપણ વ્યક્તિ તેમની સમક્ષ આવી નહોતી. સંક્ષેપમાં,

નોંધ પર પૂરતા પ્રમાણમાં એવા તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓ છે, જે એ નિષ્કર્ષે પહોંચાડવા માટે પૂરતી છે કે આંક ૯૪ ઘટના સમય, એટલે કે, બપોરે ૧૨.૩૦ વાગ્યે અને આંક ૯૫ માં દર્શાવાયેલી ફરિયાદ વચ્ચે થયેલા વિચારવિમર્શનું પરિણામ માત્ર છે. અદાલત આંક ૯૪ ને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૫૪ ના અથ માં પ્રથમ માહિતી અહેવાલ તરીકે માનવામાં રસ ધરાવતી નથી.

૨૯. અન્ય સાક્ષીઓના પુરાવા પર વિચાર કરતી વખતે, પી.ડબલ્યુ. ૧૩ એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ [આંક ૫૧] ના પુરાવા અંગે કેટલીક ટિપ્પણીઓ કરવામાં આવી છે. આ સાક્ષીએ ઉપયોગમાં લેવાયેલા ૩૦૩ કારતૂસોનો સાચો હિસાબ ન આપવાનો વર્તન, જેમને તે પોતાના સાથે હોવાનો આક્ષેપ છે એવા બે ભરવાડોને સુરક્ષિત કરવા માટે રાઈફલનો વાસ્તવિક ઉપયોગ કયા સમયે કર્યો તે અંગે સાચી વિગતો ન આપવી, ઘટના બાદ તરત જ વટવા પોલીસ સ્ટેશનમાં એફ.આઈ.આર. નોંધાવવાની કાર્યવાહી ન કરવી, અને ૨૩મી મે, ૧૯૮૬ ની સાંજ સુધી ચાટી તેની પાસે સહેલાઈથી ઉપલબ્ધ હોવા છતાં એલ.જી. હોસ્પિટલ જવાનું પસંદ ન કરવું, આ બધું મળીને આ સાક્ષીના પુરાવાને અવિશ્વસનીય બનાવે છે. અન્ય સાક્ષીઓથી વિપરીત, તેણે ઘટનાનો સાચો હિસાબ આપ્યો નથી અને આરોપી પક્ષ દ્વારા હથિયારના ઉપયોગ વિશે પણ સત્ય વર્ણન આપ્યું નથી. તેનો દાવો છે કે અંદાજે ૫૦ થી ૬૦ વ્યક્તિઓએ લાકડીઓ અને ધારીઓ વડે તેમના પર હુમલો કર્યો હતો. પરંતુ આશ્ચર્યની વાત

એ છે કે ડૉ. દિનેશ એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહના શરીરના આગળના ભાગ પર કોઈ ઈજા નોંધેલી નથી. તેના કપડાં ફાટી જાય તેવી કોઈ આકસ્મિક ઈજાઓ પણ મળી આવી નથી. તે જ રીતે, એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ પોતાની વિનંતિથી શરીર પર એવી ઈજાઓ મેળવેલી હોઈ શકે, જેને સ્વયંપ્રેરિત ઈજાઓ સમાન ગણાવી શકાય. તેણે પોતાના સર્વિસ રાઈફલમાંથી હકીકતમાં ગોળીબાર કર્યો ત્યારે પોતે અને બંને મૃતકો વચ્ચે કેટલું અંતર હતું તેની વિગતો પણ આપી નથી. તેણે પોલીસ અધિકારીઓના આગમન, ખાસ કરીને પોલીસ સબ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી ખોખર, અંગે પણ મૌન રાખ્યું છે અને શ્રી ખોખરે તેની પાસેથી વપરાયેલા કારતૂસો કબજે કર્યા હતા તે હકીકત દબાવી રાખ્યાનું સ્વીકાર્યું છે. આ સાક્ષીનો દાવો છે કે જ્યારે તે સ્થળ પર હાજર હતો, ત્યારે એક પી.એસ.આઈ. સાથે પોલીસ મોબાઈલ ત્યાં પહોંચી હતી. આ અદાલત માટે એવો અનુમાન કાઢવો શક્ય છે કે તે પી.એસ.આઈ. શ્રી ખોખર હતા. આ સાક્ષી દાવો કરે છે કે તેને ફાટેલા કપડાં, નુકસાન પામેલ હેલ્મેટ અને રાઈફલ બતાવવામાં આવ્યા હતા અને તેણે પ્રક્રિયા શરૂ કરી હતી. પરંતુ મુદ્દામાલની કબજાની પંચનામું આ સાક્ષીના વર્ણનને વિરોધાભાસી બનાવે છે. એ જ રીતે, પી.એસ.આઈ. શ્રી ખોખર અને સોલંકી સહિતના અન્ય પોલીસ અધિકારીઓની તપાસ ન કરવાથી આ સાક્ષી એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહના પુરાવા પર ગંભીર શંકાની છાયા પડે છે. વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહનું આ વર્ણન

સ્વીકારી લેવામાં ગંભીર ભૂલ કરી છે કે તેના માથા પર ધારીયાનો ઘા કરવામાં આવ્યો હતો અને તેણે હેલ્મેટ પહેરેલું હોવાથી તે ઘા હેલ્મેટ પર પડ્યો અને તેથી તે તે ઘાથી બચી ગયો. સાચું છે કે એફ.એસ.એલ. અહેવાલ દર્શાવે છે કે હેલ્મેટ પર પડેલો ખાડો ધારદાર હથિયારથી થયો હોઈ શકે. પરંતુ વર્તમાન કેસમાં, તપાસ દરમિયાન ધારીયો જ કબજે કરવામાં આવ્યો નહોતો, તેથી ફરિયાદ પક્ષ કોઈ મુદ્દામાલ ધારીયાના ધારવાળા ભાગને નિષ્ણાતને બતાવી તે આધારે પુરવાર કરી શક્યો નહોતો અને કોઈ મુદ્દામાલ ધારીયાની ધાર પર કોઈ પ્રતીક્ષ્ણ અસર હતી કે નહીં તે અંગે મંતવ્ય પણ મેળવી શક્યો નહોતો. ખૂબ શક્ય છે કે ધારદાર કાપક સાધન પર કેટલાક પુરાવા મળી આવે, જેમાં રંગીન કણો અથવા ધાર પર હેલ્મેટનો રંગ પણ સામેલ હોઈ શકે. સિટીયો-માઈક્રોસ્કોપ હેઠળ મુદ્દામાલ હેલ્મેટની તપાસ કર્યા પછીના એ એફ.એસ.એલ. અહેવાલમાં એવો અભિપ્રાય આપવામાં આવ્યો છે કે મળેલ આ ઘા-ચિહ્ન ધારદાર હથિયારથી કરાયેલા પ્રહારે થયું છે. અહીં તાત્વિક વિરોધાભાસો છે, કારણ કે ધારીયા સહિત ધારદાર હથિયારના ઉપયોગ અંગે શંકાની છાયા છે; તેના એક કારણ તરીકે ધારીયા સહિત એવું કોઈ ધારદાર હથિયાર મુદ્દામાલ તરીકે કબજે કરાયેલ નથી અને ચર્ચા મુજબ, આરોપીઓને કદાચ એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલની નજીક જવાની તક જ મળી નહોતી અને ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલા કેસ મુજબ તેણે તે પહેલાં જ હવામાં એક રાઉન્ડ ફાયર કર્યો હતો. એક વધુ પરિસ્થિતિ એવી છે કે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહના માથા પર, કહેવાતા ધારદાર

હથિયારનો ઘા હેલ્મેટ પર મારવામાં આવ્યો ત્યારે, ઉપરી સ્વરૂપની પણ કોઈ ઈજા નહોતી, જે તેને થવી જોઈએ હતી. એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહની ઘટનાના દિવસે જ બે કલાકની અંદર [અર્થાત્ સાંજે] તપાસ કરવામાં આવી હતી અને તેથી તેની તપાસ કરનાર ડૉક્ટર તેના માથા અથવા કપાળ પર કોઈ બાહ્ય ઈજા નોંધે તેવી શક્યતા હતી, પરંતુ એવો કોઈ પુરાવો નથી. એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહના જમા કરાવેલા નિવેદનનું સીધું વાંચન જરાય વિશ્વાસ ઉપજાવતું નથી. તેની વિરુદ્ધ, તે પોતાના માટે જ સારી રીતે જાણીતા કારણોસર અવિવેકી અને બેદરકાર ગોળીબાર માટે જવાબદાર વ્યક્તિ તરીકે સામે આવ્યો છે. એવું જણાય છે કે પિપળાજ ખાતે એસ.આર.પી. પોઈન્ટ પર ફરજ પર મુકાયેલા એસ.આર.પી. કર્મચારીઓ પર ફરિયાદી પક્ષના ઉપકાર હતા અને એસ.આર.પી. કર્મચારીઓ અને આરોપી પક્ષ વચ્ચે પણ ઝઘડાની ઘટનાઓ બની હતી. બચાવ પક્ષે એવો દાવો કર્યો છે કે આરોપી પક્ષની એક મહિલા સભ્યએ એક એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલના ગુપ્તાંગ પર લાત મારી હતી. ઝઘડાનું કારણ શું હતું તે નોંધ પર આવ્યું નથી, કારણ કે ફરિયાદ પક્ષના કોઈ પણ સાક્ષીને તે બાબત સ્પષ્ટપણે સૂચવવામાં આવી નહોતી. પરંતુ પુરાવામાં એવું છે કે ભૂતકાળમાં બનેલા ઝઘડા અંગે કેટલીક ફરિયાદો ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા નોંધાવવામાં આવી હતી, એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ દ્વારા નહીં. અદાલતનું મત છે કે વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે અપીલકર્તા

આરોપીઓને ગુનાથી જોડતા એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહના કહેવા પર વિશ્વાસ મૂકી ગંભીર ભૂલ કરી છે.

૩૦. ફરિયાદ પક્ષનો કેસ એ કારણસર પણ નકારવામાં આવવો જોઈએ હતો કે ફરિયાદ પક્ષે કાલીબેનની તપાસ કરી નથી, જે નિર્ધિવાદ રીતે ઘટનાસ્થળે હાજર હતી. તેણીને ન તો આરોપી બનાવવામાં આવી હતી અને ન તો સાક્ષી તરીકે તપાસવામાં આવી હતી. એવો નિષ્કર્ષ કાઢી શકાય છે કે તેનું નિવેદન પોલીસે અવશ્ય નોંધ્યું હશે; તો પછી એવો મહત્વપૂર્ણ સાક્ષી ફરિયાદ પક્ષે કેમ છોડ્યો, એ એવો પ્રશ્ન છે જે અંતિમ નિષ્કર્ષ સુધી અનુત્તરિત રહ્યો છે. જો ફરિયાદ પક્ષ કાલીબેનની તપાસ કરવા ઈચ્છુક ન હતો, જેના પેટીકોટમાં એવું છિદ્ર દેખાતું હતું કે જે તેનીમાંથી ગોળી પસાર થવાથી થયું હોઈ શકે, અથવા જો નોંધપાત્ર દસ્તાવેજોમાં ઉપલબ્ધ પુરાવાના આધારે ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૭૩ હેઠળ રજૂ કરાયેલા અંતિમ અહેવાલમાં તેનું નામ સાક્ષી તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યું ન હતું, તો અદાલત પોતે ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૩૧૧ હેઠળ કાલીબેનને સાક્ષી તરીકે બોલાવી શકતી હતી. અદાલતના અધ્યક્ષ અધિકારીની ભૂમિકા અત્યંત મહત્વની હોય છે અને અનેક પ્રસંગોએ આ અદાલતે તેમજ સર્વોચ્ચ અદાલતે એવા અધ્યક્ષ અધિકારીઓની ટીકા કરી છે, જેઓ અદાલતમાં કલમ ૩૧૧ હેઠળ નિહિત પોતાના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવામાં નિષ્ફળ ગયા હોય અથવા અદાલતી સાક્ષી તરીકે તપાસાયેલા એવા સાક્ષીઓના પુરાવાની

યોગ્ય મૂલવણી કરવામાં નિષ્ફળ ગયા હોય. પરંતુ વર્તમાન કેસમાં, મારા મત મુજબ, કાલીબેનના પુરાવાનો અભાવ ફરિયાદ પક્ષના કેસની મજબૂતીના મૂળ સુધી અસર કરે છે.

૩૧. પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી કાદરીની સાબિતી અનેક પરિછેદોમાં વિસ્તરે છે, પરંતુ મોટાભાગના પરિછેદોમાં તેમની આવૃત્તિ ફરિયાદ પક્ષે તપાસેલા સાક્ષીઓની સાબિતીને કાપે છે અથવા આવા તપાસેલા સાક્ષીઓ દ્વારા કરાયેલા મહત્વપૂર્ણ સુધારાઓ અથવા વિરોધાભાસોને સાબિત કરે છે. તપાસ અધિકારીને પૂરતી તક અને સમય હોવા છતાં, કેટલાક નિર્ણાયક પાસાઓ ઉજાગર કરવામાં આવ્યા નથી. પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી કાદરીએ પીપળાજ પોઇન્ટ પર ફરજ પર રહેલા એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલોને ફાળવવામાં આવેલી રાઇફલોની સંખ્યા અંગે વિગતવાર હિસાબ મેળવવો જોઈએ હતો. તેમજ ફરજ પર મુકાયેલા એસ.આર.પી. કર્મચારીઓને ફાળવવામાં આવેલી વપરાયેલ કારતૂસો અથવા રાઇફલો એફ.એસ.એલ.ને મોકલવાની આવશ્યકતા હતી. જીવંત કારતૂસોનો હિસાબ એસ.આર.પી. દળના સત્તાવાળાઓ પાસેથી મેળવવામાં આવી શક્યો હોત અને સંબંધિત નોંધપોથી રજૂ કરી શકાય હોત. પી.એસ.આઇ. શ્રી ખોખરે લઈ ગયેલી કારતૂસો ફરી એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ પાસે કેવી રીતે પરત ગઈ, તે બાબતે કોઈ તપાસ નથી. તે જ રીતે, ફરિયાદીએ પોતે જ દાવો કર્યો છે તેમ વાતવા પોલીસ સ્ટેશનમાં ફરિયાદીએ કયા તથ્યો જણાવ્યા હતા, તે નોંધ

પર આવેલું નથી. સંબંધિત સમયે ફરજ પર રહેલા પી.એસ.ઓ. મહત્વના સાક્ષી હતા. એવું જણાય છે કે ફરિયાદ પક્ષે તેમની પણ તપાસ કરી નથી. પોસ્ટમોર્ટમ અહેવાલોની નકલો પ્રાપ્ત કર્યા પછી, ત્યાં જ સ્થળ પર પડેલા બે મૃતકો તેમજ ત્રીજા ઈજાગ્રસ્તના શરીર અને અગ્નિચસ્ત્ર વચ્ચેના અંતરનું મૂલ્યાંકન મેળવી શકાય તે માટે ડૉક્ટરોના નિવેદનો નોંધવા જરૂરી હતા. ત્રીજા ઈજાગ્રસ્તને હોસ્પિટલમાં કોણ ખસેડી લઈ ગયું અને જીવિત રહેલા તે ત્રીજા ઈજાગ્રસ્ત વ્યક્તિની પ્રારંભિક આવૃત્તિ શું હતી, તે પણ નોંધ પર આવ્યું નથી. દુર્ભાગ્યે, તેને આરોપી તરીકે નામિત કરવામાં આવ્યો હોવાથી, ફરિયાદી, એસ.આર.પી. કૉન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ અને ફરિયાદીના કાકા દેવા સવા ની આવૃત્તિને અંતિમ સત્ય તરીકે સ્વીકારતા પહેલાં, આરોપી પક્ષે નિહિત રીતે રજૂ કરેલો સ્વરક્ષણનો સિદ્ધાંત અને દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૧૩ હેઠળના નિવેદનોમાં આરોપી પક્ષની આવૃત્તિનો નિષ્પક્ષપણે વિચાર થવો જોઈએ હતો. ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓ એકબીજાનું સમર્થન કરે છે એવું માનવું આ અદાલત માટે પણ મુશ્કેલ છે. તેના વિપરીત, જો તેમની મૌખિક સાબિતીનો અન્ય સંબંધિત પાસાઓ તથા બચાવ પક્ષે દર્શાવેલા સમયસંબંધિત પરિબલોની દૃષ્ટિએ તબીબી સાબિતી સાથે તુલનાત્મક રીતે વિચાર કરવામાં આવે, તો આ સાક્ષીઓની સાબિતી પરસ્પર સંઘર્ષમાં છે. તે પરથી બહાર આવે છે કે ઘટનાનો સમય યોગ્ય રીતે નોંધવામાં આવ્યો નથી. ઘટના અંદાજે સવારે ૭.૦૦ વાગ્યાથી ૭.૩૦ વાગ્યા દરમિયાન બની હોવી જોઈએ અને સવારે ૮.૦૦ થી ૮.૩૦ વાગ્યા દરમિયાન નહીં.

ઘટનાસ્થળ અને વાતવા પોલીસ સ્ટેશન વચ્ચેનું ભૌગોલિક અંતર, તેમજ ઘટનાસ્થળ અને એલ.જી. હોસ્પિટલ વગેરે વચ્ચેનું અંતર, અને વાતવા પોલીસ સ્ટેશન તથા એલ.જી. હોસ્પિટલ વગેરે વચ્ચેનું અંતર પણ અમદાવાદ શહેરના ટ્રાફિકના પ્રવાહને ધ્યાનમાં રાખીને વિચારવામાં આવે છે. આંક ૧૧૨ પર આવેલી વર્ધી ક્રમાંક ૧૧૭ અને ૧૭૯ સવારે ૯.૦૦ વાગ્યા અને ૧૦.૦૦ વાગ્યા પહેલાં વચ્ચે નોંધવામાં આવી શકી હોત.

૩૨. વધુ એક એવી ખામી, જે નોંધપાત્ર રીતે નોંધમાં આવી છે, તે એ છે કે દરેક ઇજાગ્રસ્ત દર્દીના કેસના કાગળો નોંધ પર લાવવામાં આવ્યા નથી. આ અદાલત માટે એવો અનુમાન કરવું શક્ય છે કે દરેક ઇજાગ્રસ્તને ઇજાનું કારણ શું હતું તે અંગેનો ઇતિહાસ પૂછવામાં આવ્યો જ હશે. ફરિયાદ પક્ષે આ પાસા પર પડદો રાખ્યો છે. તમામ કેસોમાં જારી કરાયેલા સંબંધિત તબીબી પ્રમાણપત્રોમાં દર્દીએ આપેલો ઇતિહાસ પણ ડૉક્ટરોએ દર્શાવ્યો નથી. જો તપાસ સત્તાધિકારીને ઇજાના કારણ અંગે કોઈ ઉલ્લેખ વિના તબીબી પ્રમાણપત્ર પ્રાપ્ત થયું હોય, તો વિગતવાર પ્રમાણપત્ર મંગાવી શકાય તેમ હતું અથવા સરકારી વકીલ, ઓછામાં ઓછું, આરોપી પક્ષના ઇજાગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ સહિત તમામ ઇજાગ્રસ્ત વ્યક્તિઓના સારવાર સંબંધિત કેસના કાગળો રજૂ કરવાનો પ્રયાસ કરી શક્યા હોત. ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલા ફોટોગ્રાફો યોગ્ય રીતે સાબિત કરવામાં આવ્યા નથી. તેમ છતાં, રજૂ કરાયેલા બે નકશાઓના પ્રકાશમાં, નોંધ પર રહેલા આ ફોટોગ્રાફો ફરિયાદ પક્ષનો કેસ વધુ આગળ ધપાવી શક્યા હોત એવું નથી.

વિપરીત રીતે, જો આ ફોટોગ્રાફોની વિચારણા કરવામાં આવે, તો તેઓ ઇજાગ્રસ્ત સાક્ષી પી.ડબલ્યુ.૯ દેવા સવા ના વર્ણનને ખોટું ઠરાવે છે, કારણ કે તે એવો દાવો કરે છે કે ઇજાગ્રસ્ત ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીને વટવા પોલીસ સ્ટેશન અને ત્યારબાદ એલ.જી. હોસ્પિટલમાં ખસેડવાની વ્યવસ્થા કરનાર પોલીસ અધિકારીને તેણે ઘટનાક્રમ વિશે જાણ કરી નહોતી. પી.ડબલ્યુ. ૯ દેવા સવા મુજબ, પોલીસે તેને ઘટના કેવી રીતે બની તે અંગે પૂછ્યું નહોતું. તે એવો દાવો કરે છે કે રસ્તા પર, અર્થાત્ પીરાણા તરફ જતાં રસ્તા પર, લોહીના ડાઘ મળ્યા હતા. ન તો ફોટોગ્રાફો અને ન તો નકશાઓ આ વર્ણનને આધાર આપે છે. એક મહત્વપૂર્ણ વિરોધાભાસ સાબિત કરવામાં આવ્યો છે કે પોલીસ સમક્ષ પોતાનું નિવેદન આપતી વખતે તેણે એમના ઉપર કથિત રીતે હુમલો કરનાર વ્યક્તિઓની સંખ્યા, અર્થાત્ ૫૦ થી ૬૦ વ્યક્તિઓ, દર્શાવી નહોતી. જો ૫૦ થી ૬૦ વ્યક્તિઓના ટોળાએ પથ્થરમારો કયો હોત, તો તેવી પરિસ્થિતિ ગુનાસ્થળના પંચનામામાં અને ફોટોગ્રાફોમાં પ્રતિબિંબિત થઈ હોત.

૩૩. નોંધ ઉપર છે કે ગામના સરપંચ એ ઘટનાની બાબતે પોલીસને પ્રથમ જાણ કરનાર વ્યક્તિ હતા અને સરપંચના ફોન પર મોબાઈલ વાન સ્થળ પર પહોંચી હતી. પી.એસ.આઈ. દેવરે [પી.ડબલ્યુ.૧૪ આંક ૫૨] એવો દાવો કરે છે કે ૨૩મી મે, ૧૯૮૬ના રોજ સવારે ૮.૦૦ વાગ્યા પછી તેઓ મોબાઈલ વાનના પ્રભારી હતા અને જેટલપુર ગામની નજીક ફરજ પર હતા. તે સમયે, સવારે અંદાજે

૯.૦૨ વાગ્યે, તેમને સિટી પોલીસ કંટ્રોલ તરફથી સંદેશ મળ્યો કે પીપળાજ ગામે ભરવાડ સમાજના લોકો અને એસ.આર.પી. કર્મચારીઓ વચ્ચે ઝઘડો થયો હતો અને ગોળીબાર થયો હતો. આ સંદેશ પ્રાપ્ત થતાં જ તેઓ તાત્કાલિક પીપળાજ ગામે પહોંચી ગયા હતા. પરંતુ તેઓ પીપળાજ પહોંચે તે પહેલાં જ પી.એસ.આઈ. શ્રી ખોખર અન્ય પોલીસ અધિકારીઓ સાથે ત્યાં પહોંચી ચૂક્યા હતા. એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ પણ ત્યાં હાજર હતા. તેમણે જણાવ્યું છે કે ઘટનાસ્થળે પડેલી કોઈ હથિયાર જેવી કે ધારિયું અથવા લાઠી વગેરે તેમણે જોયા નહોતા. તેમણે જણાવ્યું છે કે તપાસ અધિકારી શ્રી ખોખર અન્ય પોલીસ અધિકારીઓ સાથે હાજર હતા. આ સાક્ષીના પુરાવાથી એક પાસું અત્યંત સંબંધિત બને છે, તે છે પી.એસ.આઈ. શ્રી સોલંકી અને શ્રી ખોખરની તપાસ ન થવી, જે બપોરે ૧૨.૩૦ વાગ્યે એલ.જી. હોસ્પિટલમાં ફરિયાદીએ પોતાની ફરિયાદમાં આરોપી પક્ષે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ પર કરેલા હુમલા અંગે કહેલી વાતના મૂળ સુધી પહોંચે છે. આ હકીકતી પરિસ્થિતિનો વિચાર વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે કર્યો નથી. તેવી જ રીતે, આરોપી વ્યક્તિઓના મકાનોના ઉંબરો પર લોહીના ડાઘ કેવી રીતે મળ્યા અને મુખ્ય માર્ગ એટલે કે પીરાણા રોડ તરફથી ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓ જે રસ્તેથી પસાર થઈ રહ્યા હતા તે રસ્તા પર લોહી કેમ નહોતું, તે અંગે ફરિયાદ પક્ષ તરફથી કોઈ વાજબી અને તર્કસંગત સમજૂતી આપવામાં આવી નથી.

૩૪. ફરિયાદીના રહેણાંક વિસ્તારમાં આવેલા મહોલ્લામાં એસ.આર.પી.ના કર્મચારીઓ તૈનાત કરવામાં આવ્યા હતા અને એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ અથવા ફરિયાદી પક્ષે આરોપી પક્ષના રહેણાંક મકાનોમાંથી પસાર થવાનું કોઈ કારણ નહોતું. તેથી, આરોપી પક્ષ દ્વારા હુમલો પૂર્વનિયોજિત ન હોય તો ઝઘડો થવાની કોઈ શક્યતા નહોતી. આ અદાલત માટે એવો અનુમાન કાઢવું શક્ય નથી કે પૂર્વનિયોજિત હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો; અન્યથા, ઘટના પીપલાજ રોડ પર બની હોત અને આરોપીઓના રહેણાંક વિસ્તારમાં નહીં. ત્રીજા ઇજાગ્રસ્ત તથા અન્ય સાક્ષીઓના શરીરે મળેલી ઇજાઓ ગંભીર સ્વરૂપની જણાય છે, કારણ કે તે ગોળીની ઇજાઓ હતી અને તેમના માટે બનાવના સ્થળેથી બચીને નીકળી જવું શક્ય નહોતું. વધુમાં વધુ, તેઓ અન્ય પાડોશીઓ અને સગાં-સંબંધીઓની મદદથી પોતાના પોતાના ઘેર પહોંચી શક્યા હોત. તેના વિરુદ્ધ, હકીકતોમાંથી ઉપસતી પરિસ્થિતિ દર્શાવે છે કે ઇજાગ્રસ્તો સમૂહમાં નહોતા, પરંતુ સમૂહથી અલગ હતા. જો આ પૂર્વનિયોજિત હુમલો હોત, તો પુરુષો અને સ્ત્રીઓ પોતાના બાળકોને સાથે લઈને ન આવ્યા હોત. એક બાળકને થયેલી ઇજા સકારાત્મક રીતે સાબિત કરે છે કે બાળકો પણ ત્યાં હાજર હોવા જ જોઈએ. બીજી તરફ, હેતુનો સિદ્ધાંત ફરિયાદ પક્ષના વિરુદ્ધ જાય છે, કારણ કે બચાવ પક્ષનું કહેવું છે કે ફરિયાદી પક્ષ આરોપી પક્ષ પાસેથી રૂપિયા ૧,૨૦,૦૦૦/- પરત મેળવવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યો હતો અને તેથી ફરિયાદી પક્ષે હુમલો કરવાનો પ્રયાસ કર્યો હોઈ શકે. આ રીતે, ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલી મૂળભૂત વાર્તા અવિશ્વસનીય જણાય છે.

શિવરામસિંહ અને ધોકલારામ, બન્ને એસ.આર.પી. કૉન્સ્ટેબલના પુરાવા વિશ્વાસ પ્રેરતા નથી. તેના વિરુદ્ધ, એસ.આર.પી. કૉન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ અથવા ધોકલારામ, બન્ને ૩૦૩ સર્વિસ રાઈફલના ઉપયોગને ન્યાયસંગત ઠેરવી શકે તેવા દઢ પુરાવા આપી શક્યા હોત. મુદ્દામાલ ધરિયાની જમી ફરિયાદ પક્ષની કાનૂની ફરજ હતી અને ફરિયાદ પક્ષ તે કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે. જો રાઈફલ ખરેખર ફાયરિંગ પહેલાં તૂટી ગઈ હોત, તો એસ.આર.પી. કૉન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ તૂટેલી ૩૦૩ રાઈફલમાંથી ગોળી ચલાવી શક્યા ન હોત. હકીકતમાં, રાઈફલ ક્યારેય તૂટી નહોતી અને ઉક્ત રાઈફલનો જમી પંચનામું તૈયાર કરતી વખતે તેના ઉપર થોડું ઉપરછદ્ધું તુકસાન જોવા મળ્યું હતું. ફરિયાદ પક્ષનો કેસ કૃત્રિમ રીતે ઘડાયેલો જણાય છે અને વાસ્તવિક ભોગ બનનારાઓને અદાલત સમક્ષ આરોપી તરીકે ઉભા કરવામાં આવ્યા છે. શ્રી મહેતાની આ દલીલમાં પૂરતું બળ છે કે ફરિયાદ પક્ષે ફક્ત રસ ધરાવતા સાક્ષીઓને જ તપાસ્યા છે અને પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી કાદરી પણ એસ.આર.પી. કૉન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહને તેમના દ્વારા થયેલી ભૂલમાંથી બહાર કાઢવામાં રસ ધરાવતા હતા. પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી કાદરીએ નિષ્પક્ષ રીતે વર્તવું જોઈએ હતું. તેમણે ઓછામાં ઓછું વટવા પોલીસ સ્ટેશનમાં ફરજ પર રહેલા પી.એસ.ઓ.નું નામ તો દર્શાવવું જ જોઈએ હતું, જેણે પોલીસ સ્ટેશનમાં પ્રથમ વાર સંદેશો મેળવ્યો હતો અને બે ઇજાગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ, એટલે કે એસ.આર.પી. કૉન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ અને ફરિયાદીને એલ.જી. હોસ્પિટલમાં ખસેડવાની વ્યવસ્થા કરી હતી. ફરિયાદ પક્ષે આ બાબત સમજાવી

નથી કે બનાવના કહેવાતા સમયથી આશરે દસ કલાક પછી જ્યારે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહની તપાસ કરવામાં આવી, ત્યારે તેમના શરીરે તાજી ઈજા કેવી રીતે હોઈ શકે. આ નોંધવું પણ સંબંધિત છે કે ફરિયાદી કરસન ભીખાને તે જ દિવસે, એટલે કે ૨૩મી મે, ૧૯૮૬ના રોજ હોસ્પિટલમાંથી રજા આપવામાં આવી હતી. તેથી, હોસ્પિટલમાં તેમની સ્થિતિ બહારગામના દર્દી તરીકે ગણાવી શકાય. તેઓ સવારે ૧૧.૧૦ વાગ્યે હોસ્પિટલ ખાતે પહોંચ્યા હતા. તે પહેલાં આરોપી પક્ષના લોકો પહેલેથી જ હોસ્પિટલમાં હાજર હતા અને આર.એમ.ઓ.એ જ હોસ્પિટલમાં કાયદો અને વ્યવસ્થા જળવાઈ રહે તે માટે જરૂરી વ્યવસ્થા કરવાની પોલીસને જાણ કરી હતી. તેમ છતાં, ફરિયાદ પક્ષના કોઈપણ સાક્ષીઓએ, ખાસ કરીને એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ, દેવા સવા અથવા ફરિયાદી કરસન ભીખાએ, સ્થળ પર જ ઈજાઓને કારણે મૃત્યુ પામેલા બે આરોપીઓના શરીર પરની ઈજાઓ સમજાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો નથી. તે જ વિસ્તારમાં રહેતા અન્ય ઘણા પાડોશીઓની તપાસ ફરિયાદ પક્ષે કરી નથી; અન્યથા ઓછામાં ઓછું તેઓ કર્મણ ખોડા અને અન્ય ત્રણ સ્ત્રીઓને કેવી રીતે ઈજાઓ પહોંચી તે સમજાવી શક્યા હોત. આરોપીઓમાંથી એક, એટલે કે જીવણ ભોજાનું અનુગામી રીતે મૃત્યુ થયું હતું અને તેમનું મૃત્યુપૂર્વ નિવેદન નોંધવામાં આવ્યું હતું. જીવણ ભોજાએ કરેલા નિવેદનમાં અદાલત બહારના કબૂલાતનો કોઈ તત્વ નથી; અન્યથા, ફરિયાદ પક્ષે તે મુજબ પોતાનો કેસ રજૂ કર્યો હોત. આ

રીતે, આ એવો કેસ છે જેમાં અદાલત સમક્ષ રજૂ કરાયેલી મૂળભૂત વાર્તામાં નિર્ણાયક ભાગનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો નથી.

૩૫. સ્વરક્ષણ એ બચાવ પક્ષનો સિદ્ધાંત છે અને તે ફરિયાદ પક્ષનો કેસ બની શકતો નથી, જે શ્રી મહેતાએ રજૂ કરેલી વૈકલ્પિક દલીલોમાંની એક છે. એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહનું કહેવું હતું કે તેણે પોતાને અને અન્ય બેને બચાવવા માટે ગોળીબાર કર્યો હતો, પરંતુ હકીકતમાં જ્યારે એવો કોઈ દઢ સ્વરૂપનો પુરાવો નથી કે આશરે ૫૦ થી ૬૦ વ્યક્તિઓની ટોળકી સાથે આવેલા આરોપી વ્યક્તિઓએ શરૂઆતમાં આ ત્રણ વ્યક્તિઓને અટકાવીને તેમના પર હુમલો કર્યો હતો, ત્યારે ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલો આવો સિદ્ધાંત ફગાવી દેવો જોઈએ. વિપરીત રીતે, ફરિયાદ પક્ષની ટીકા થવી જોઈએ. આ અદાલતે નોંધવું જોઈએ કે આ એવો યોગ્ય કેસ છે જેમાં સરકારે એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ દ્વારા કરવામાં આવેલા બેદરકાર અને બિનવાજબી ગોળીબારના પીડિતોને કંઈક વળતર આપવાનો આદેશ કરવો જોઈએ હતો.

૩૬. અદાલતે નોંધ્યું તેમ, આરોપી વ્યક્તિઓ ભોગ બનનાર હતા અને તેમના દ્વારા ગેરકાયદેસર સભા રચવાની કોઈ શક્યતા નહોતી. સ્ત્રી સભ્યો અને બાળકો ગેરકાયદેસર સભાના સભ્યો હોવાનું જણાયું નહોતું અને આરોપી પૈકીની બે વ્યક્તિઓ સ્થળ પર જ થયેલી ઈજાઓને કારણે મૃત્યુ પામ્યાં હતાં. સમગ્ર પરિસ્થિતિના પરિપ્રેક્ષ્યમાં આ પ્રકરણ એવા નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જાય છે કે,

ગેરકાયદેસર સભાના અસ્તિત્વ અંગે કોઈ પુરાવો ન હોવા છતાં, આ આધાર પર વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે નોંધેલી દોષિત ઠેરવણ કાયદાની દ્રષ્ટિએ ટકી શકે તેવી જણાતી નથી.

૩૭. શ્રી મહેતાએ એવી દલીલ કરી છે કે આ અદાલતે, અદાલતમાં નિહિત સ્વાભાવિક સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતા , ઇજાગ્રસ્ત પીડિતોને તથા ત્રણ મૃતકોના પરિવારજનોને સરકાર દ્વારા કંઈક વળતર ચૂકવવાનો નિર્દેશ કરવો જોઈએ; પરંતુ આવી પ્રકારનો આદેશ આપવો આ અદાલત માટે ન તો કાનૂની રીતે યોગ્ય ગણાય અને ન તો ઉચિત ગણાય, કારણ કે આ અદાલત ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળ અને/અથવા ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની વિશેષ ફોજદારી અરજીનો વિચાર કરી રહી નથી. ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતામાં ગુનાના પીડિતોને વળતર આપવા અંગે જોગવાઈ છે અને વિચારણાની સમાપ્તિએ, ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની યોજનાના અંતર્ગત, અદાલત આરોપી પક્ષને નિર્દોષ છૂટકારો આપતી વખતે તેમને વળતર ફાળવી શકતી નથી. વધુમાં વધુ, અદાલત એટલું અવલોકન કરી શકે કે વાસ્તવમાં તેઓને ગુનામાં ખોટી રીતે સંકળાવવામાં આવ્યા હતા અને તેઓ હુમલાના પીડિત હતા. સ્પષ્ટ છે કે ઇજાગ્રસ્ત પીડિતો માટે સરકાર પાસેથી વળતર માંગવું ખુલ્લું છે, અથવા કારણ કે મુખ્યત્વે અન્યાય એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ દ્વારા કરવામાં આવ્યો હતો, તેથી ઇજાગ્રસ્ત પીડિતોને, જો કાયદેસર રીતે તેઓ હકદાર હોય, તો

પોતાની બચાવ માટે વટવા પોલીસ સ્ટેશનના પોલીસ અધિકારીઓની મદદથી બનાવટી ખોટો કેસ ગોઠવનાર ફરિયાદી કરસન ભીખા, તેના કાકા દેવા સવા અને એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ શિવરામસિંહ વિરુદ્ધ કાર્યવાહી ચલાવવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થશે. આ માટે સ્વતંત્ર કાર્યવાહી જરૂરી બનશે અને તેથી શ્રી મહેતાએ રજૂ કરેલ દલીલનો આ ભાગ સ્વીકાર્ય બની શકતો નથી.

૩૮. ઉપરોક્ત કારણોસર, વર્તમાન અપીલ આથી મંજૂર કરવામાં આવે છે. અમદાવાદ [ગ્રામ્ય] ના વિજ્ઞાન વધારાના સેશન્સ જજ દ્વારા સેશન્સ કેસ ક્રમાંક ૧૯૮૮ ના ૧૦૧ માં તા. ૭મી ઓગસ્ટ, ૧૯૯૩ ના રોજ પસાર કરાયેલ દોષિત ઠેરવવાના અને સજાના આદેશને આથી રદ કરવામાં આવે છે. તમામ અપીલકર્તાઓને તેમની વિરુદ્ધ મૂકવામાં આવેલા તમામ આરોપોમાંથી નિર્દોષ છૂટકારો આપવામાં આવે છે. જો તેઓ કોઈ અન્ય ગુનામાં જરૂરી ન હોય, તો તમામ આરોપીઓને તાત્કાલિક મુક્ત કરવામાં આવે. દંડની ચૂકવેલ રકમ, જો કોઈ હોય, તો યોગ્ય ઓળખ બાદ સંબંધિત અપીલકર્તા-આરોપીને પરત કરવામાં આવે. વિજ્ઞાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશ દ્વારા જેમને નિર્દોષ છૂટકારો આપવામાં આવ્યો હતો, એવા વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ રાજ્ય દ્વારા નિર્દોષ છૂટકારા સામે કોઈ અપીલ કરવામાં આવી નથી, તેથી પડકારવામાં આવેલા ચુકાદાના અમલયોગ્ય ભાગ અંગે અદાલતે કોઈ ટિપ્પણી કરવી યોગ્ય ગણાતી નથી. તેમ છતાં, એ નોંધવું સંબંધિત છે કે પડકારવામાં આવેલા ચુકાદામાંથી

કોઈ સારા અને તર્કસંગત કારણો સામે આવતા નથી કે શા માટે અને કયા સંજોગોમાં આરોપી વ્યક્તિઓને બે જૂથોમાં અલગ પાડવામાં આવ્યા હતા, જ્યારે ઘટનાસ્થળે તેમની ભૌતિક હાજરી સ્વાભાવિક હતી અને તેમાંથી નવને ઈજા થઈ હતી. તેથી, એ જ આધાર પર વર્તમાન અપીલકર્તાઓને પણ નિર્દોષ છૂટકારો આપવો જરૂરી હતો.

૩૯. સંક્ષેપમાં, અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે. અપીલકર્તાઓ-આરોપીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલા જામીનબંધપત્રો મુક્ત કરવામાં આવે છે. તે મુજબ આદેશ અને નિર્દેશ આપવામાં આવે છે. [સી.કે. બુચ, ન્યાયાધીશ]

*The translation of this judgment has been provided by M/s
Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.*

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.